

Antropologie středověku

Šlechta I

ŠLECHTA VE STŘEDOVĚKU

- privilegovaná vrstva společnosti podílející se na správě a obraně; přeměna od závislého vztahu na panovníkovi k nezávislosti
- **DRUŽINA** – ozbrojená složka panovníkovy/velmožovy moci; zbraně a zdobné prvky zdůrazňující jejich postavení ve vojenské a společenské struktuře
- **JEZDEC – REITER – RYTÍŘ** – elitní jízdní bojovník, jehož význam byl patrný po celý středověk
- v počátcích členové družiny silně závislí na panovníkovi, koncentrace na mocenských (opevněných) centrech
- hroby bojovníků na venkovských pohřebištích jako doklad kolonizace podél menších toků a rostoucí emancipace velmožů/šlechty
- po zániku Velké Moravy a etablování Českého státu (10. až 12. století) ozbrojení členové družiny na opevněných hradiscích (spolu s církevní správou a knížecími úředníky)

ŠLECHTA VE STŘEDOVĚKU

- od 12. století se uvolňují družiníci z panovnickovy moci – získávají půdu i s lidmi na ní usedlými; postupně vzniká dědičné právo na tuto půdu
- z družiníků vzniká společenská vrstva s vymezenými dědičnými vlastnickými právy – **velmoži, šlechta, aristokracie**
- na svých statcích si šlechta buduje soukromá sídla – lehce opevněné/ohrazené dvory
- v první polovině 13. století si šlechta prosadila právní zajištění svých nemovitých majetků, neprosadila si však stavbu opevněných sídel – tzv. **regale** (právo panovníka budovat hrady)
- od poloviny 13. století prosazeno šlechtické právo na budování opevněných sídel – **hrady, tvrze**
- šlechta, i na venkově, buduje nejen dvory, ale i opevněné tvrze a hrady, a stává se významným politickým, ekonomickým a společenským činitelem

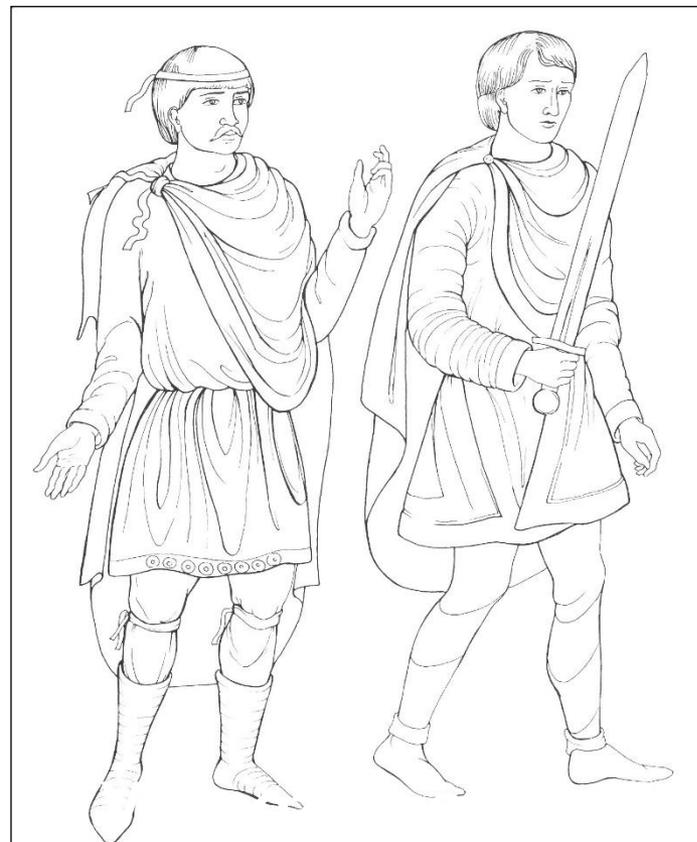
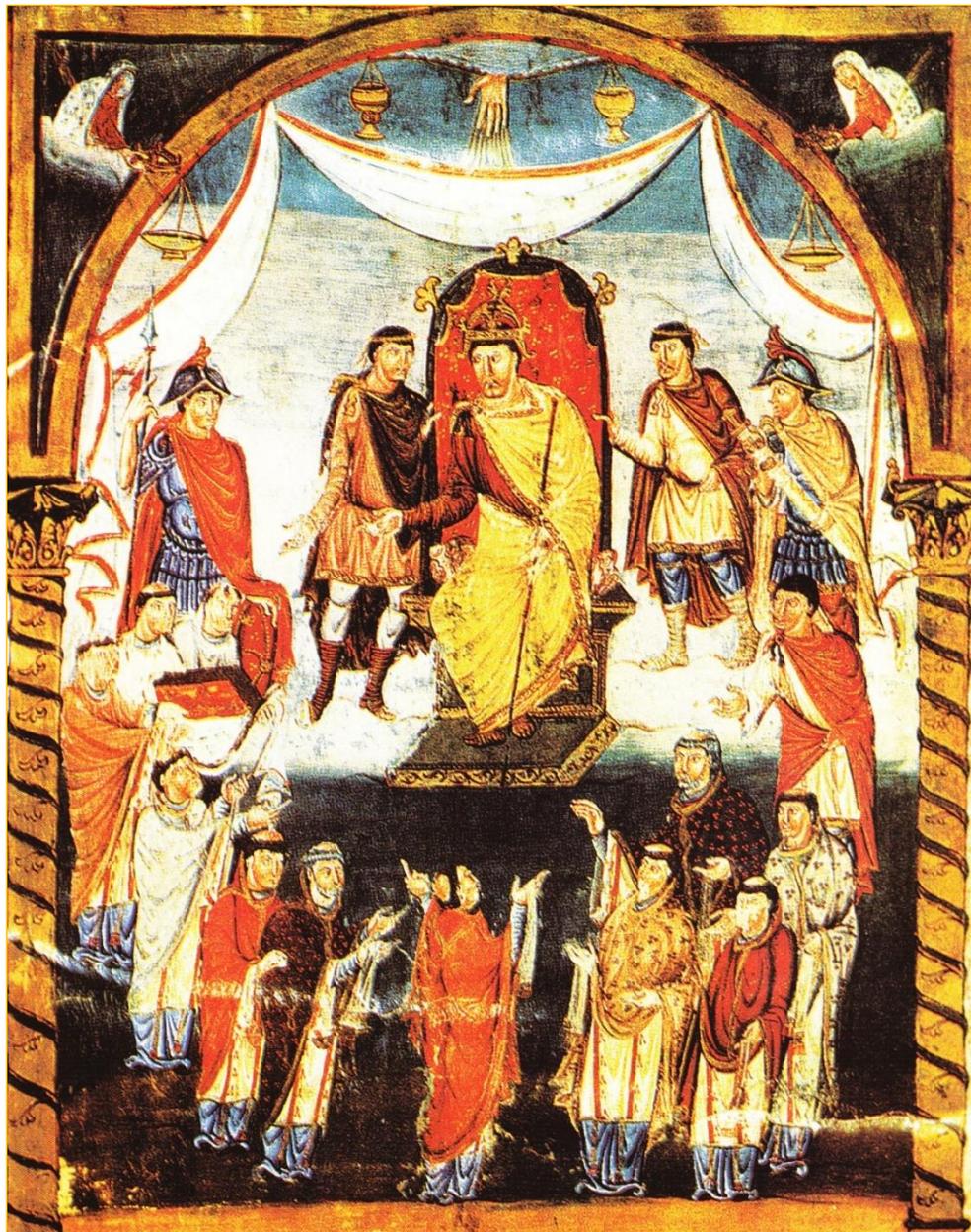
ŠLECHTA VE STŘEDOVĚKU

- šlechta majetkově i společensky nejednotná – majitelé velkých panství vs. drobní šlechtici (často z rytířského prostředí)
- ekonomické a hospodářské postavení nižší šlechty se na přelomu 14. a 15. století zhoršuje – mnoho drobných šlechticů se účastní válečných akcí → markraběcí války, boje s řádem německých rytířů, husitská revoluce
- ve druhé polovině 15. století se šlechta věnuje především péči o půdu a hospodářství – zakládání rybníků, podíl na těžbě surovin, finančnictví
- od druhé poloviny 15. a na počátku 16. století se mění životní styl šlechty a ze středověkého rytíře se stává renesanční kavalír

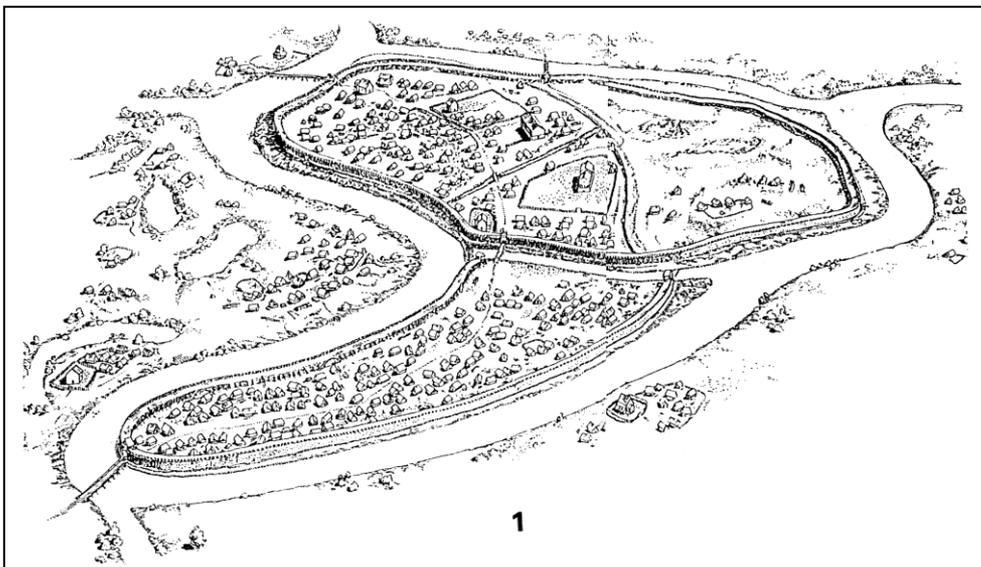
SÍDLA VELMOŽŮ

- sídla šlechty – nejstarší v blízkosti panovníka, příp. dvorce (9. až 12. století), poté se budují opevněná sídla – tvrze a hrady, které na Moravě pozorujeme až v polovině 13. století (1. etapa), další vlnu budování opevněných sídel (příp. vojenské pevnůstky) lze datovat na přelom 14. a 15. století (2. etapa)
- při budování opevněných sídel docházelo k výrazným přesunům zeminy (hloubení příkopů a navršování centrálního areálu) – organizace práce a soustředění „živé“ síly; organizace a odborná výstavba centrálních staveb a budov
- problematika budování, rekonstrukce a interpretace opevnění
- postavení šlechty sledujeme v arch. pramenech v podobě a budování sídel – dvory, hrady a tvrze s kvalitnějším vybavením – vyšší úroveň stolování (importy, kvalitnější strava), oděv, zbraně a výstroj, způsob zábavy (hry, hrací kameny a kostky), právní postavení (pečetě + pečetidla), zemědělské nástroje (u nižší šlechty)
- postavení šlechty se odráží i v pohřebním ritu

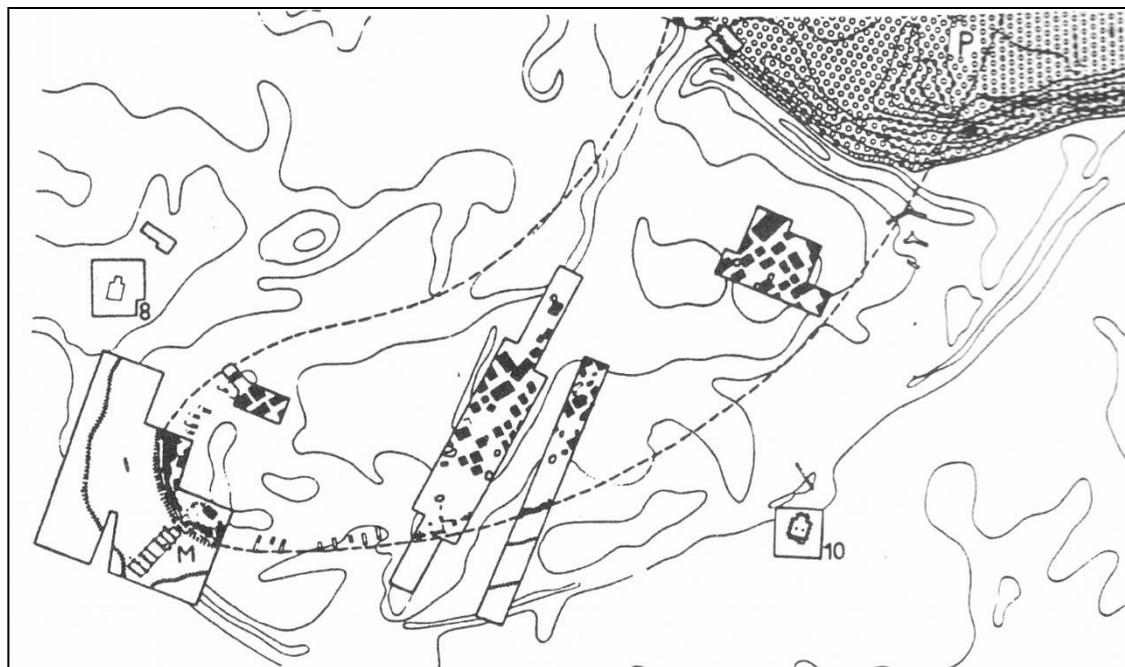
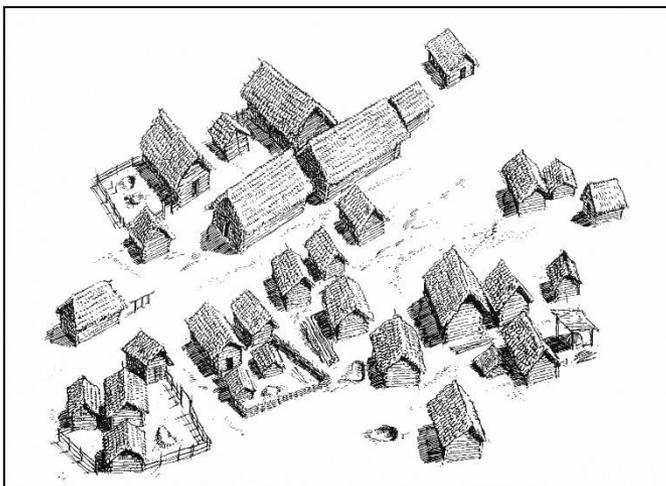
**Bible Karla Holého
9. stol.**

**Insignie šlechtice – oděv, zbraně,
sídlo, pohřeb**

Mikulčice-Valy

Sídlo družiny, 9. až 10. století

Pohansko u Břeclavi

L. Balák podle J.Macháčka

Pohansko u Břeclavi

Rotunda na SV předhradí s hrobem
velmože (9./10. století)

Vlastnický kostel

H 153 – muž, senilis, 187 cm

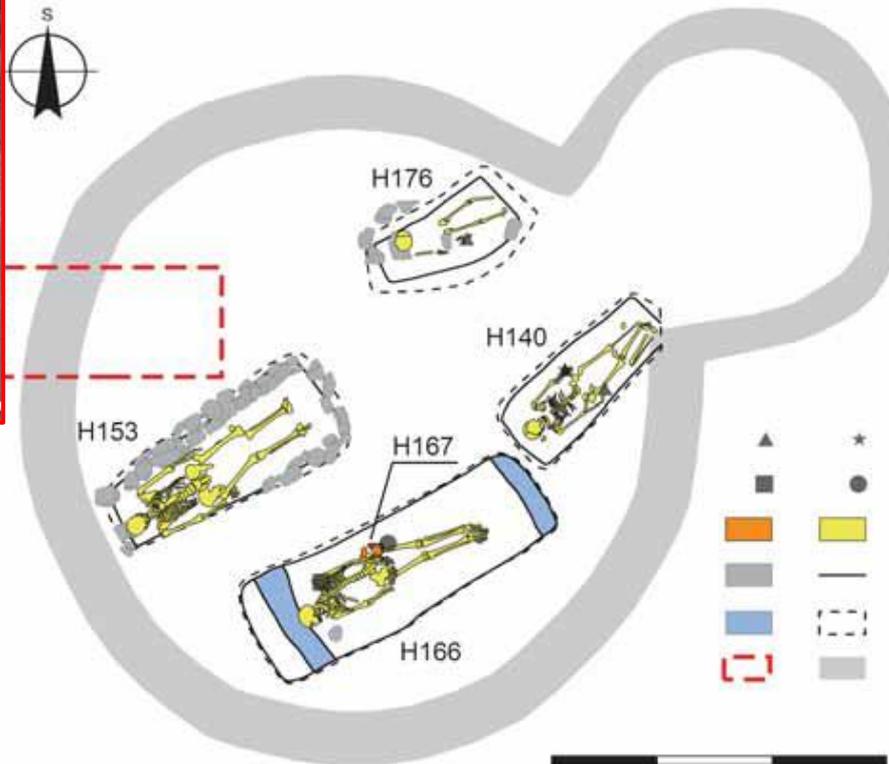
Správce a jeho rodina?

H153, ♂, nad 60 let, 187 cm

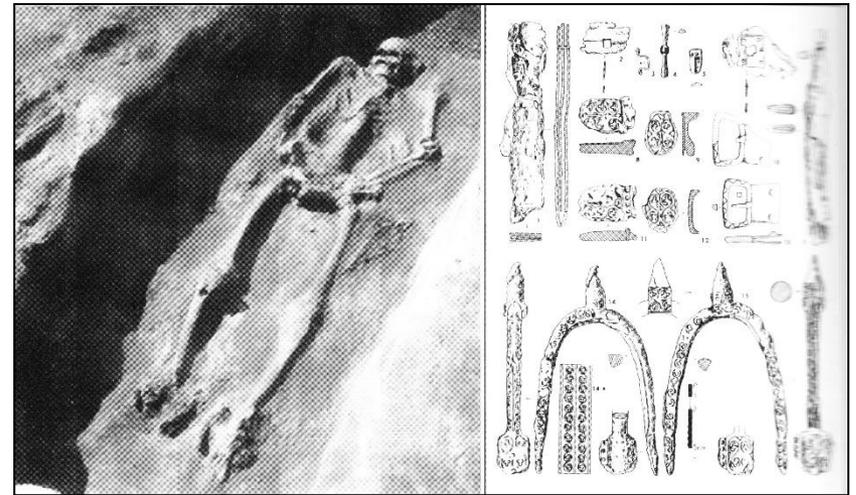
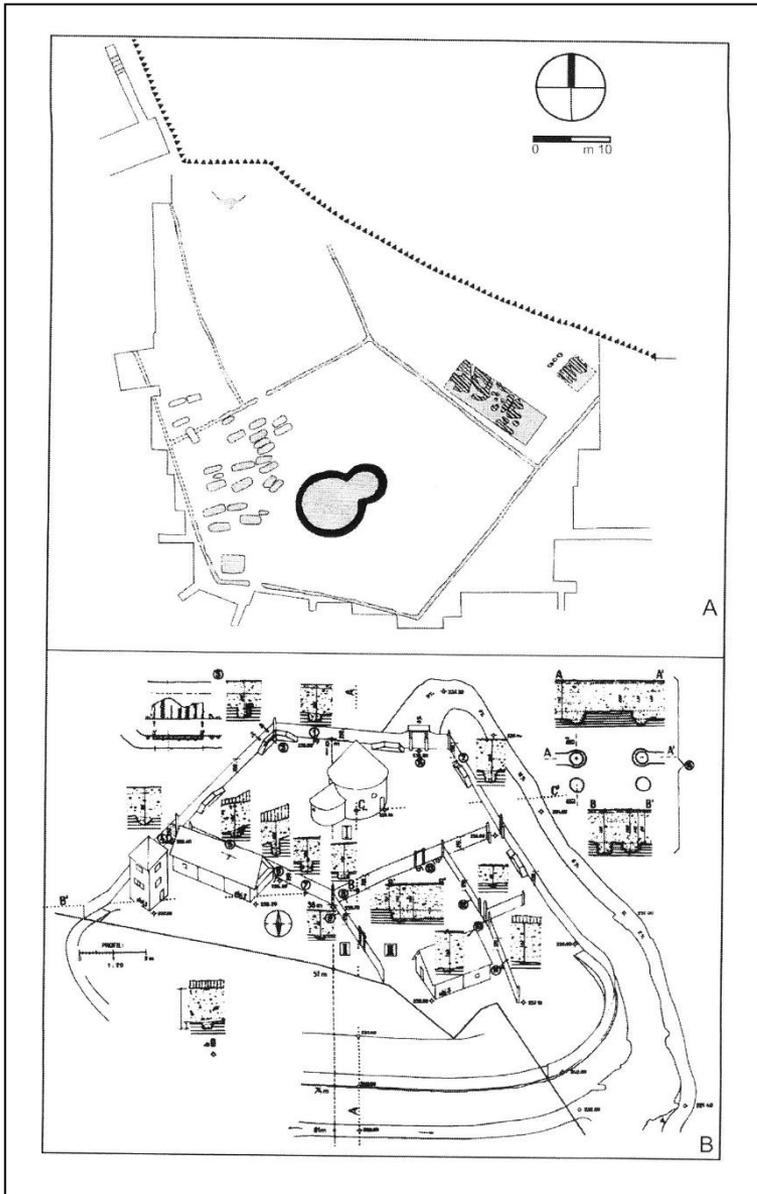
H140, D, 12 let, 147 cm

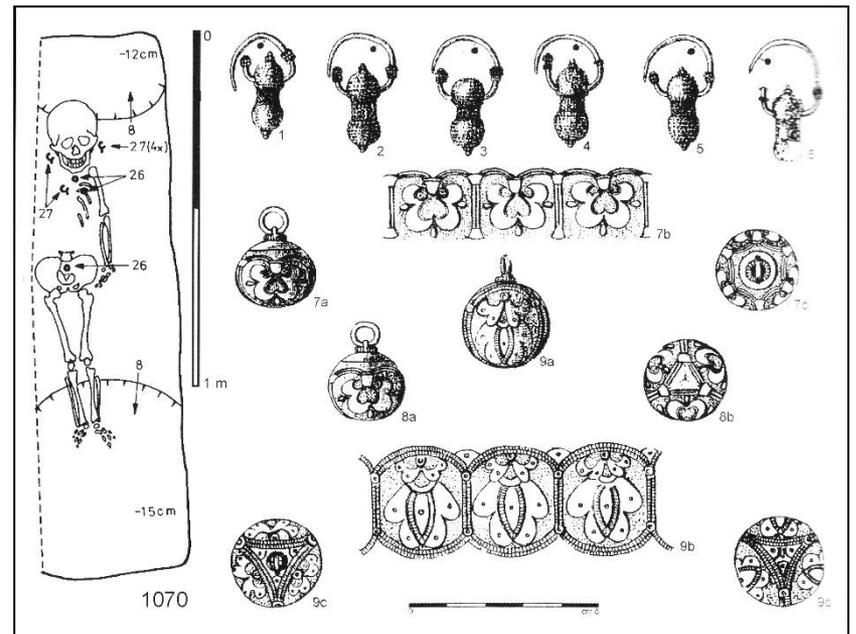
H176, D, 6 let, 100 cm

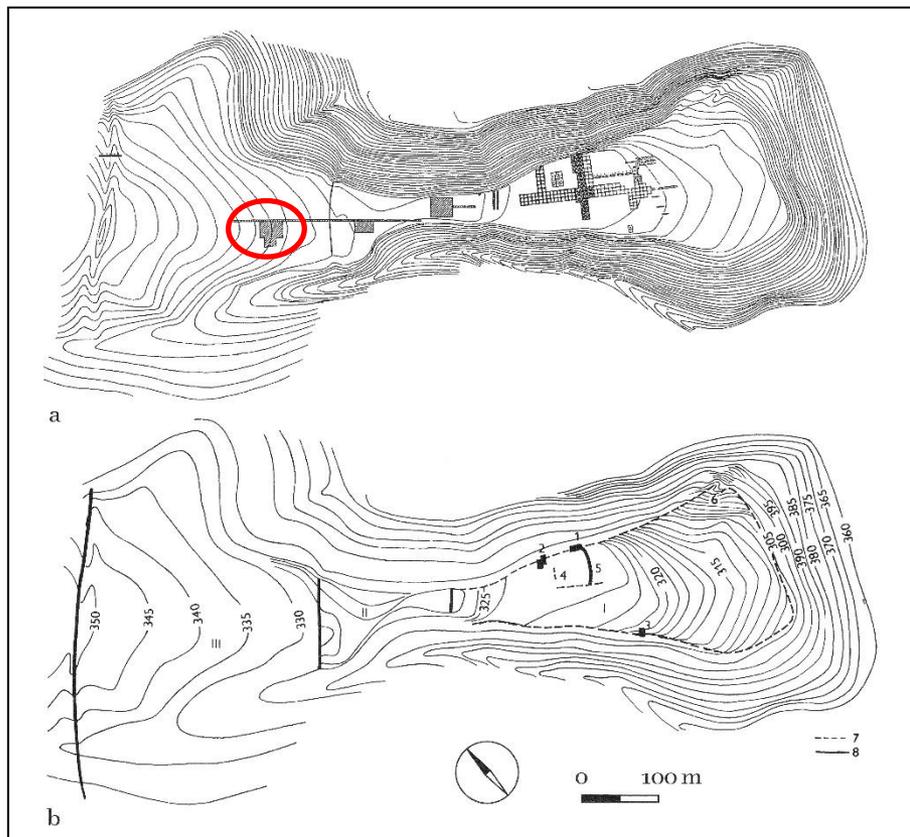

H166, ♂, 30-40 let, 170 cm
+ H167, D, 18 m

Ducové u Pišťan (SK, 9. století)

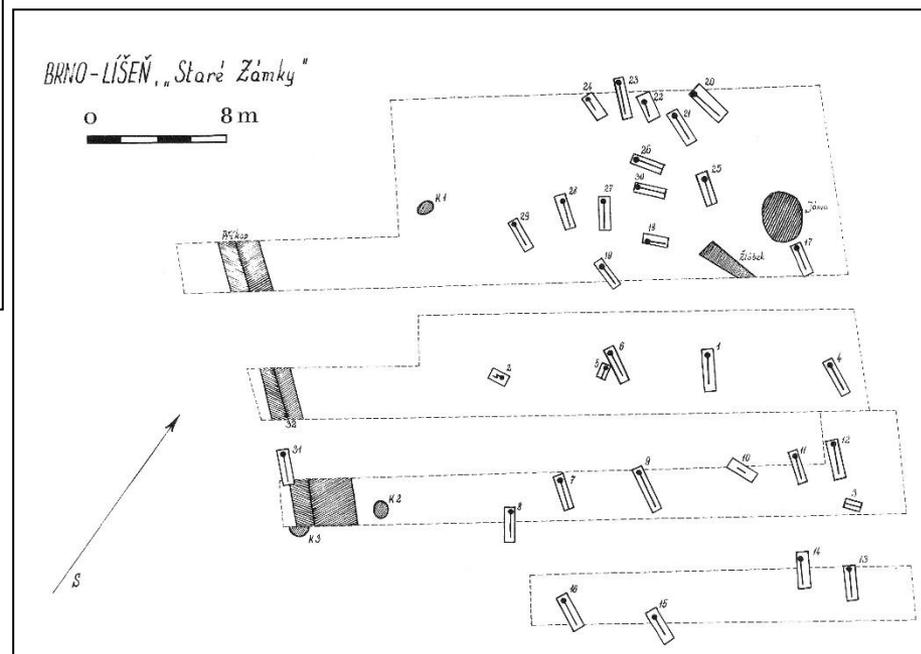

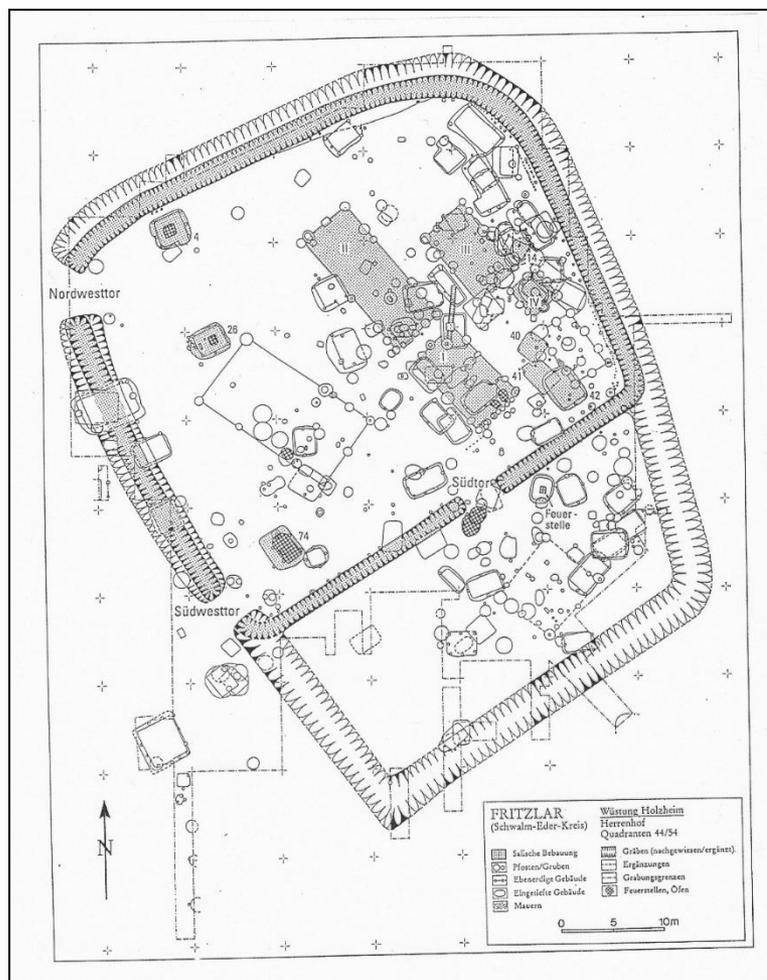

**Zničeno asi Maďary poč. 10. stol.,
obnoveno, zánik poč. 11. stol. a přesun
centra Brněnska.**

Staré zámky u Líšně

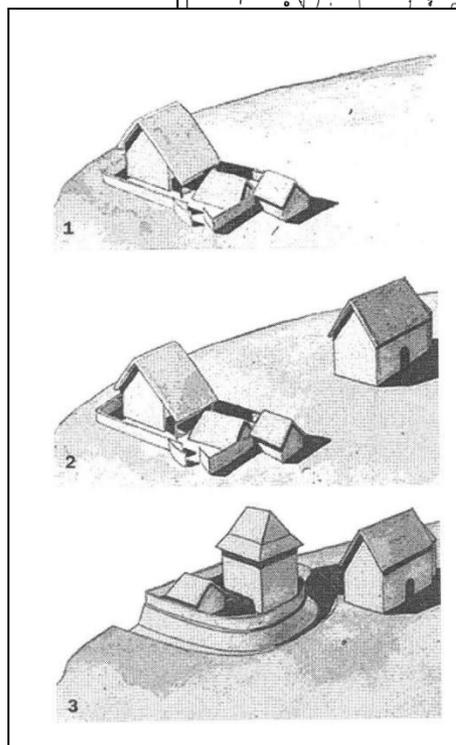
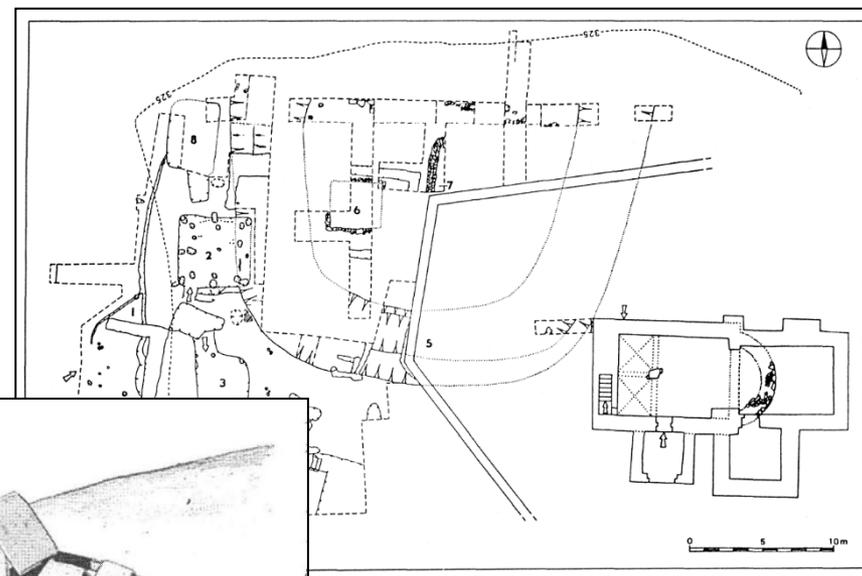
centrum Brněnska od 9. do počátku 11.
století

Fritzlär (D)

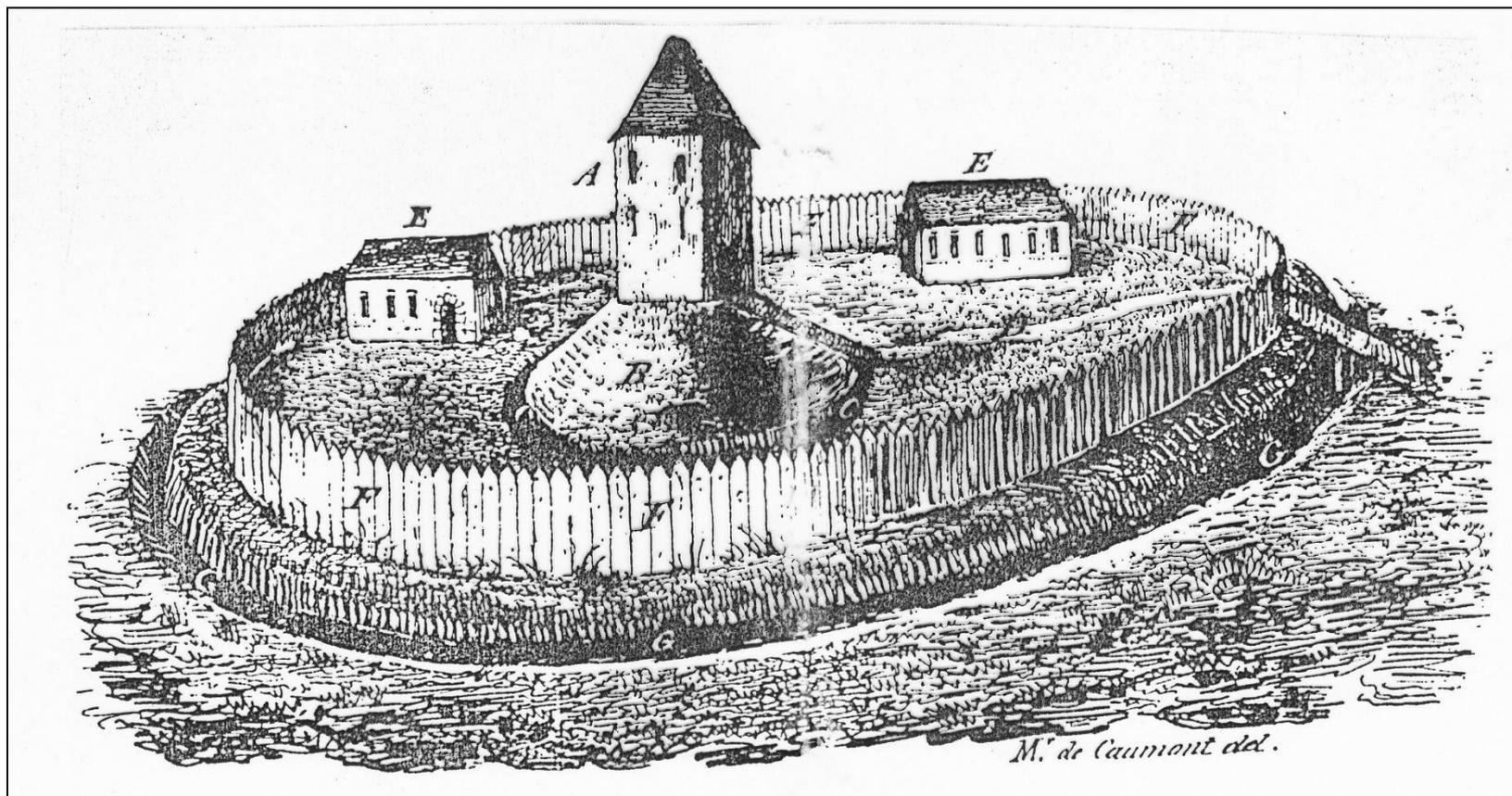
OHRAZENÉ DVORCE

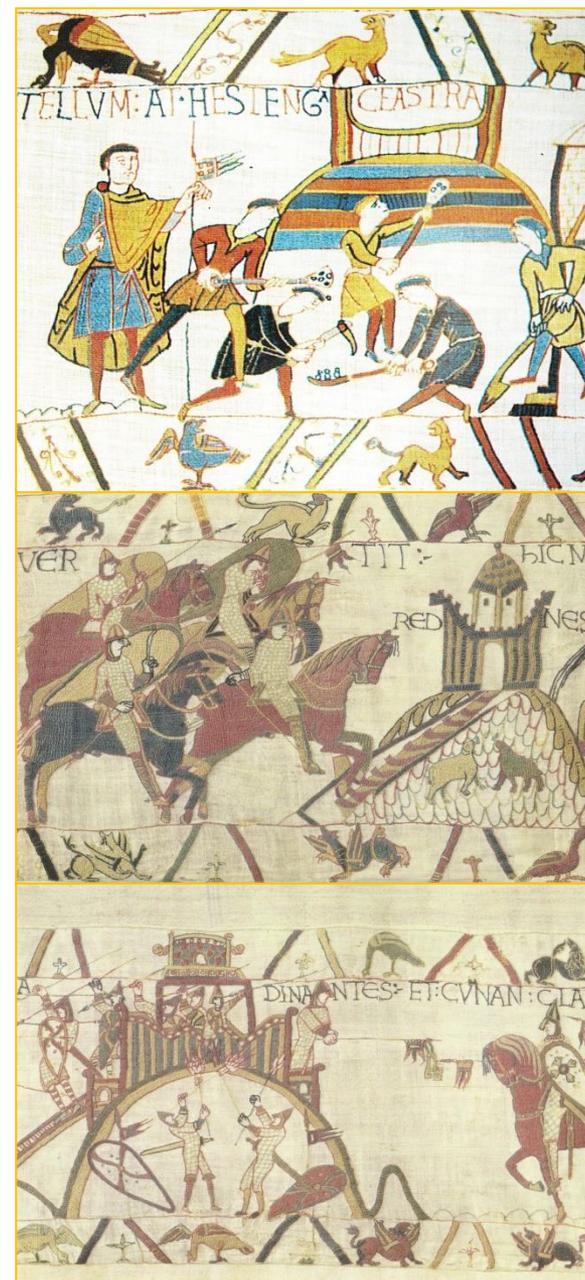
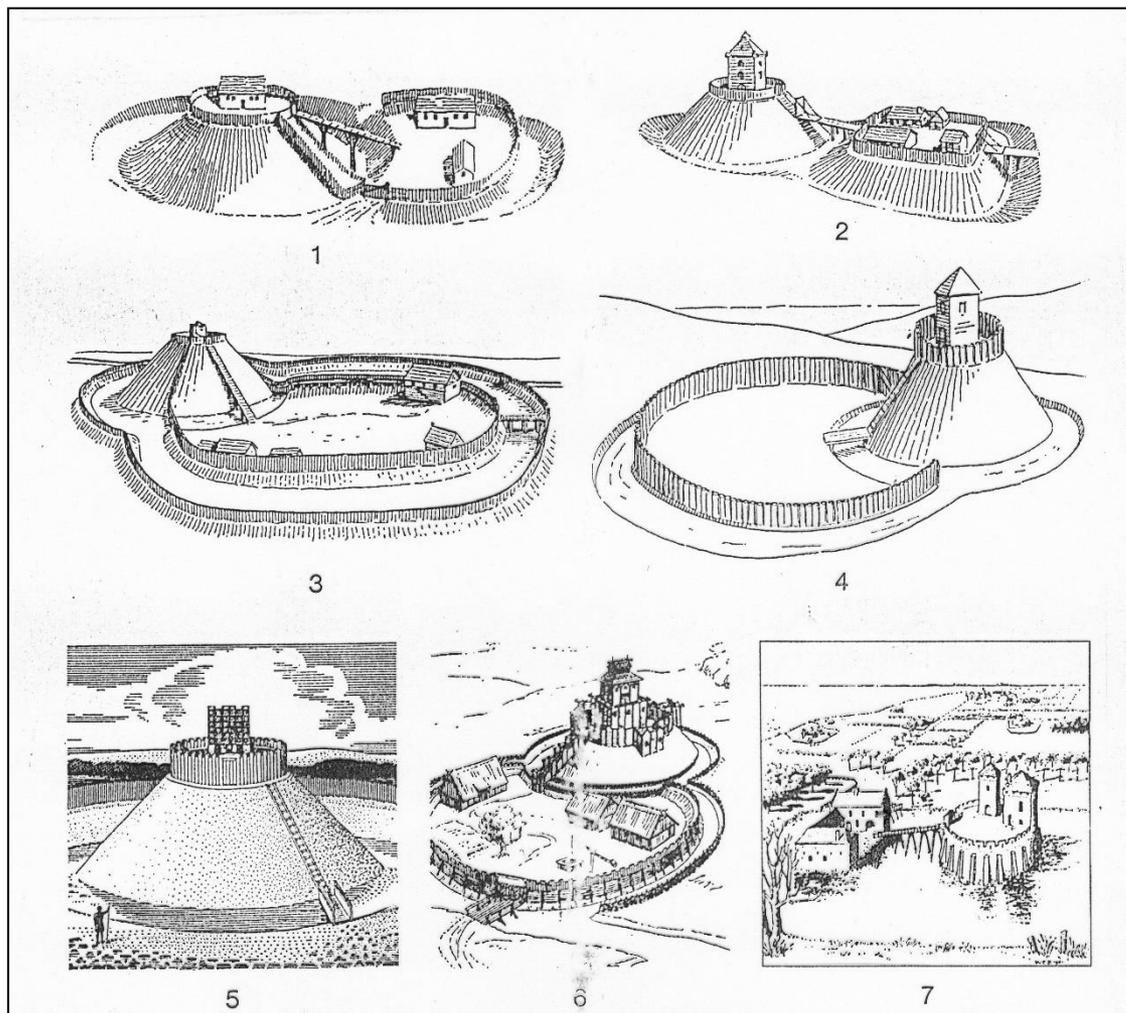
**Bedřichův Světec,
Čechy**

2. čtvrtina 13. století

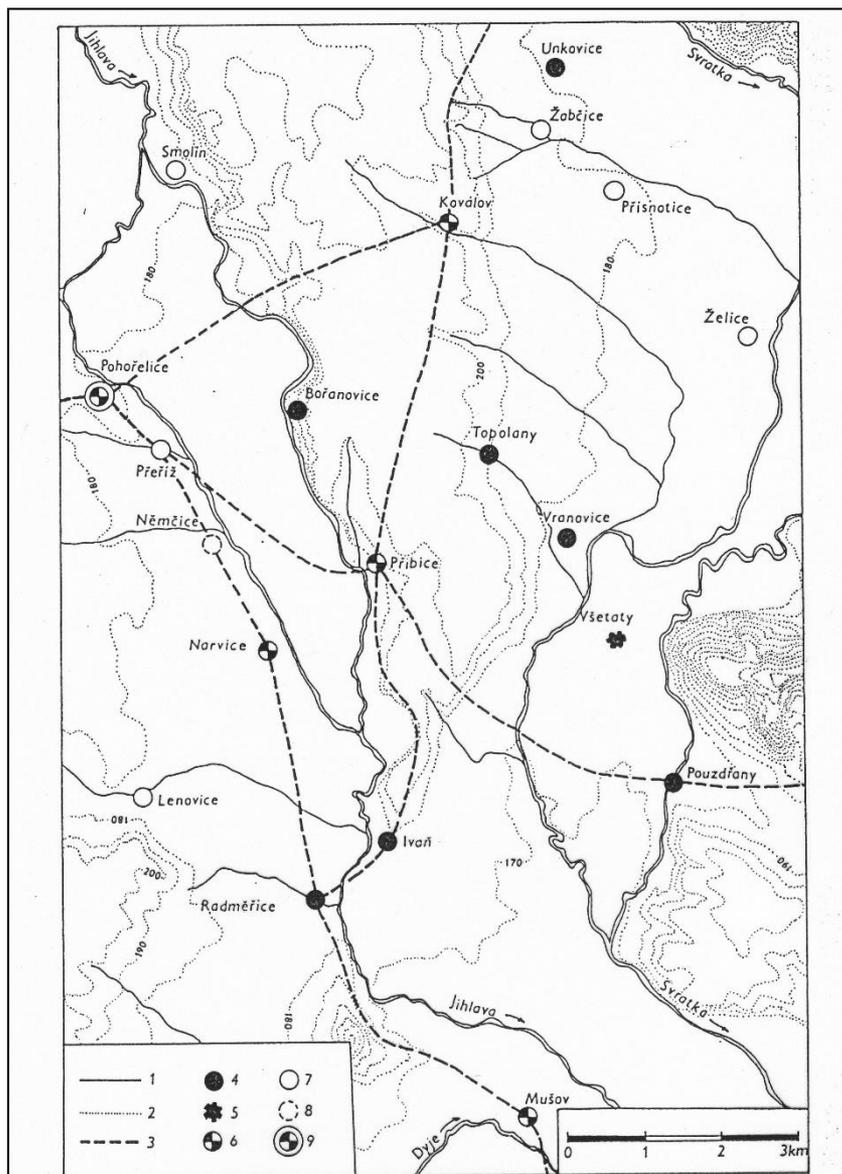
MOTTE – „TVRZ NA KOPCI“

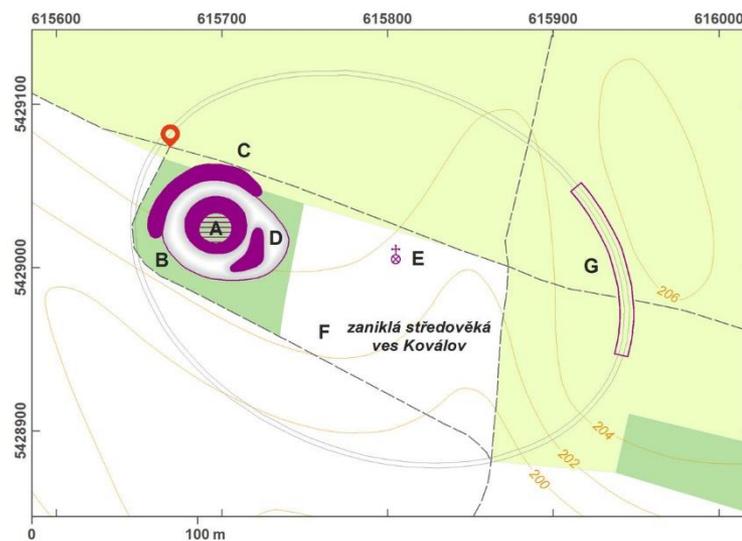
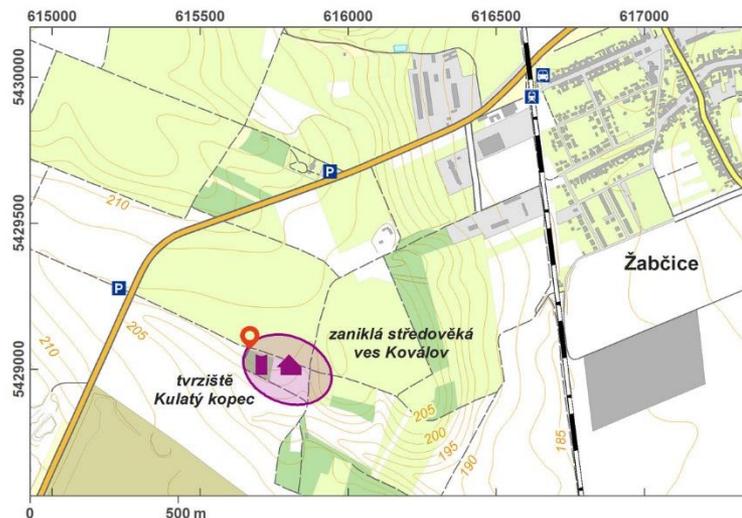
Ideální obraz podle Arcisse de Caumonta

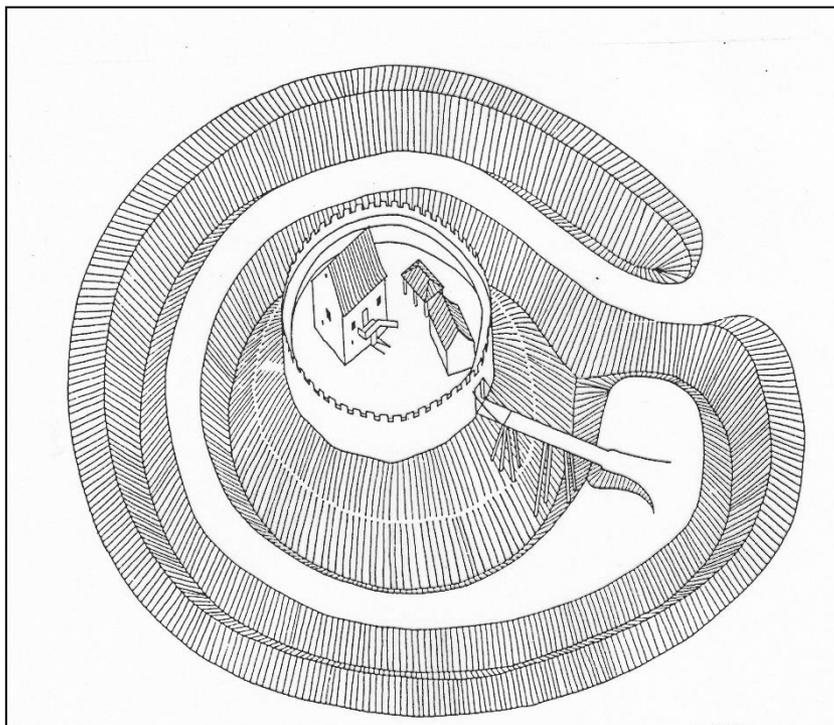
**Motte na tapiserii z Bayeaux
(2. pol. 11. stol.)**

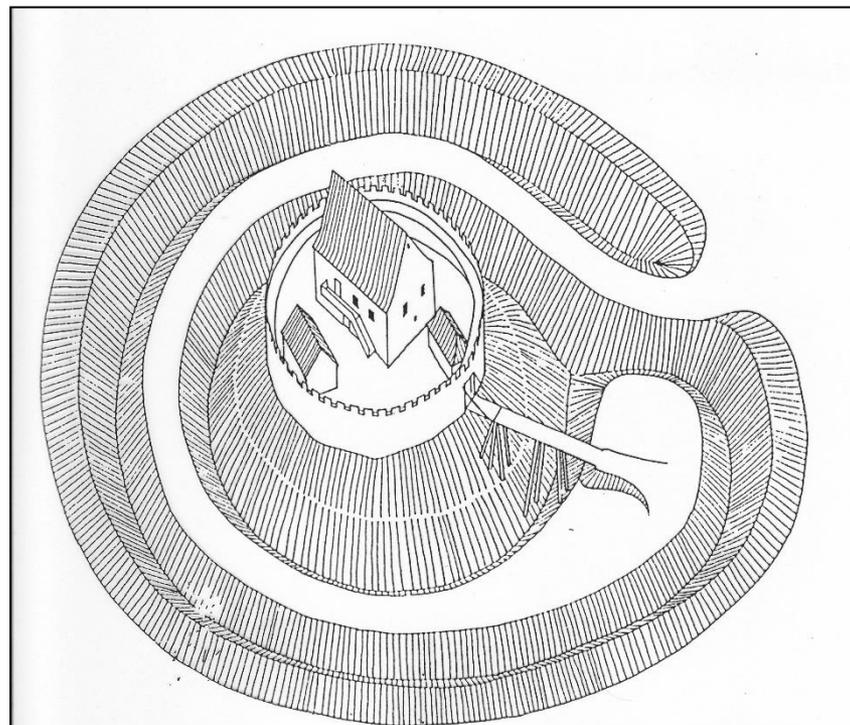
Koválov u Žabčic (ZSV, motte)

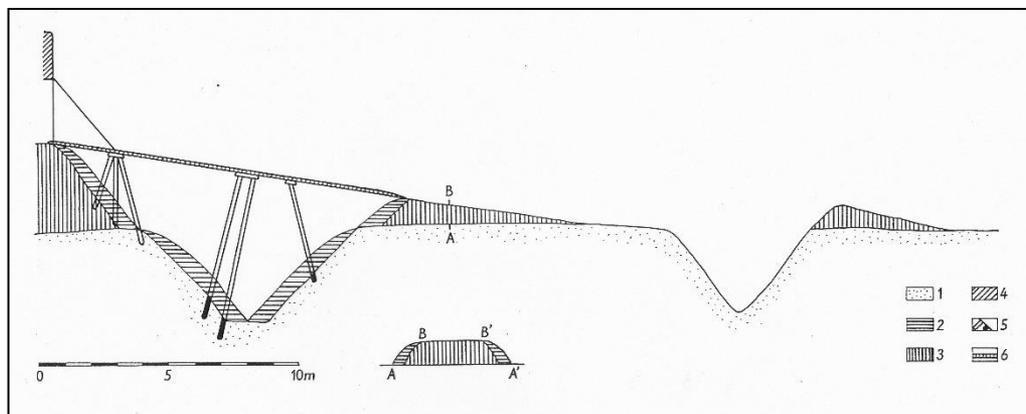

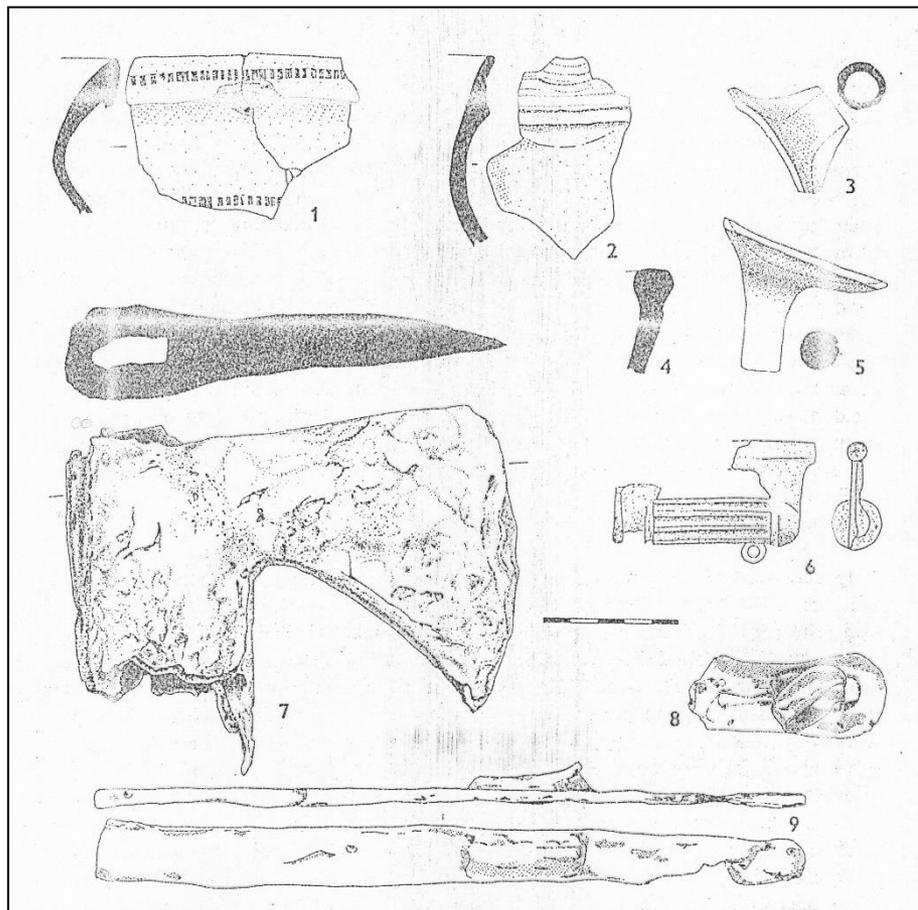

První fáze, kolem 1250

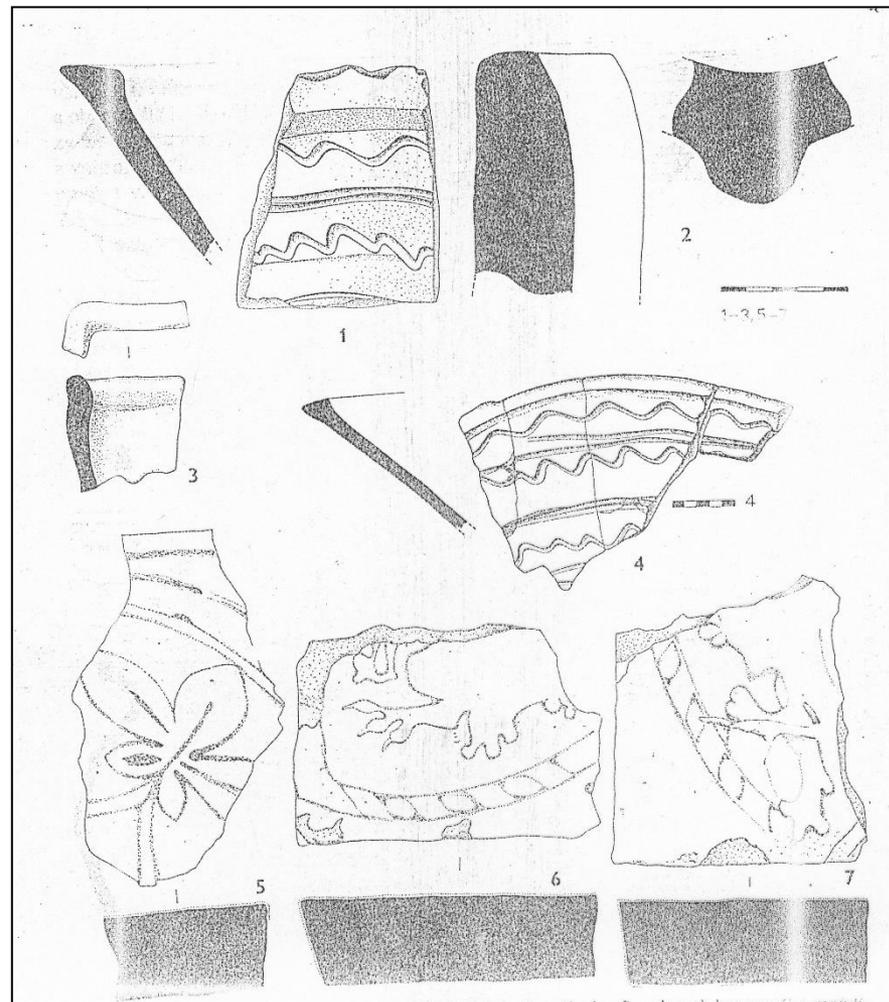
Druhá fáze, kolem 1275

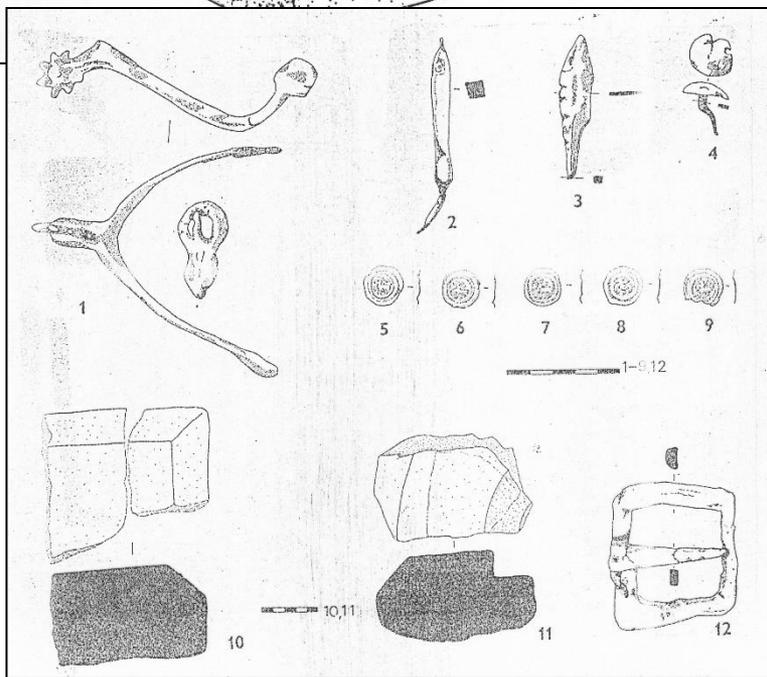
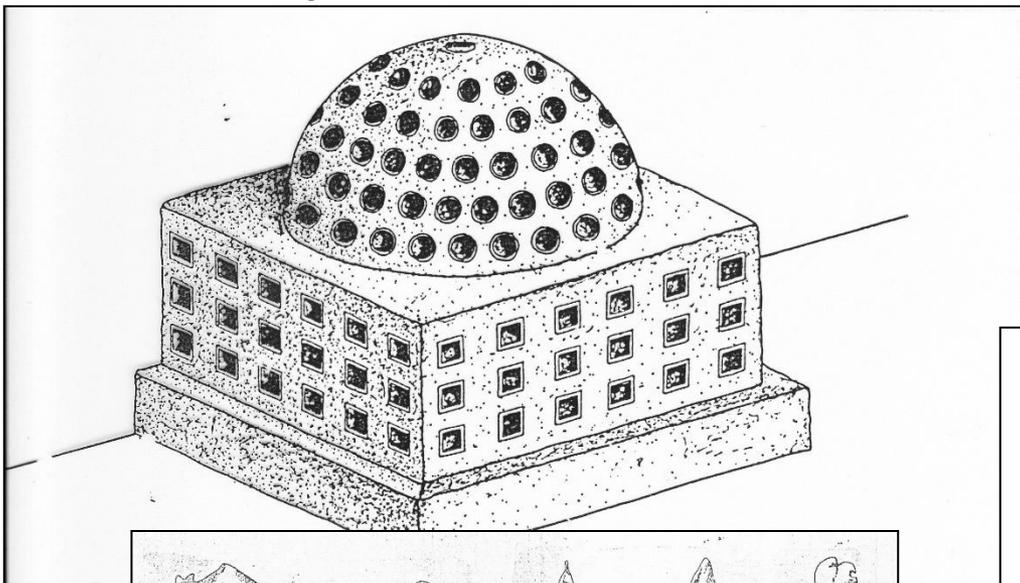

MOTTE – SÍDLO ŠLECHTICE

Koválov u Žabčic (ZSV, motte)

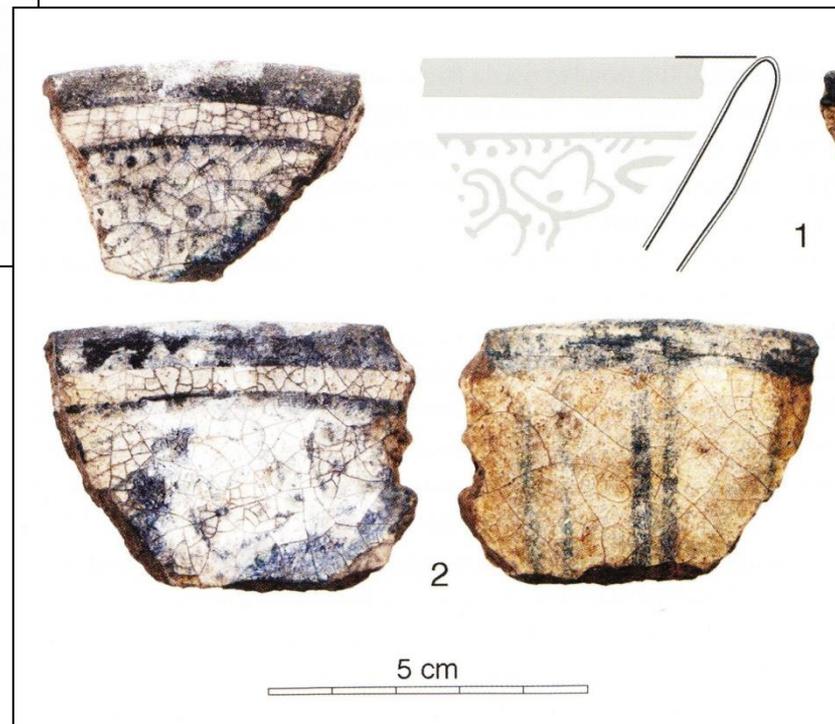

Rekonstrukce pece s kachli

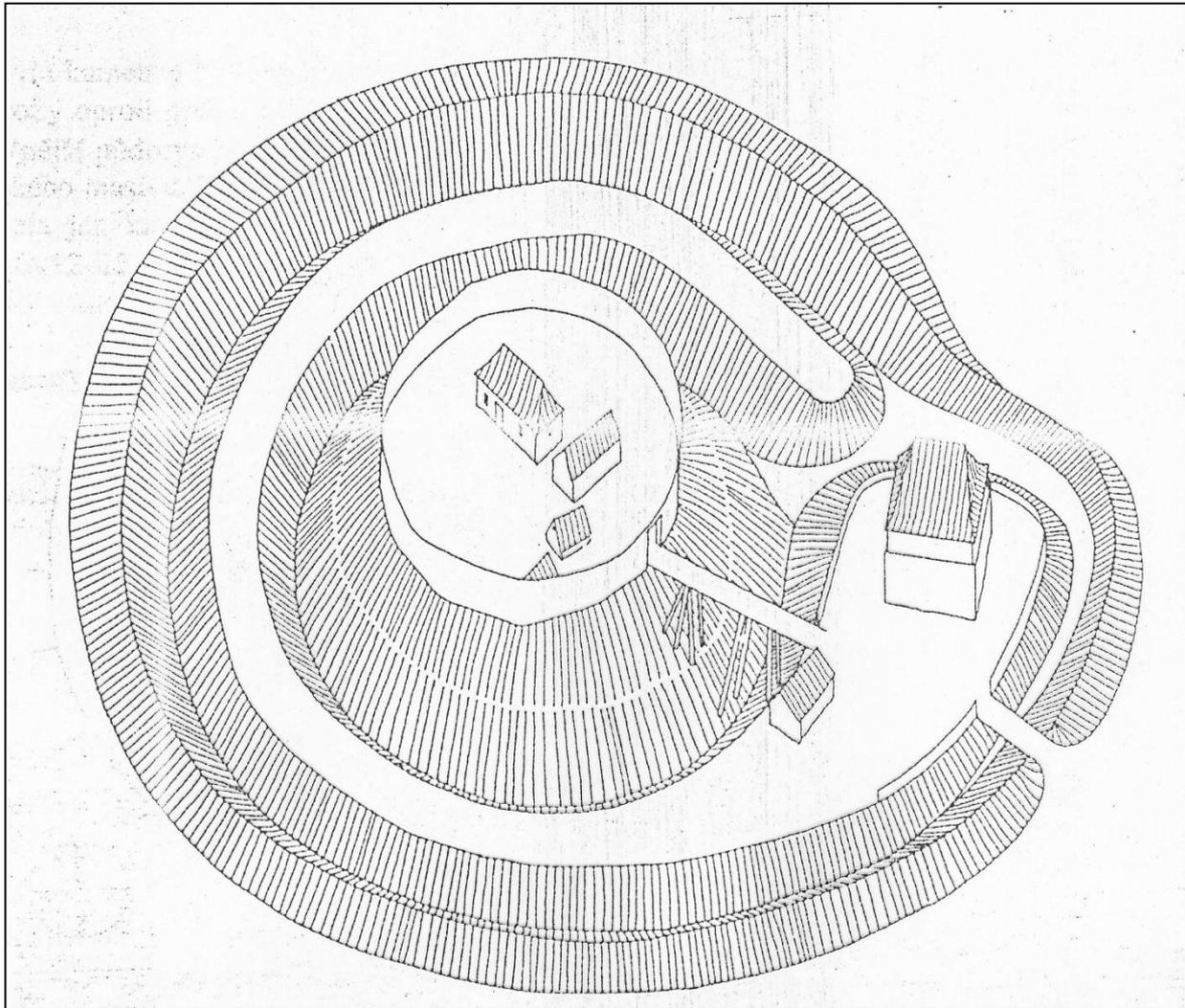

Koválov u Žabčic (ZSV, motte)

Doklady vyššího soc. statutu

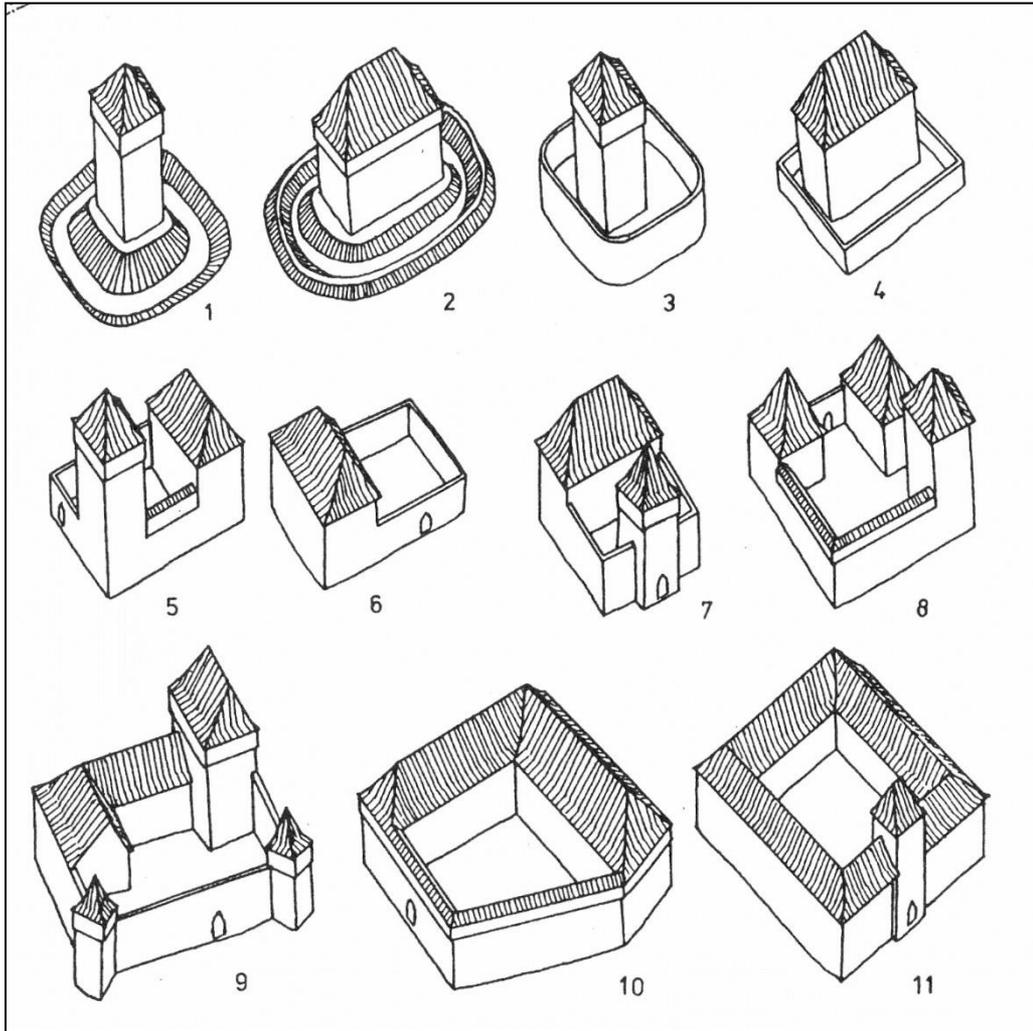

Východoislámská fajánsová mísa
patrně ze Syrie

Ves Koválov zaniká po r. 1278 požárem; na poč. 14. století je ves obnovena a na motte vybudováno sídlo správce; k definitivnímu zániku dochází na poč. 15. století.

OPEVNĚNÉ SÍDLO – TVRZ

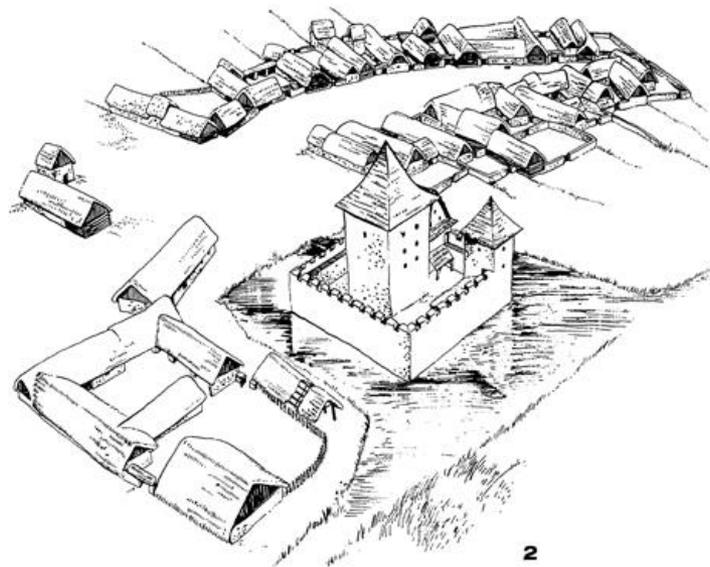
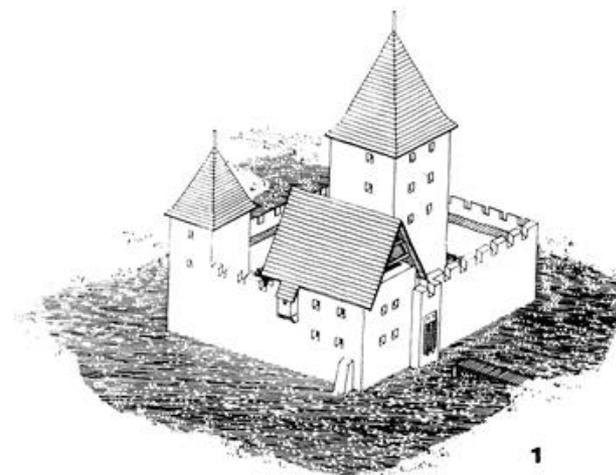
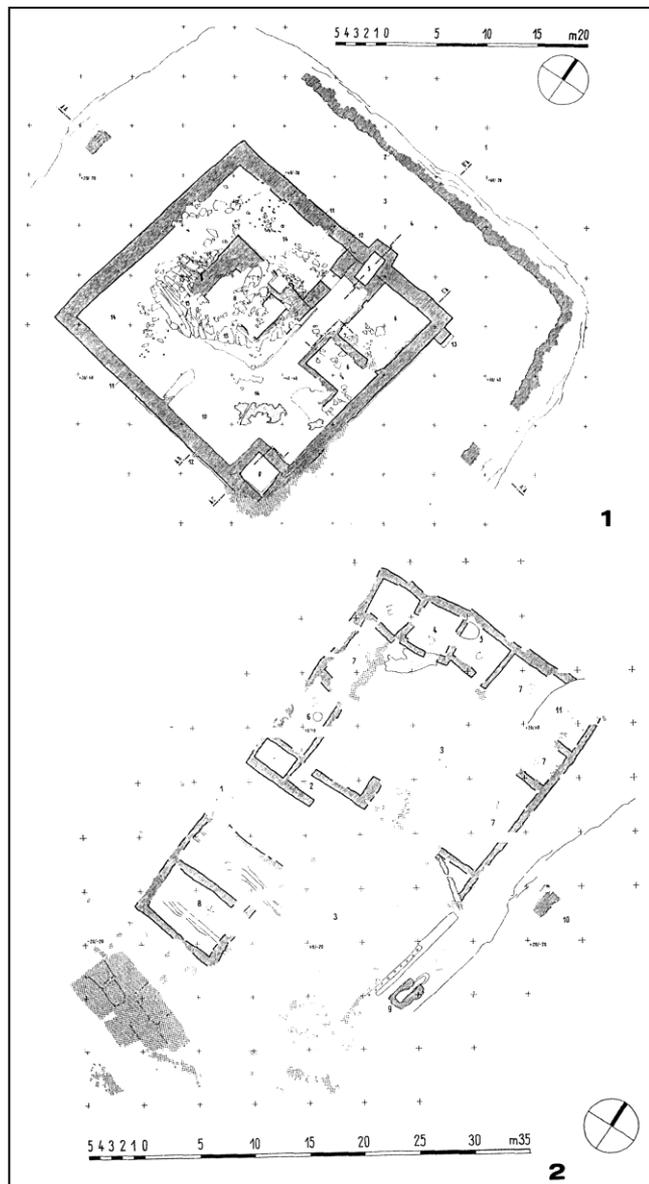
1-4: s izolovanou stavbou

5-8: s obvodovou zástavbou

9-11: rozvinutá obvodová zástavba

Podle P. Chotěbora a L.Svobody

Mstěnice u Hrotovic, tvrz a dvůr

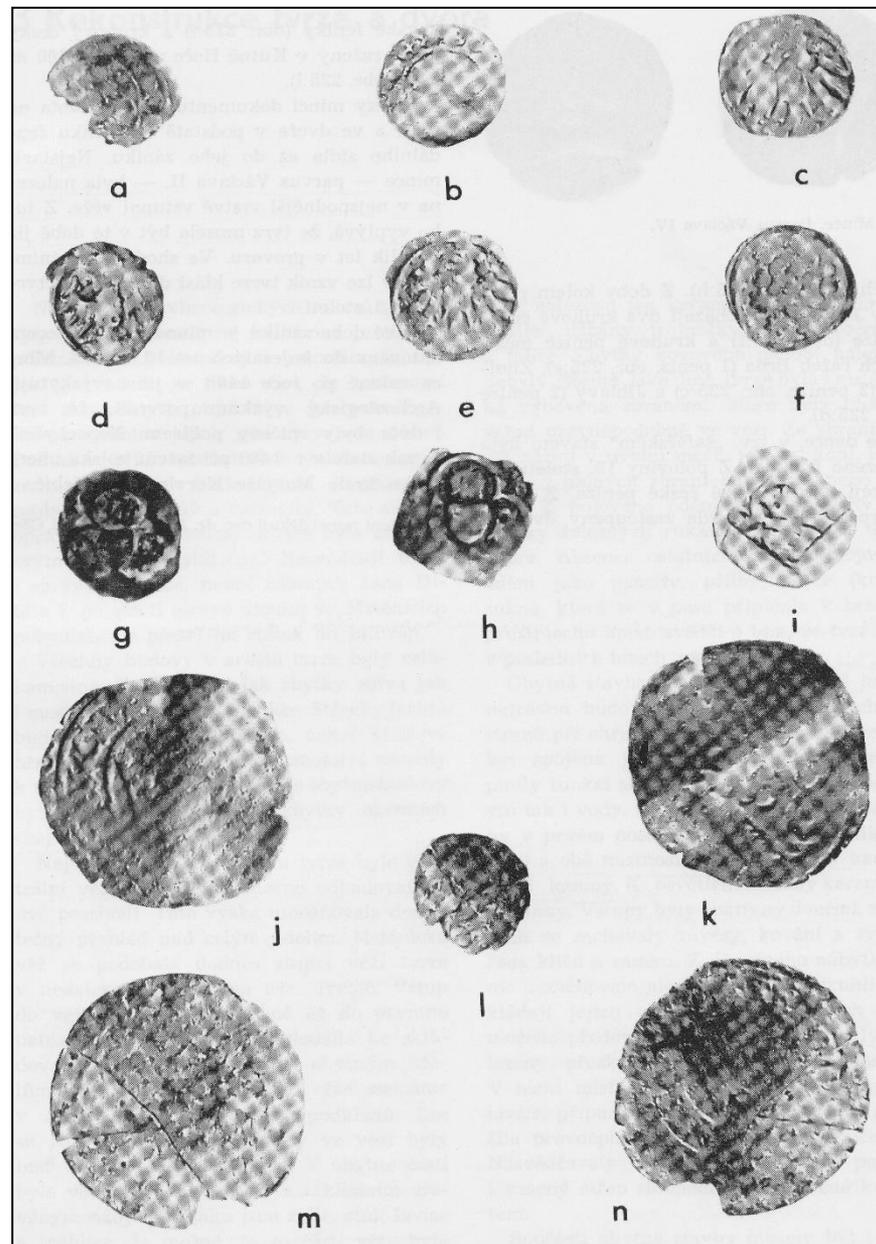

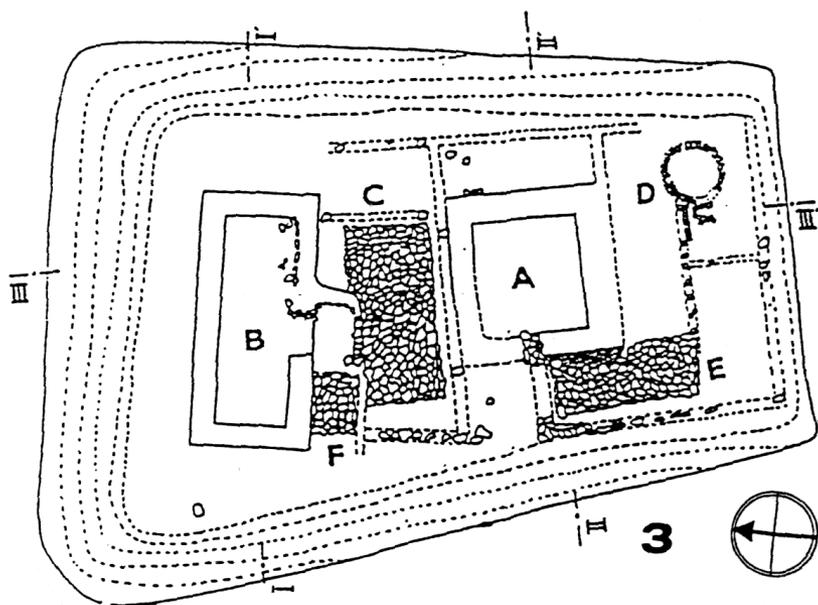
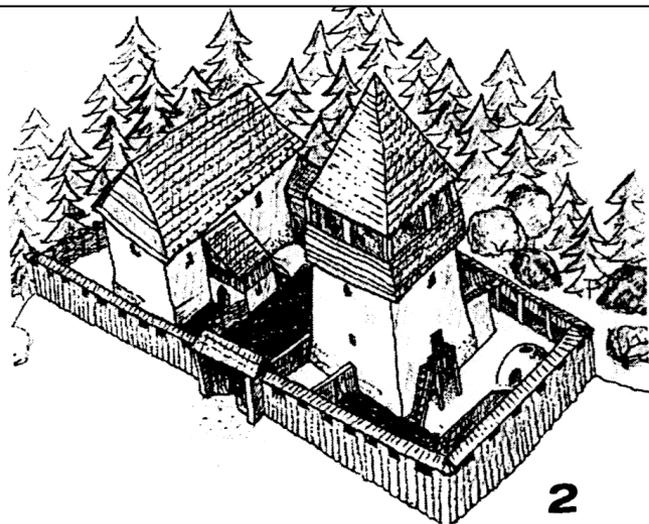

Mstěnice u Hrotovic, tvrz a dvůr

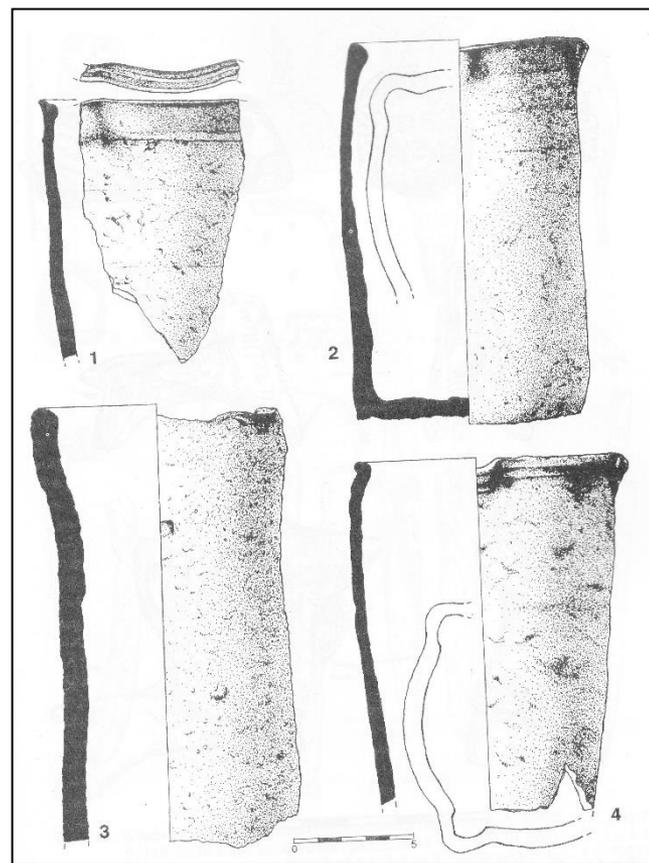
Kamenná tvrz, 14. až 15. století v
blízkosti vesnice

Součástí areálu i hospodářský dvůr

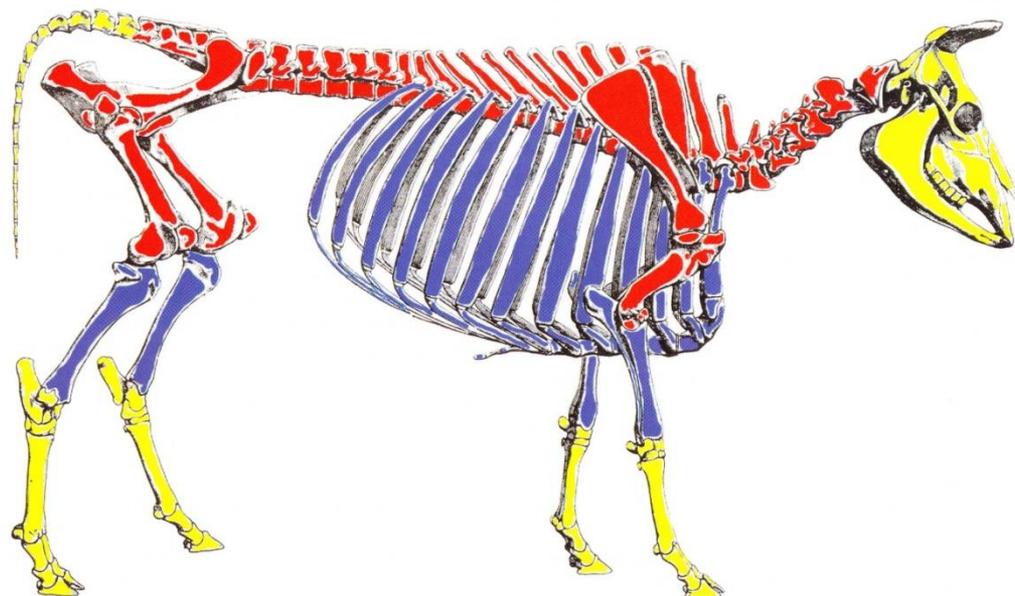
ZSV Konůvky, tvrz

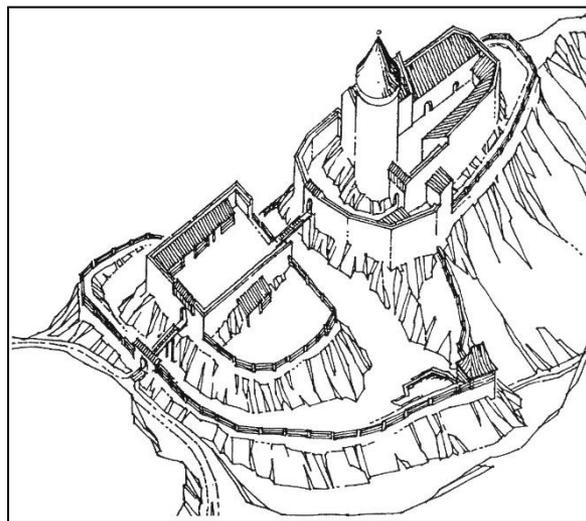
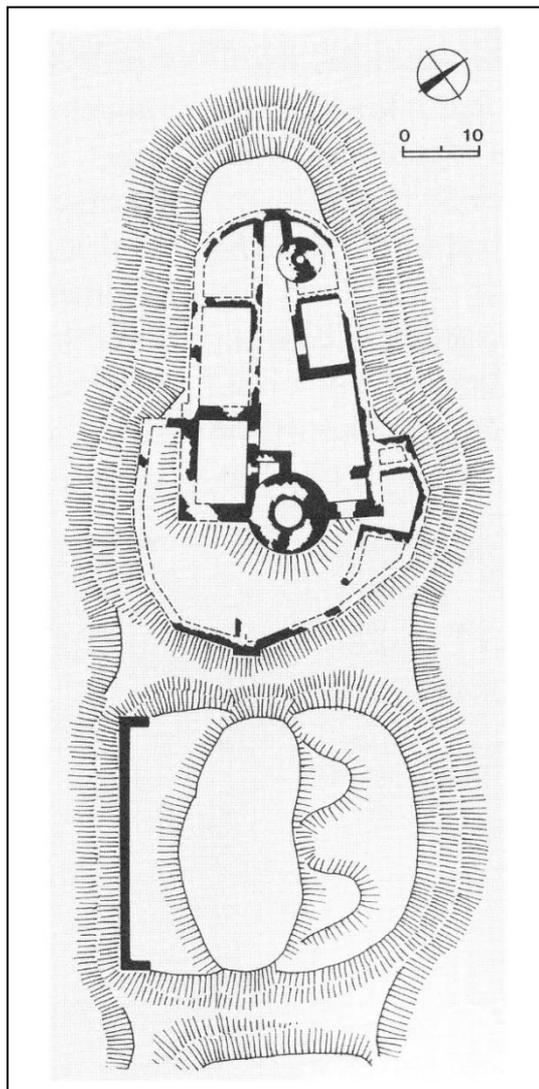
Rozdělení kostí dle kvality masa celkově, ve tvrzi a ve vesnických domech

místo	celkem		maso kval. A		maso kval. AB		maso kval. B	
	počet kostí	%	počet kostí	%	počet kostí	%	počet kostí	%
tvrz	1674	100	336	20,1	753	45,0	585	34,9
ves. domy	1526	100	211	13,8	487	31,9	828	54,3
celkem	3200	100	547	17,1	1240	38,7	1413	44,2

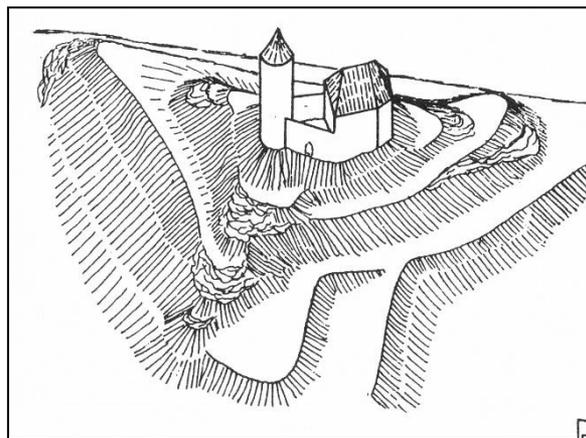
Červená – A
Modrá – A/B
Žlutá - B

OPEVNĚNÉ SÍDLO – HRAD

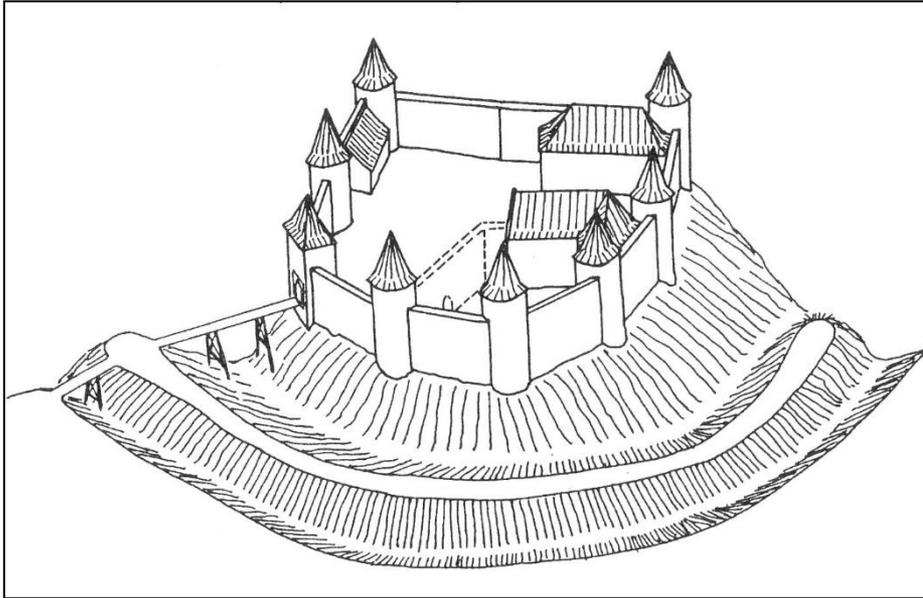

Bergfrit, donjon, kastel

**Hrad bergfritového typu
Obřany**

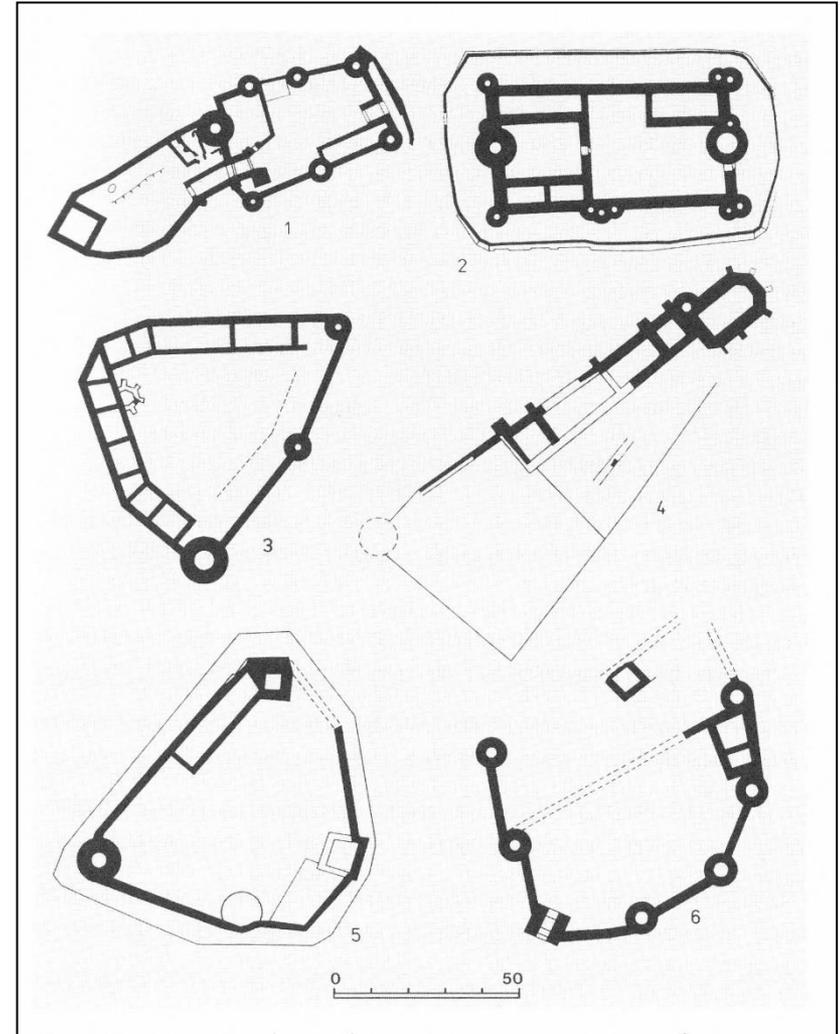
**Hrad bergfritového typu s
palácem
Nový Hrad u Kopřivné**

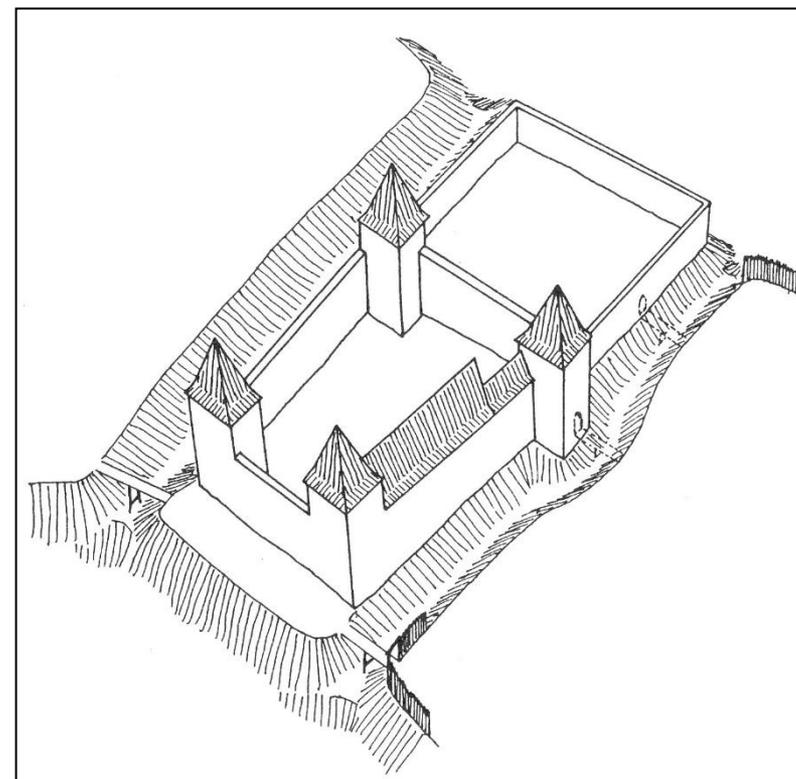
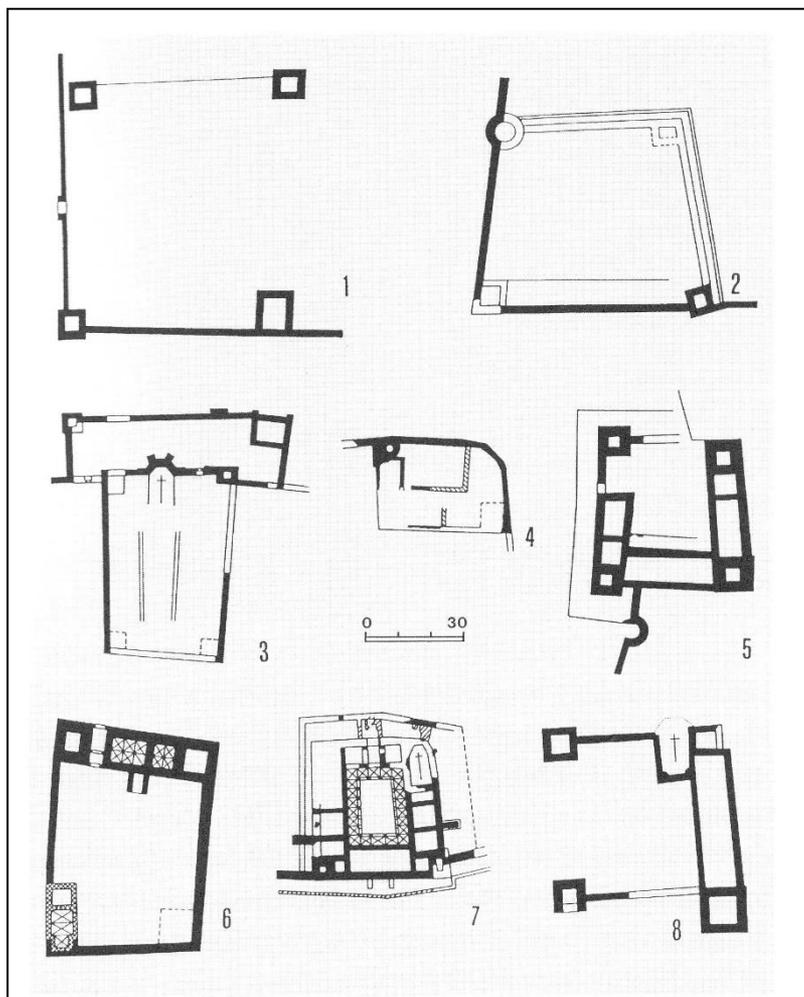
Úsov

- 1-Týřov
- 2-Konopiště
- 3-Džbán
- 4-Nižbor
- 5-Hradiště
- 6-Úsov

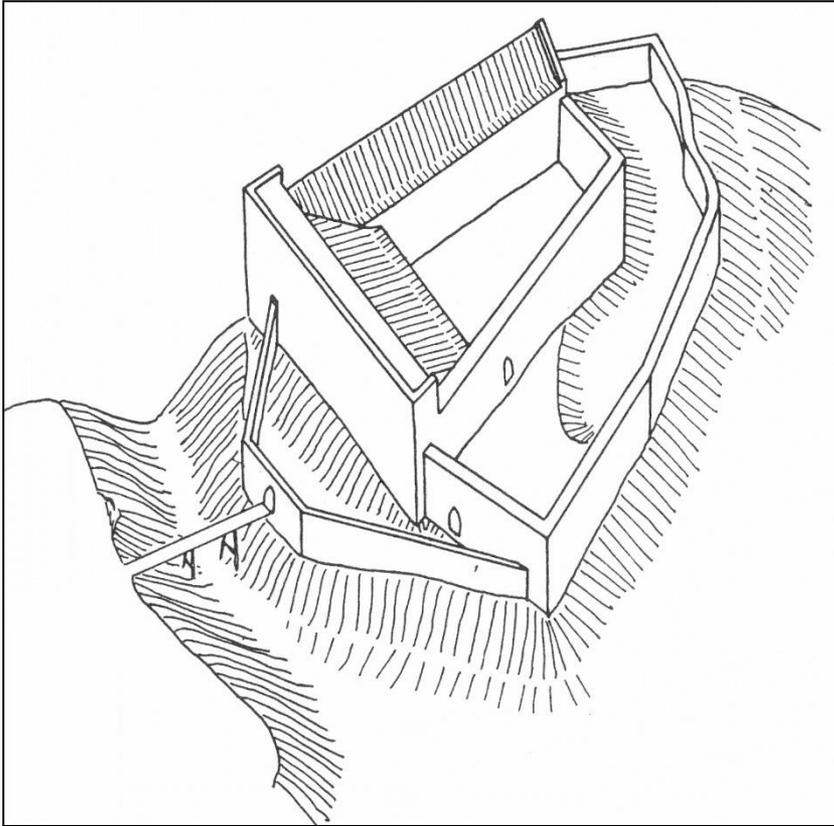
Francouzský kastel

Středoevropský kástel

- 1-Wiener Neustadt
- 2-Litoměřice
- 3-Chrudim
- 4-Domažlic
- 5-Kadaň
- 6-Horšovský Týn
- 7-Písek
- 8-Vídeň - Hofburg

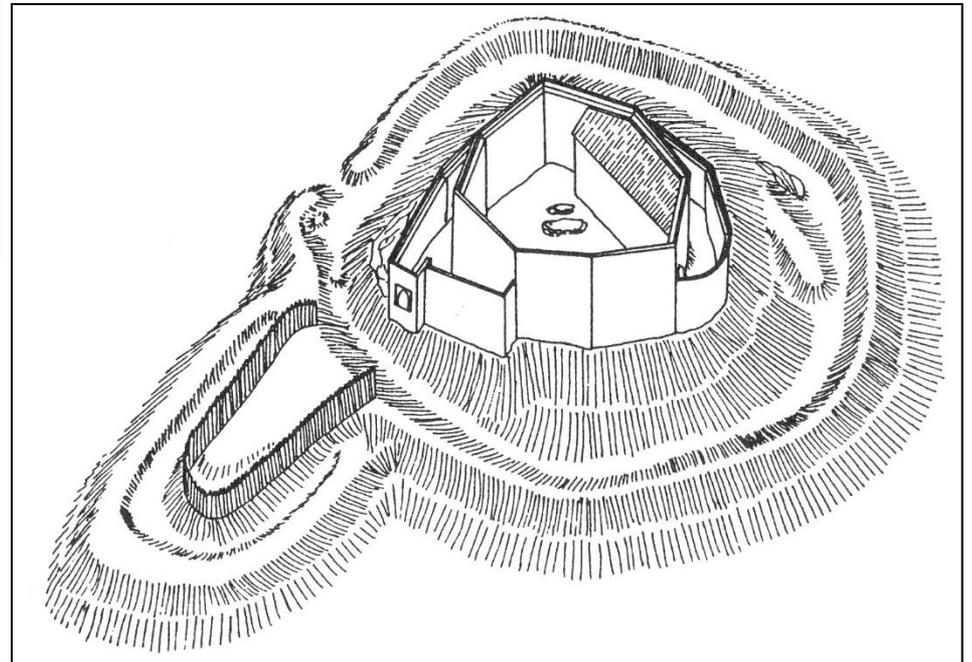

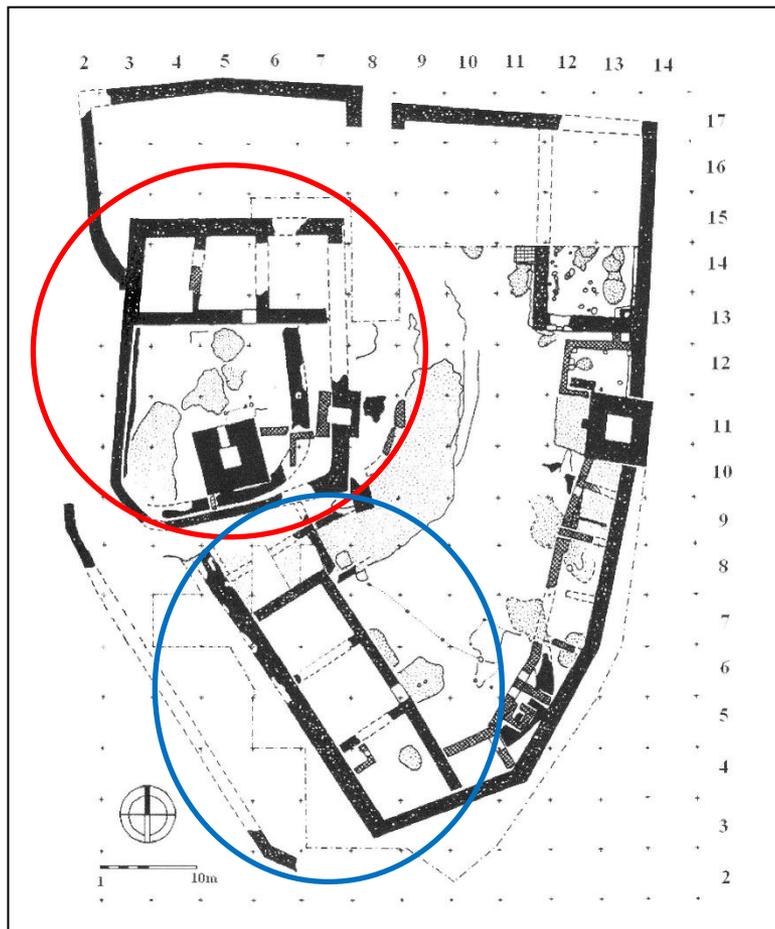
Hrad se štitovou zdí

Šenkenberk

Hrad s plášťovou zdí

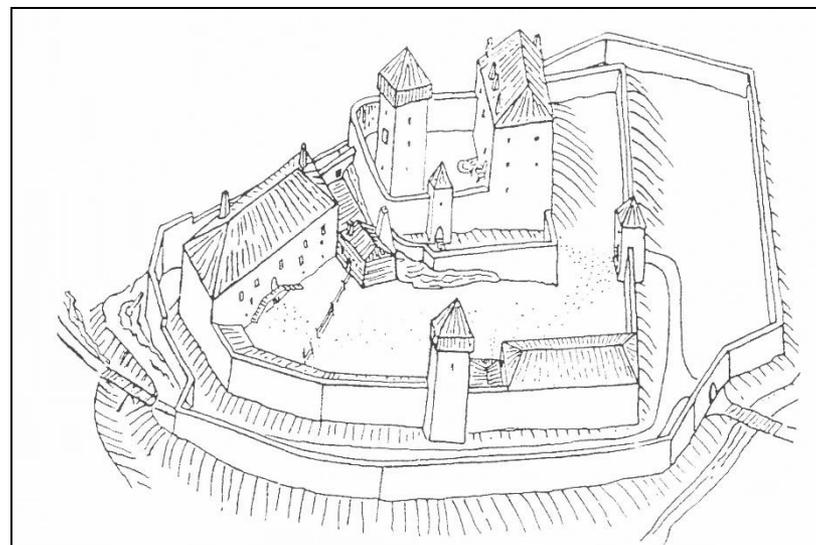
Starý Světlov

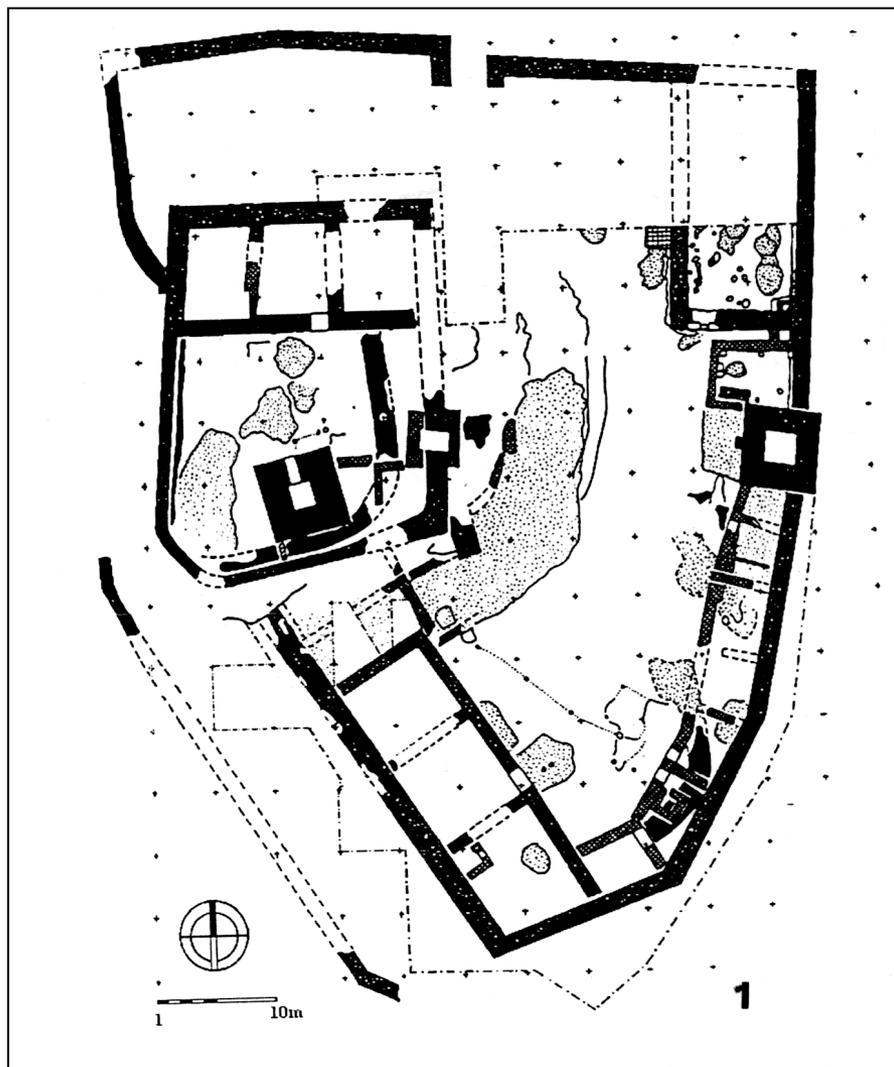

Rokštejn
(2. pol. 14.-poč. 15. stol.)

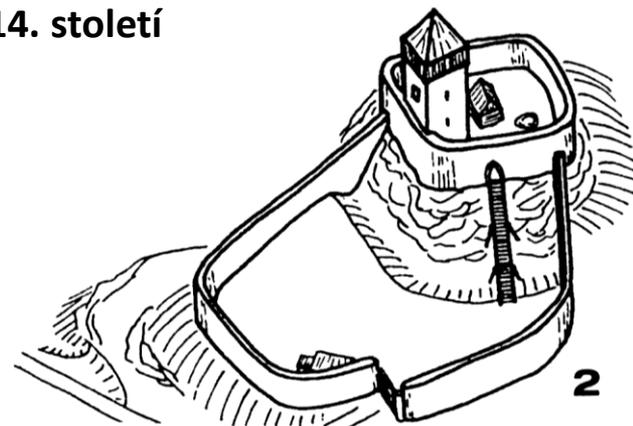
Dvojhrad (Ganerbenburg)

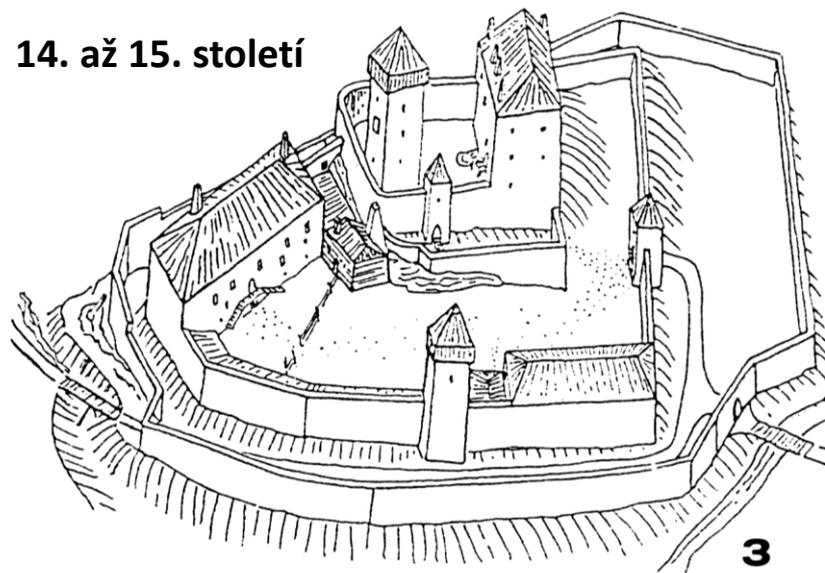
Rokštejn, hrad

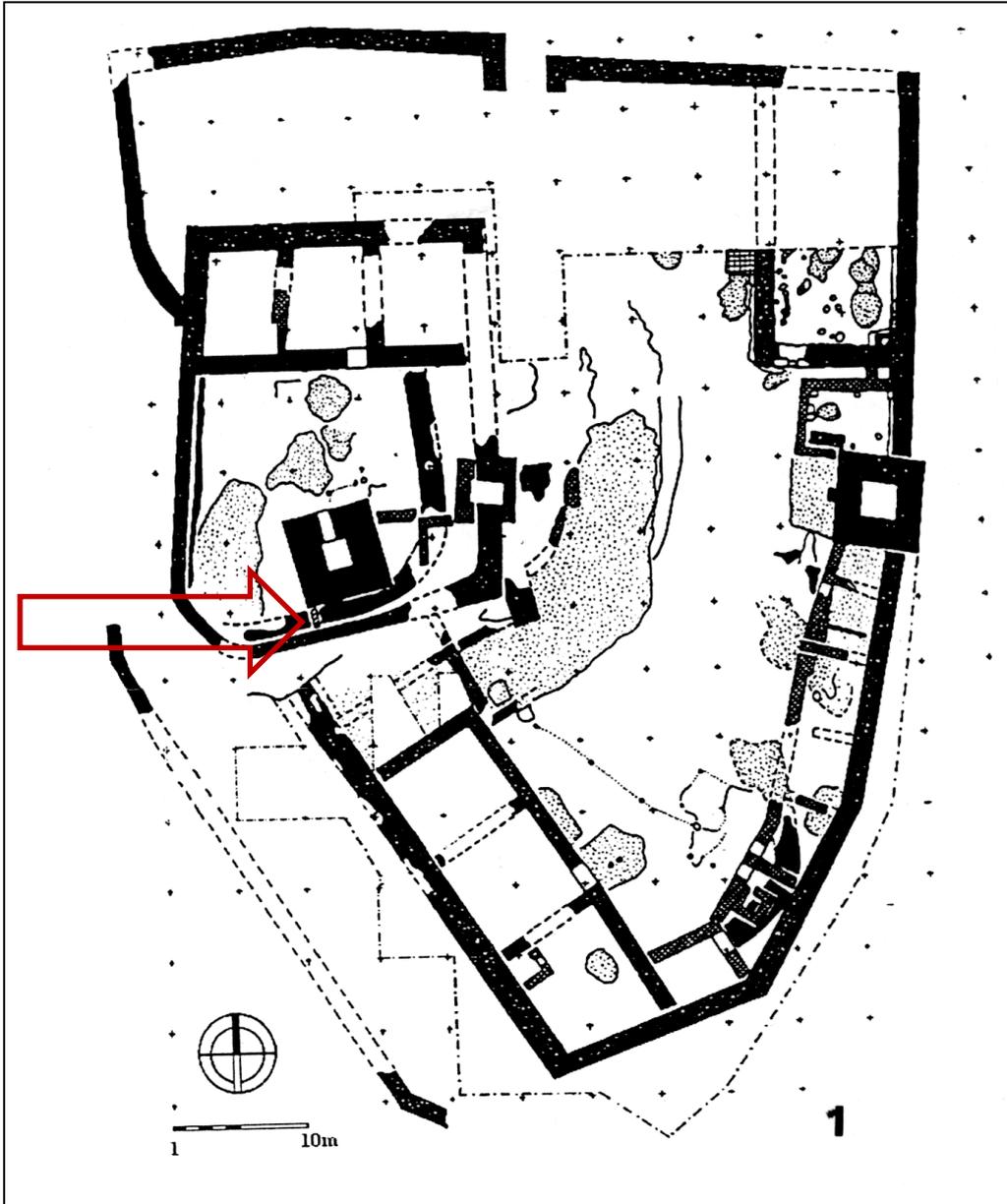

13./14. století

14. až 15. století

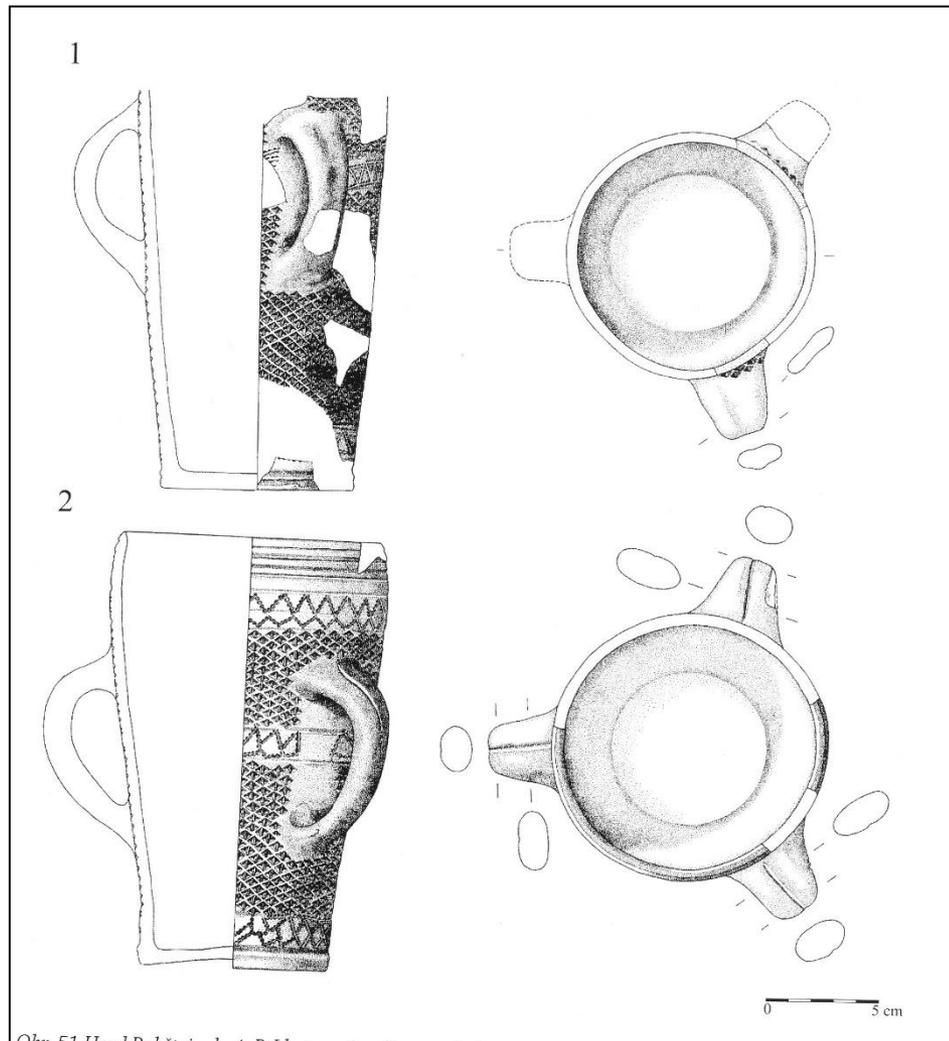
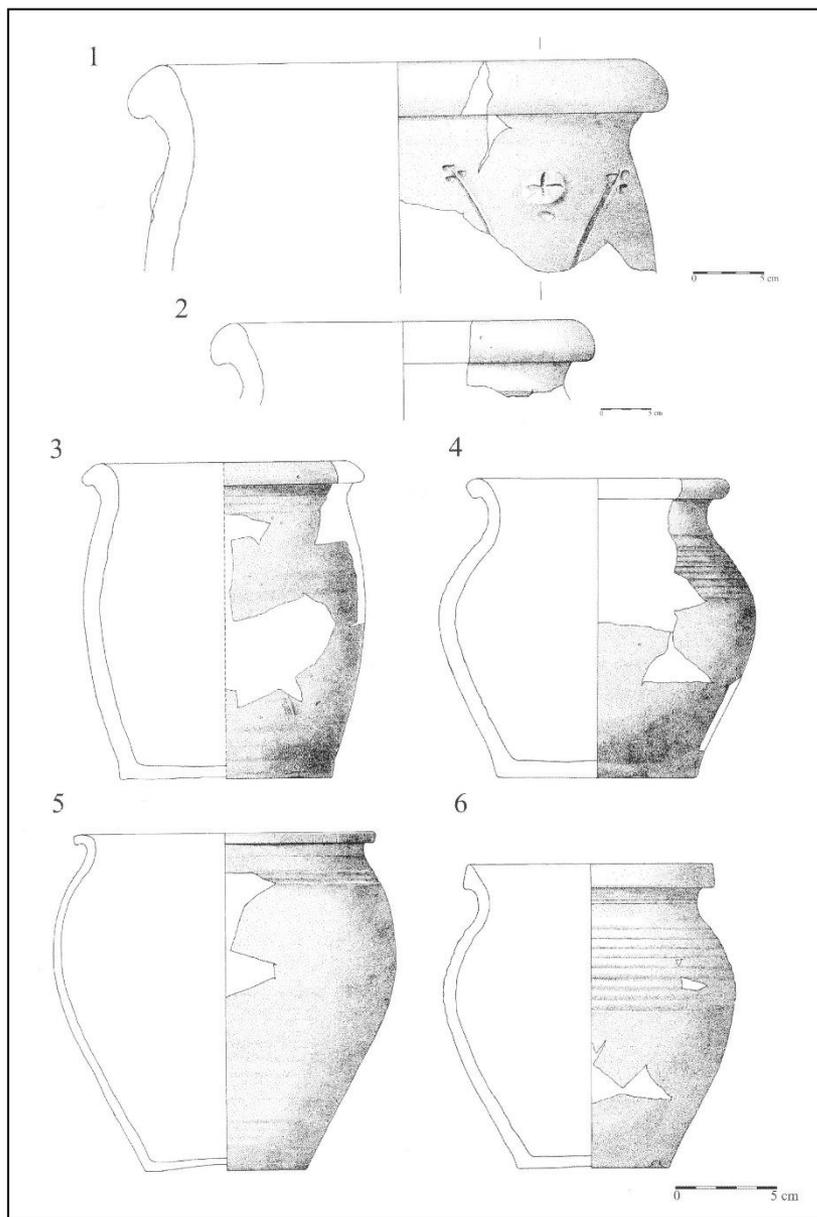

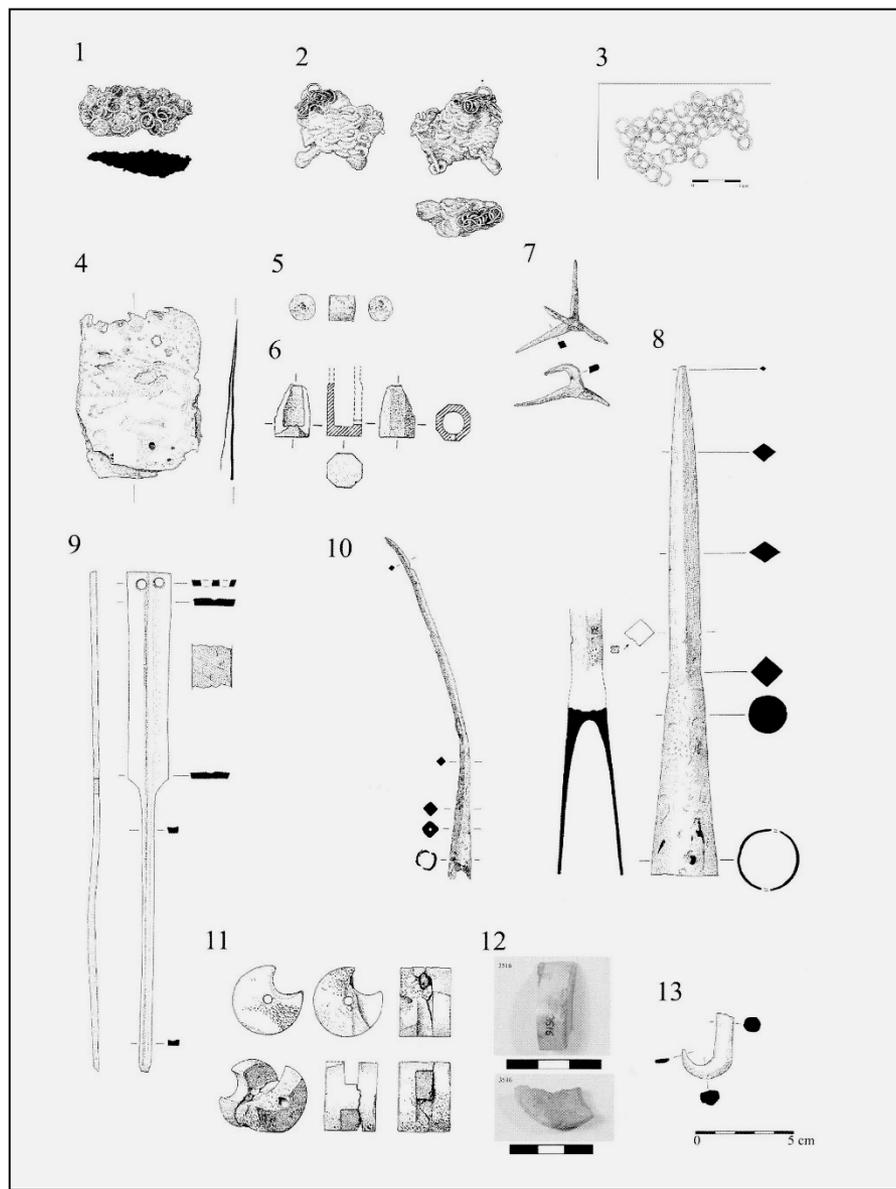
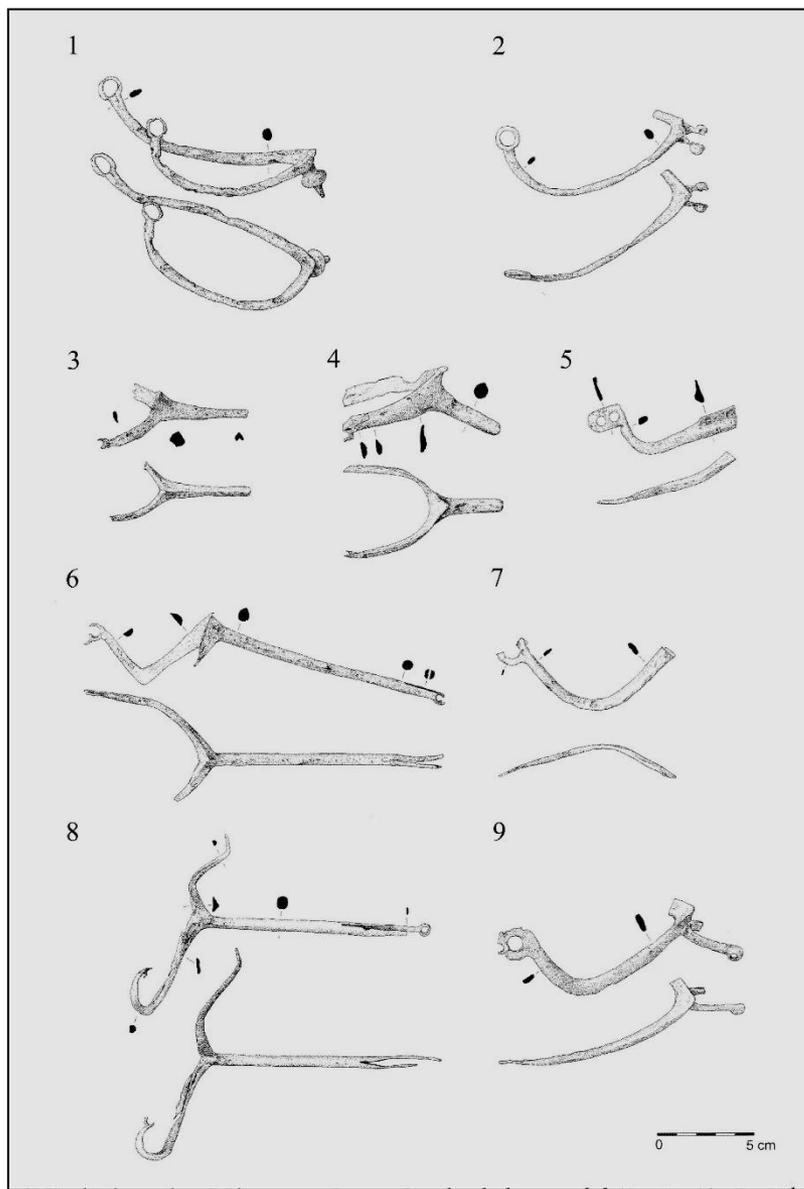
Rokštejn, hrad

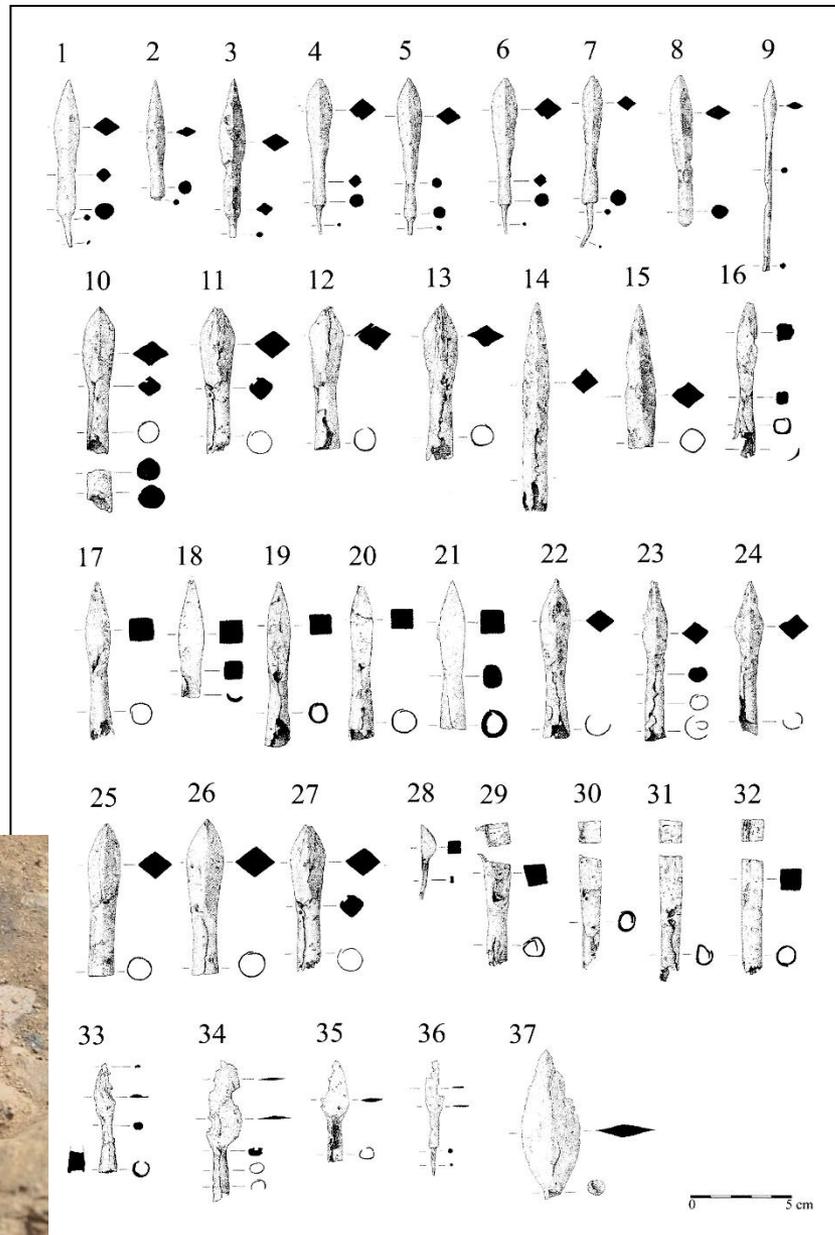
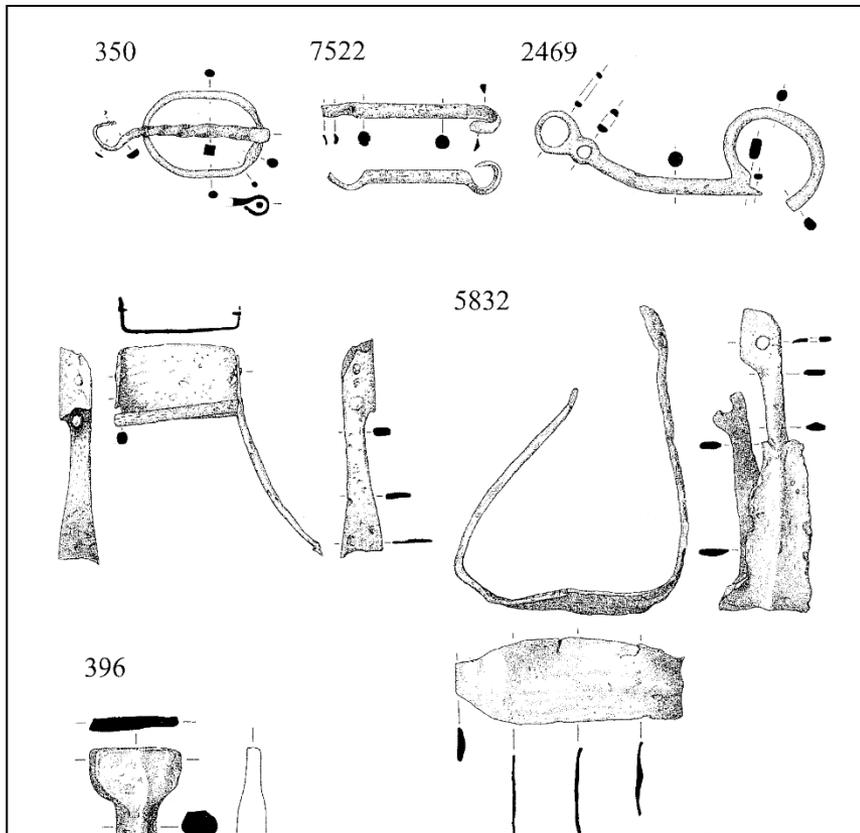
**Stavební oběť z poslední čtvrtiny 13. stol.
Kostřička novorozence mužského pohlaví do jednoho týdne a prstní článek ročního dítěte.**

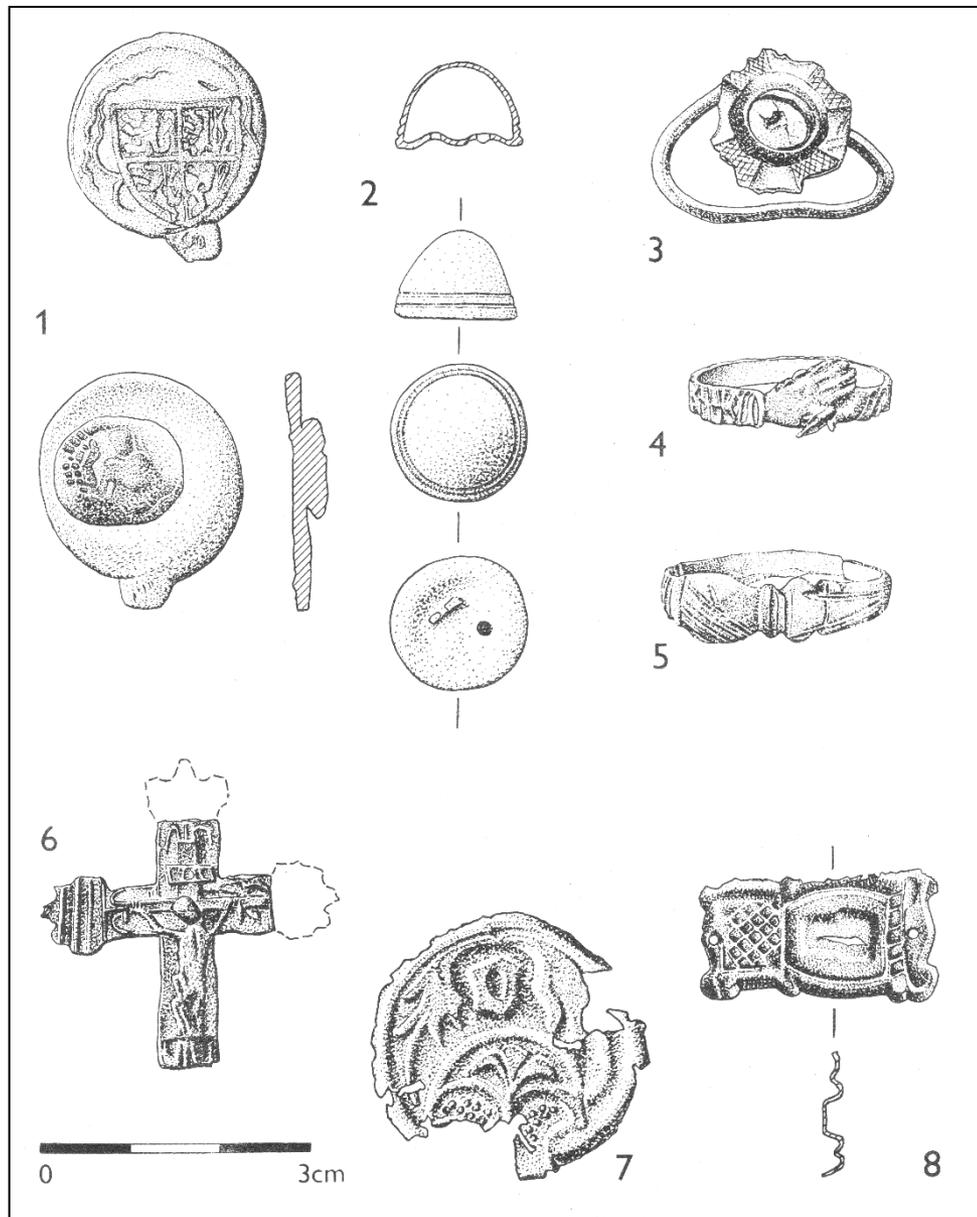
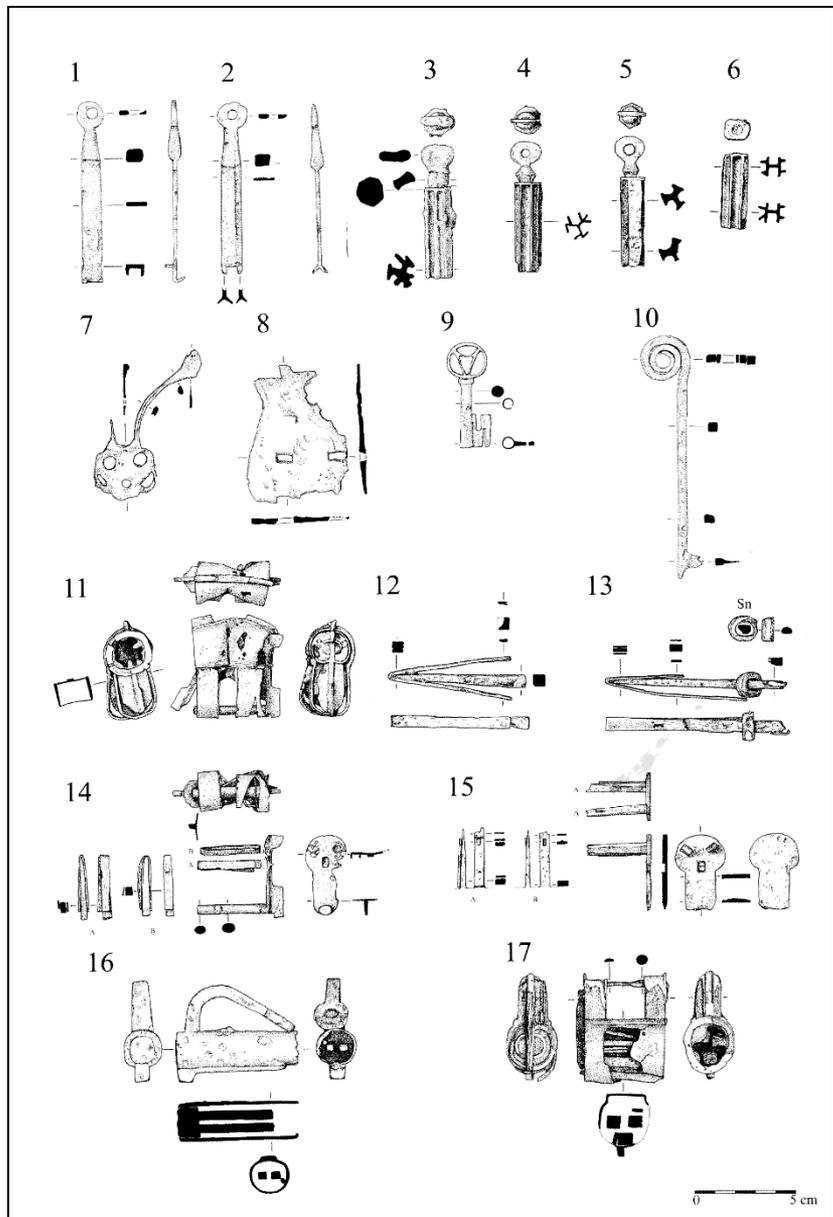

Rokštejn, hrad

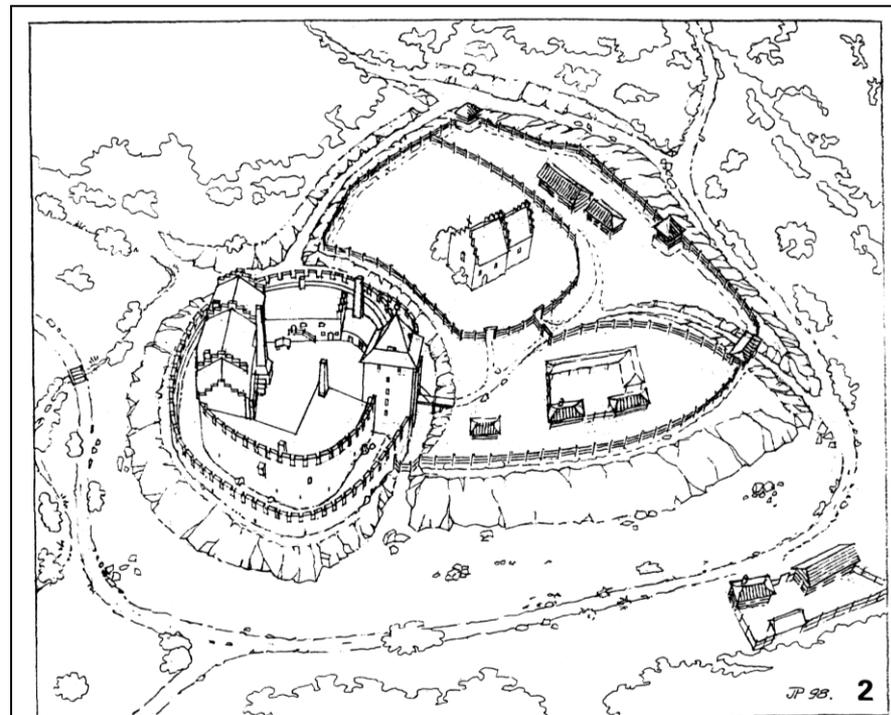
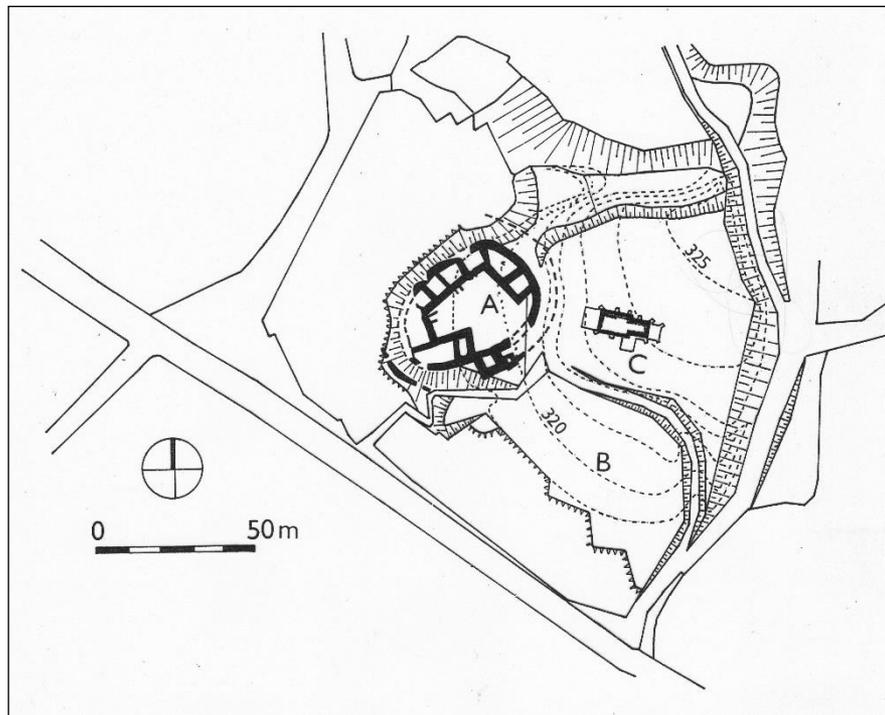

Lelekovice, hrad

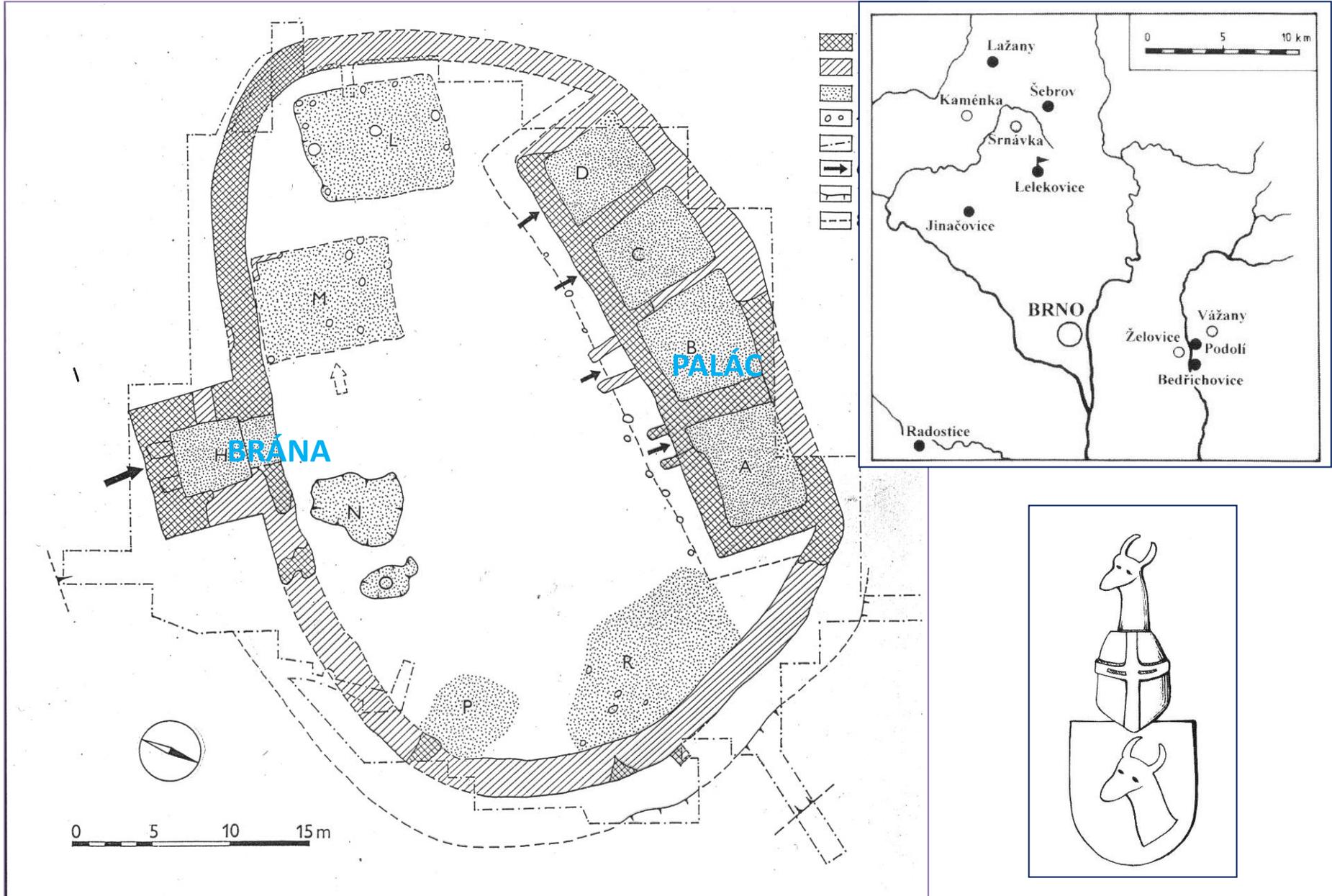

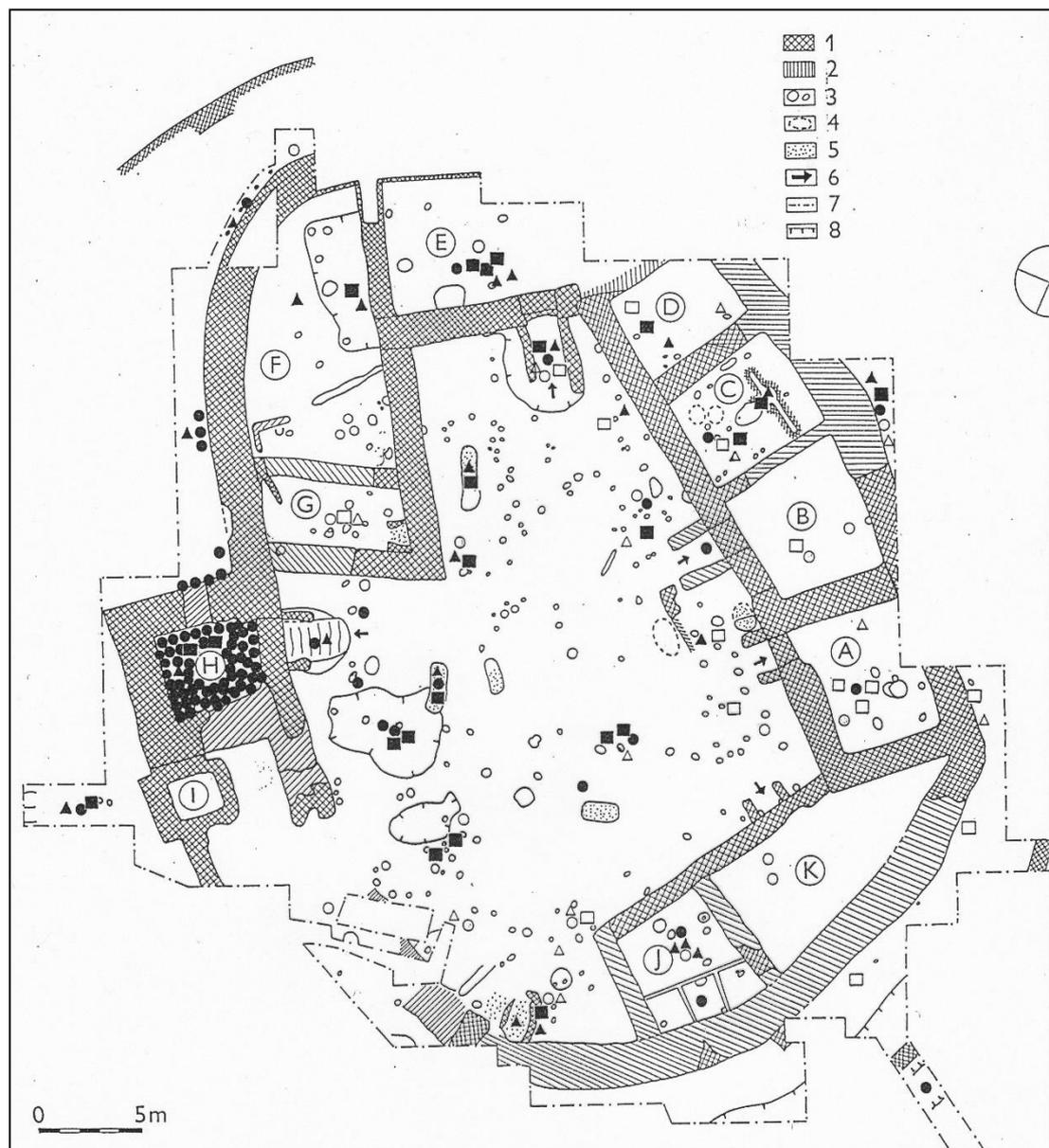
Unger, J. 1999: Život na lelekovickém hradu ve 14. století . Antropologická sociokulturní studie. Brno

Lelekovice, hrad

Unger, J. 1999: Život na lelekovickém hradu ve 14. století . Antropologická sociokulturní studie. Brno

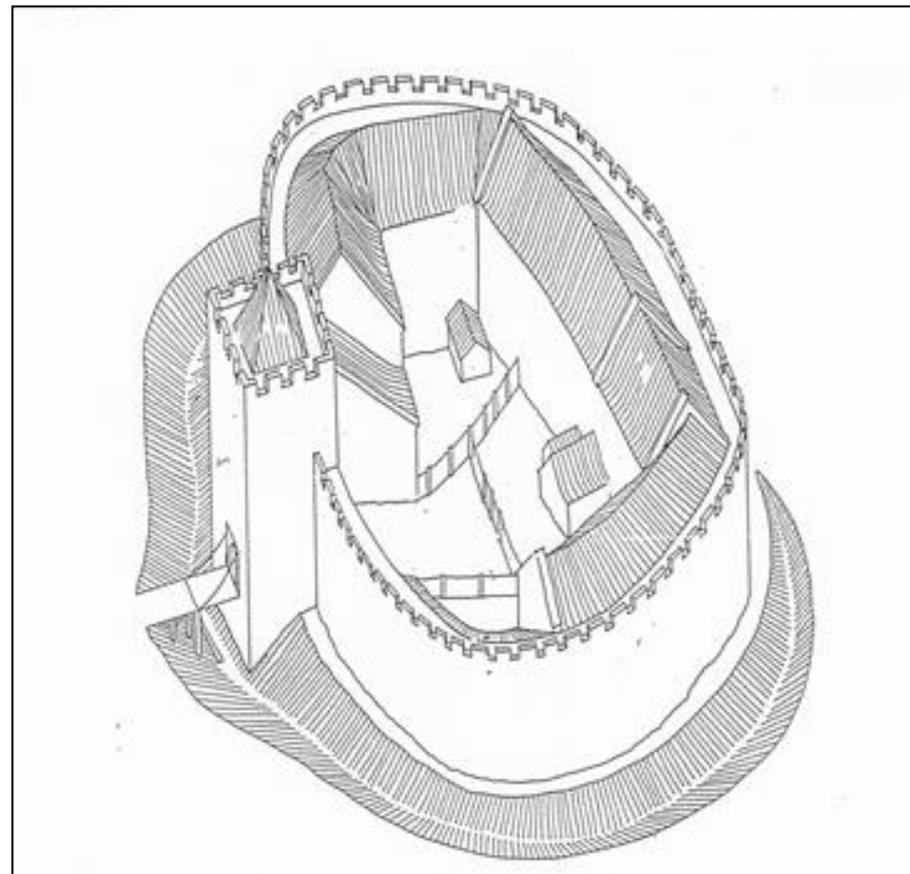
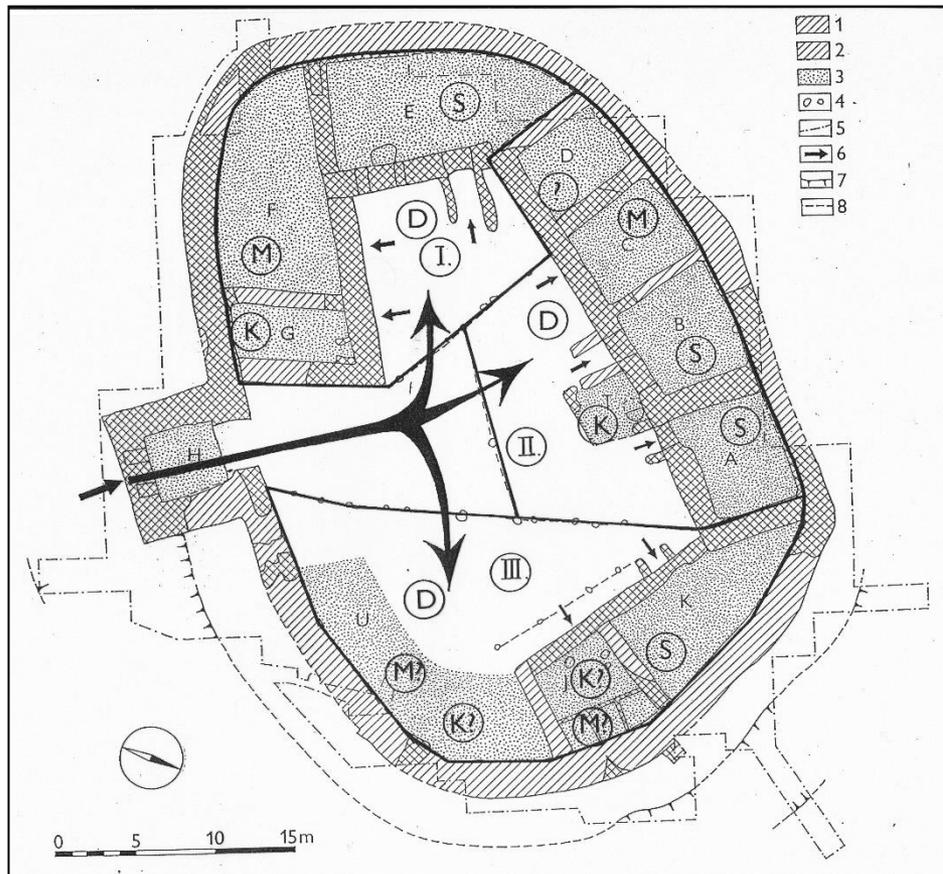

Lelekovice, 1. fáze

Kolem pol. 14. století

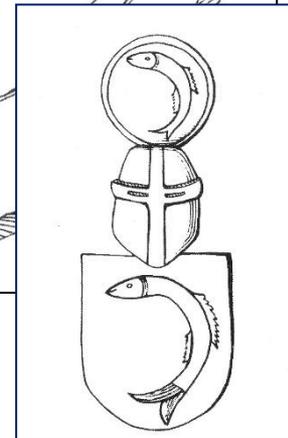
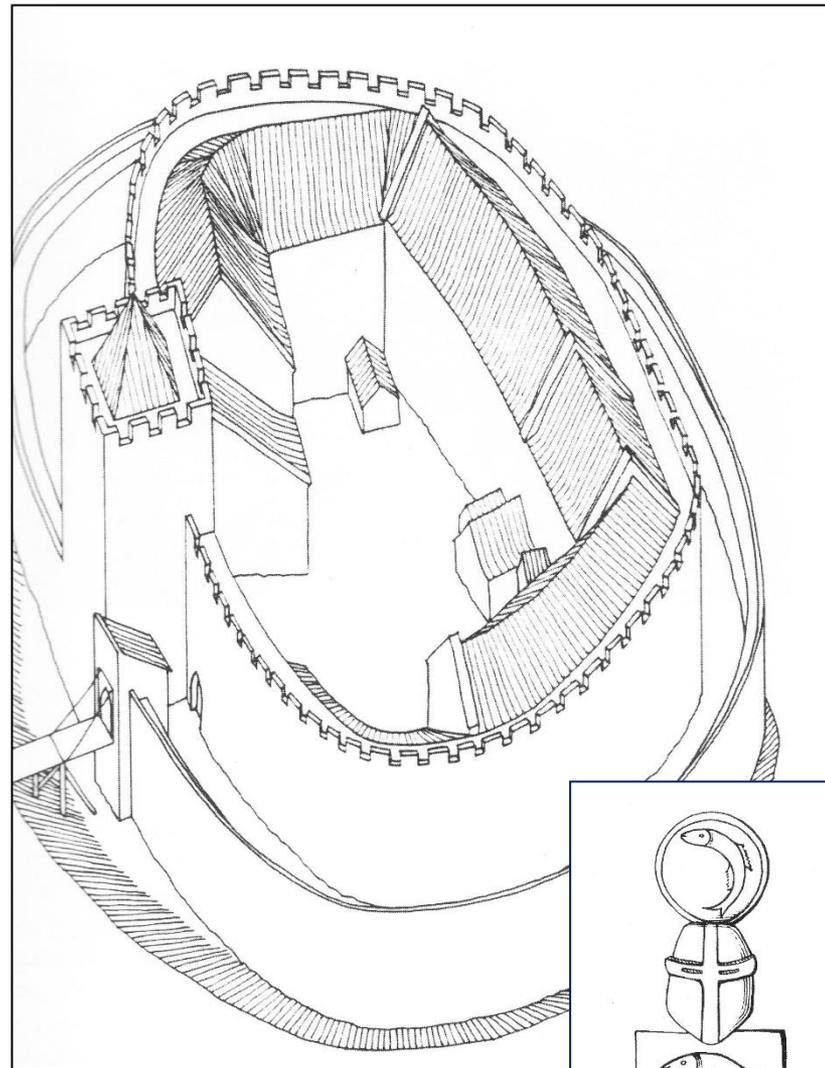
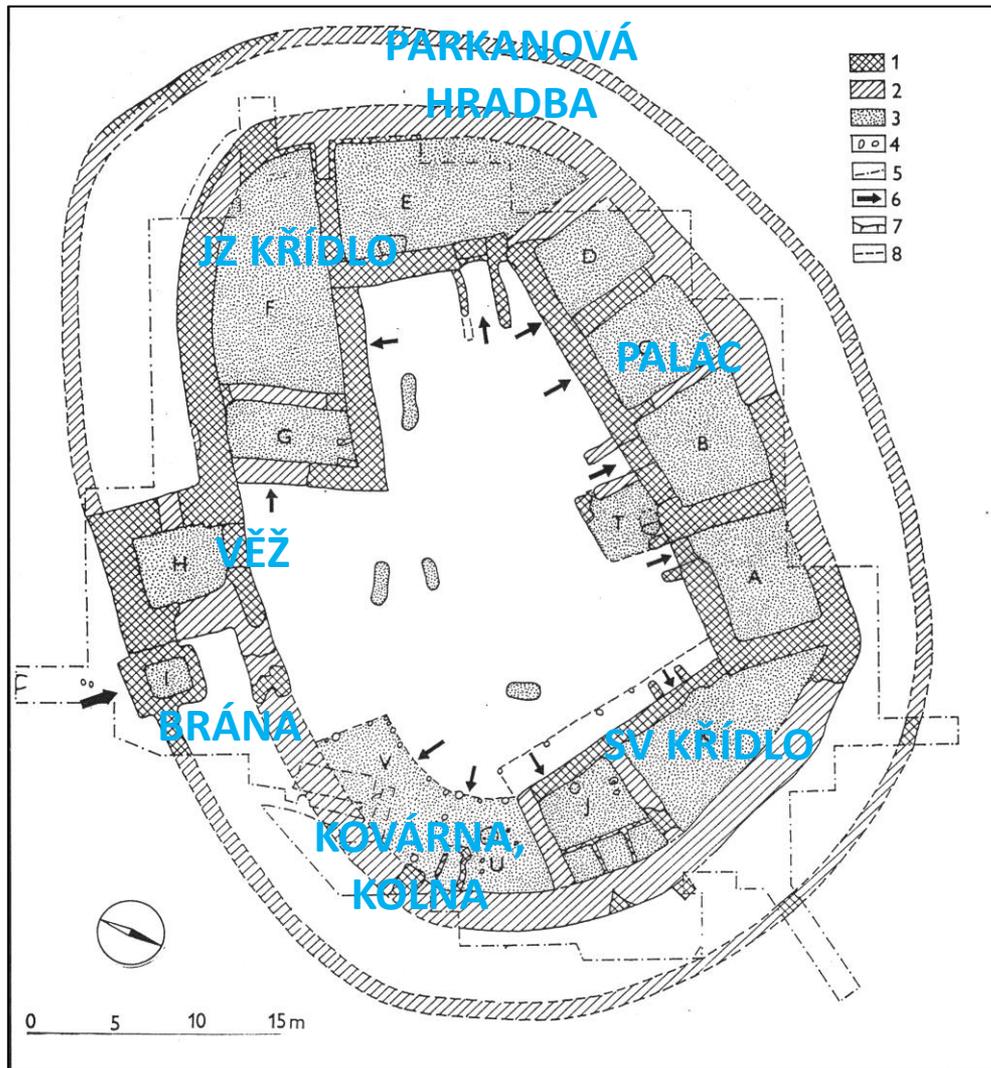

Lelekovice, 2. fáze

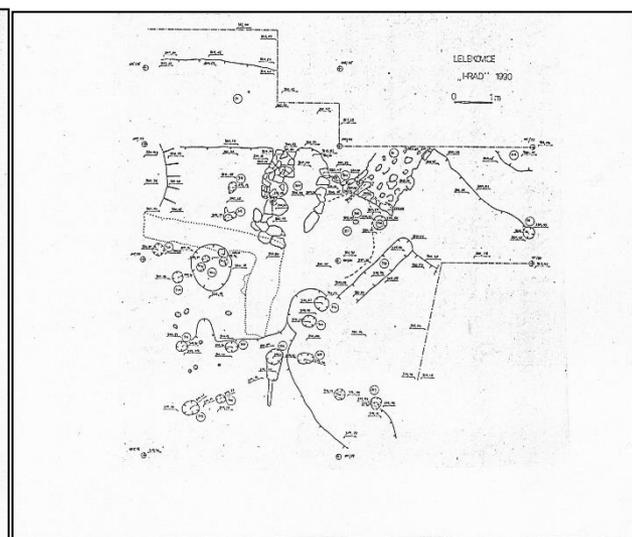
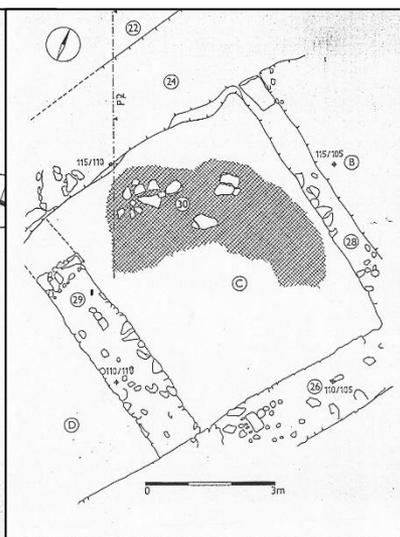
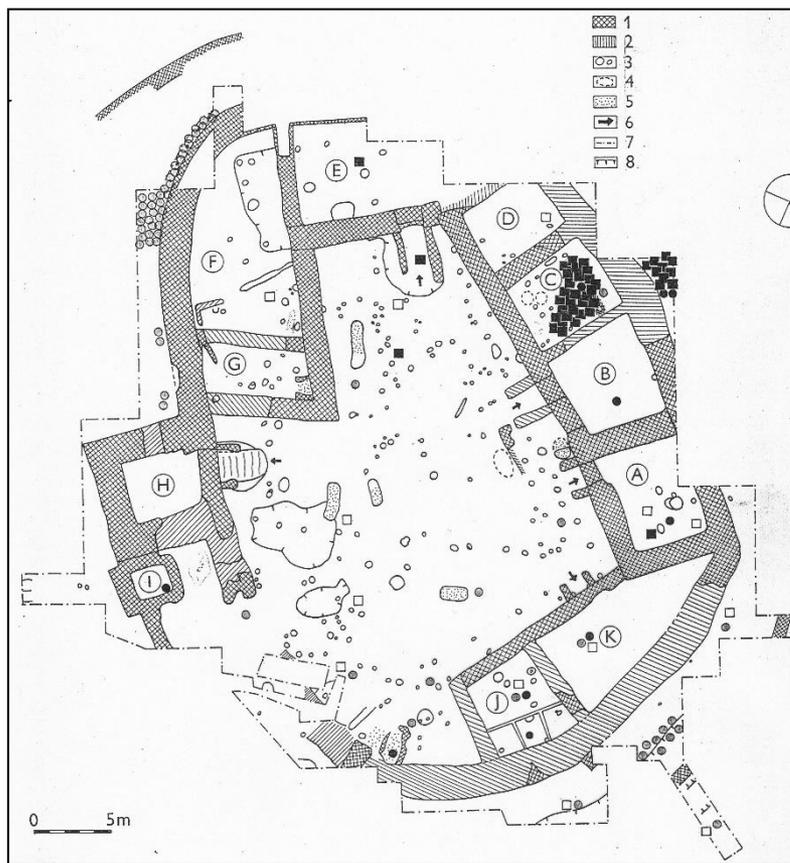
70. až 90. léta 14. století

Hrad rozdělen mezi několik majitelů; přístup do jednotlivých částí hradu

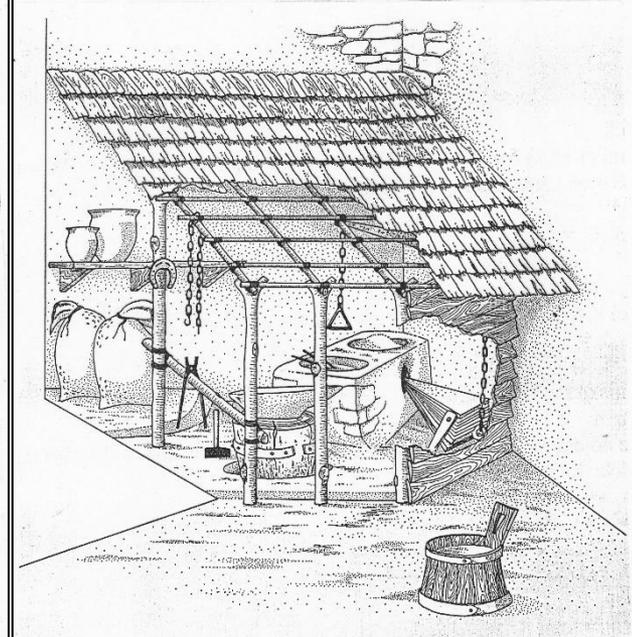
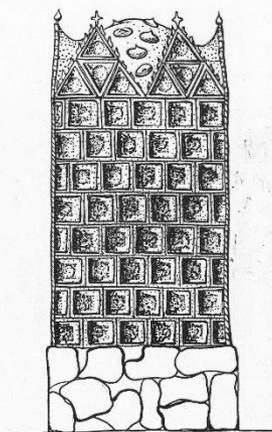

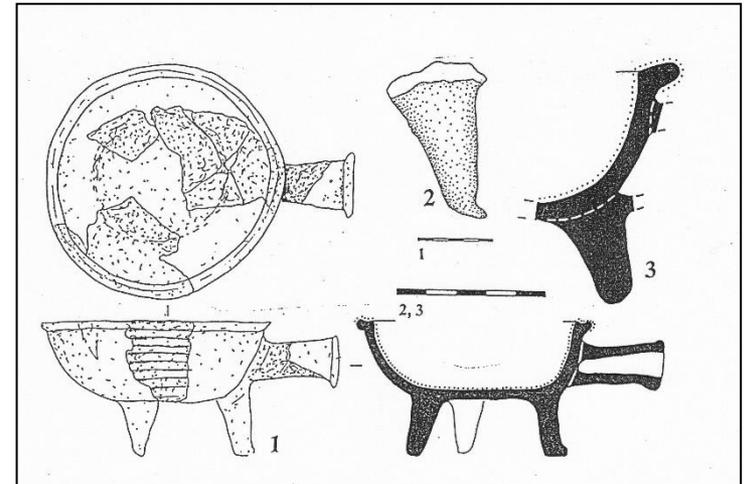
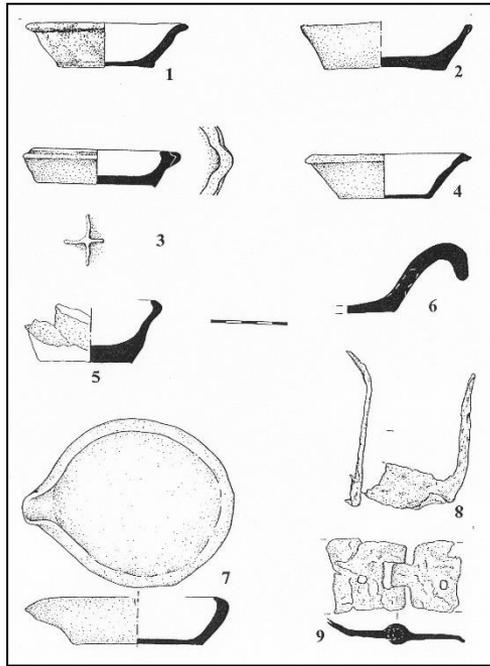
Lelekovice, 3. fáze

90. Léta 14. století

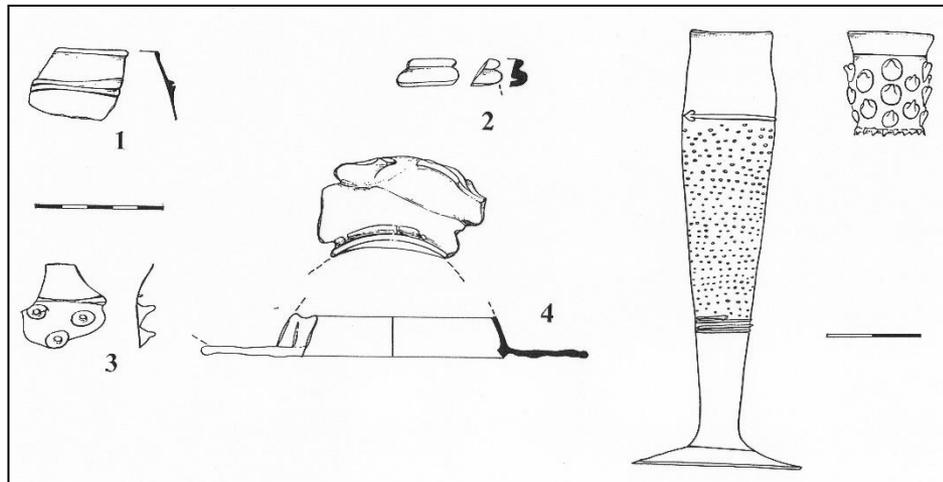

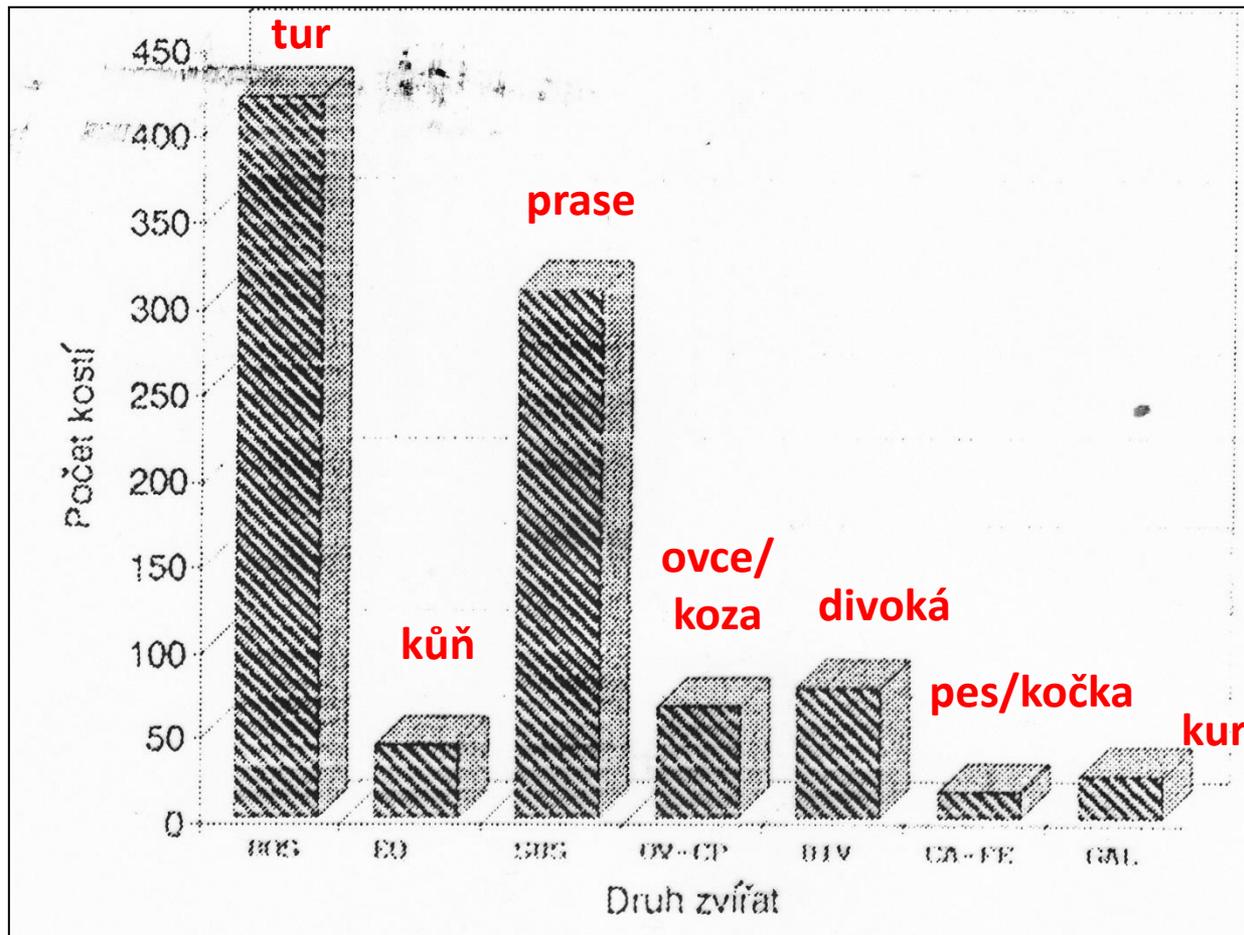
**Obytné místnosti (kachlová kamna),
dílny (kovárna)**

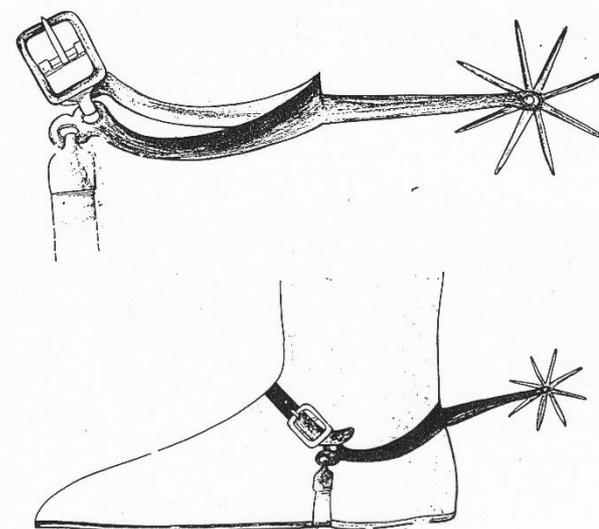
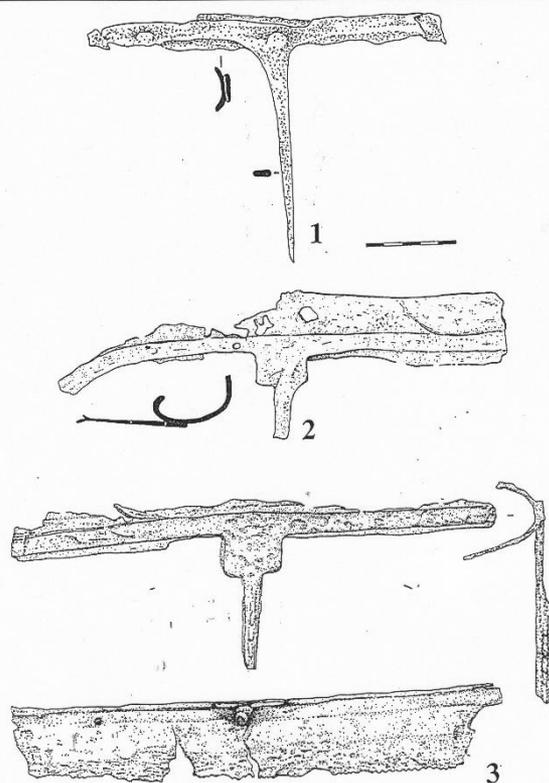
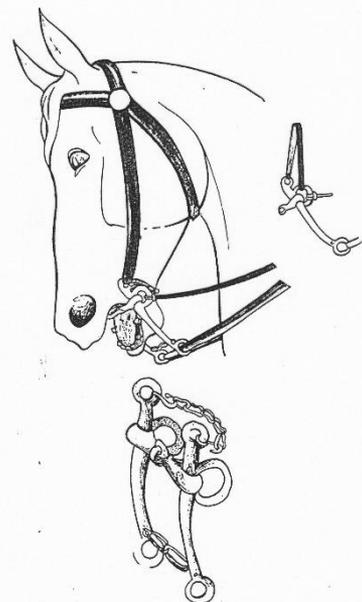
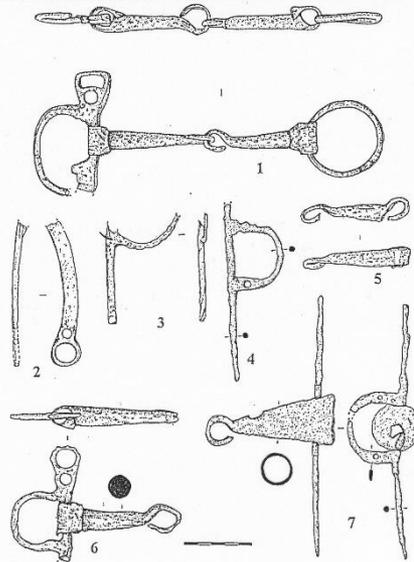

Nádobí (keramika), sklo

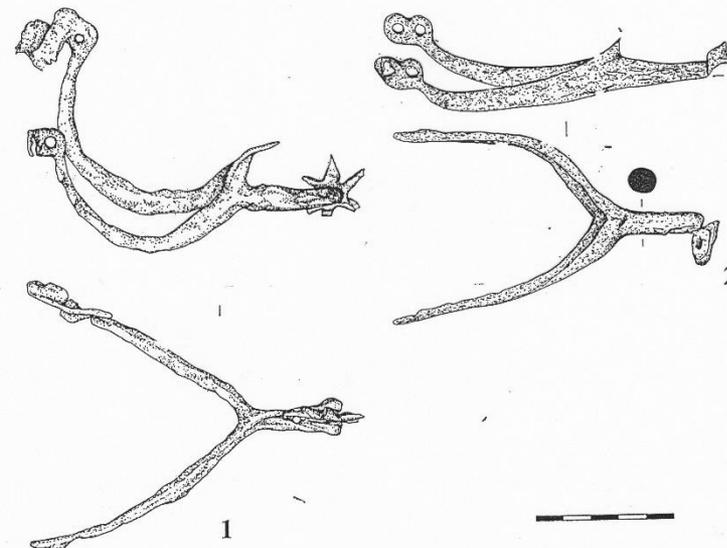

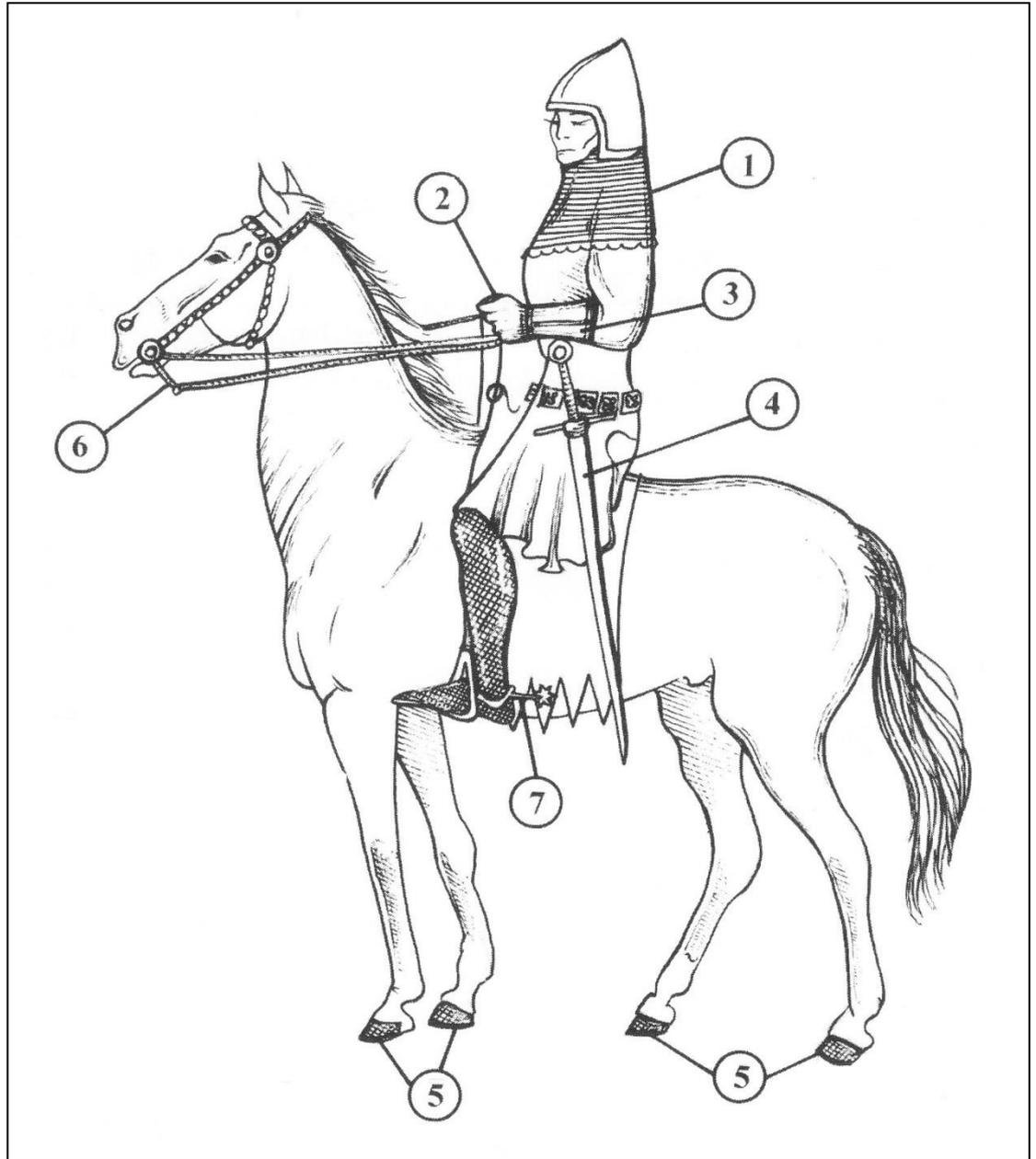
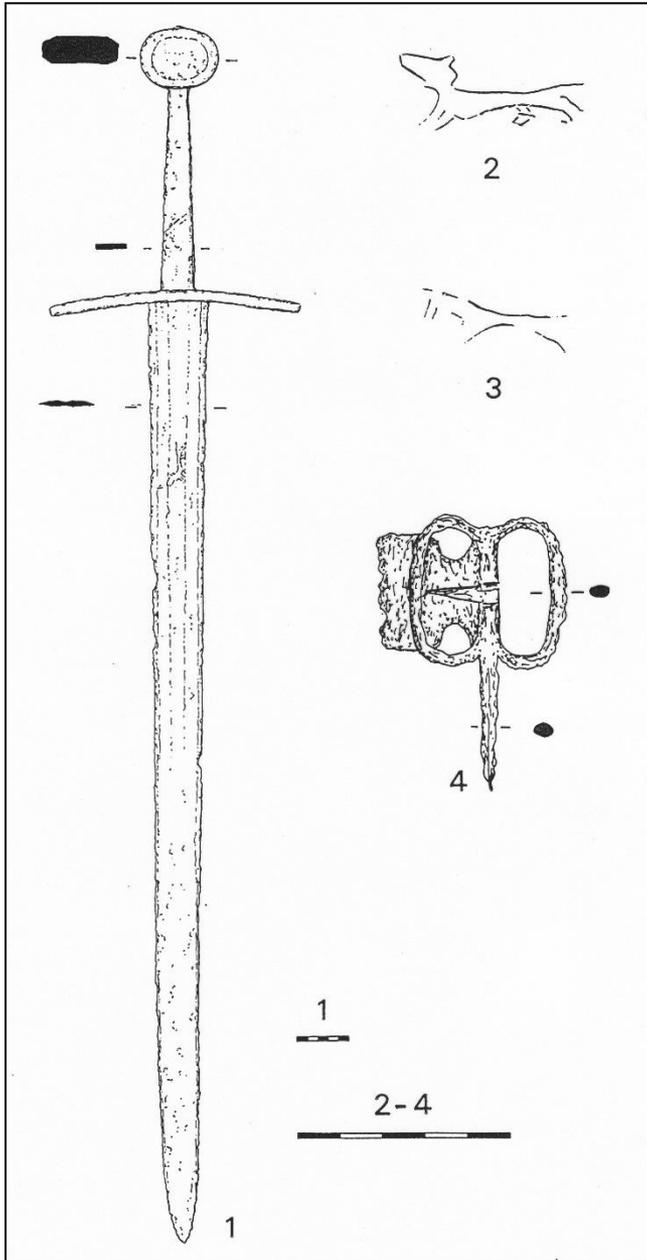

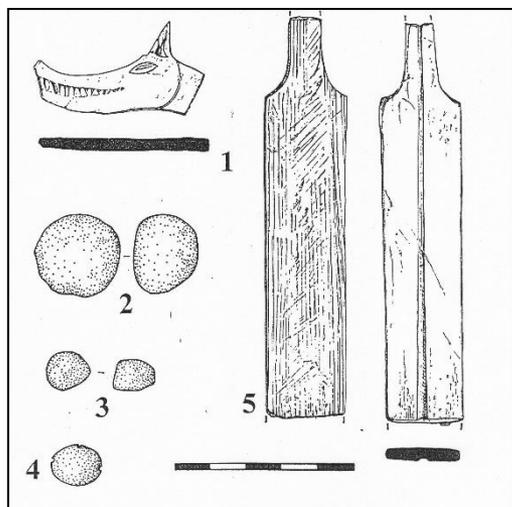
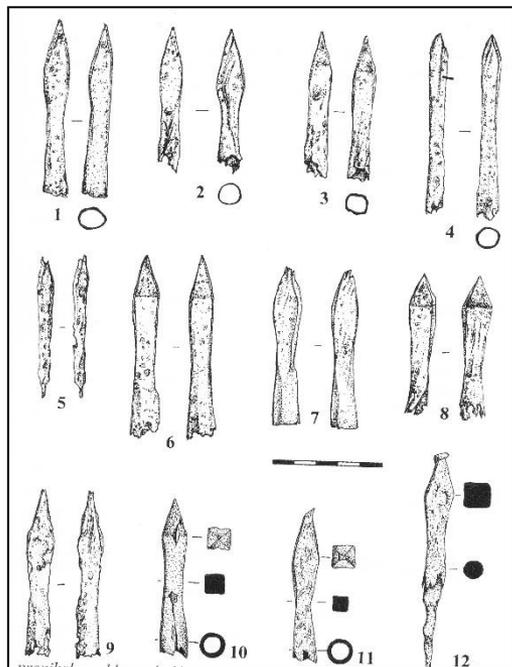
Podíl zvířecích kostí z lelekovického hradu

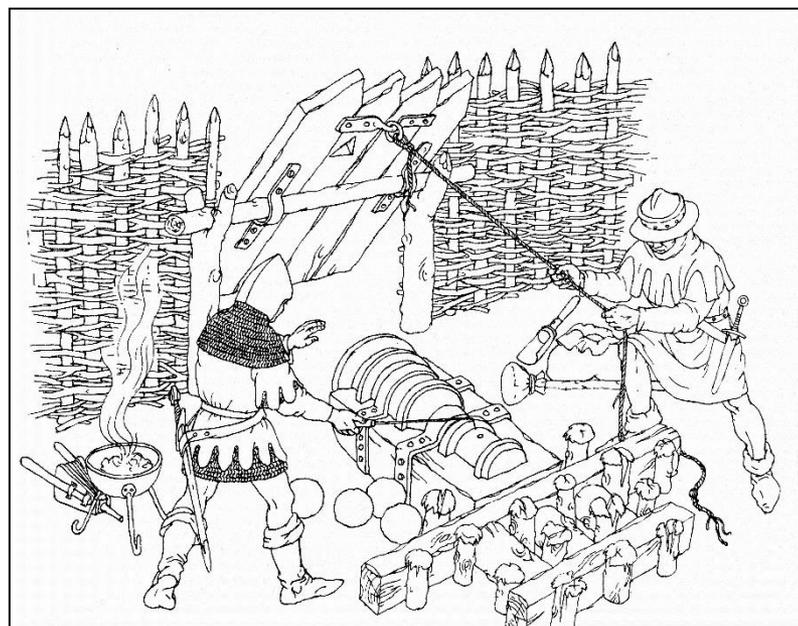
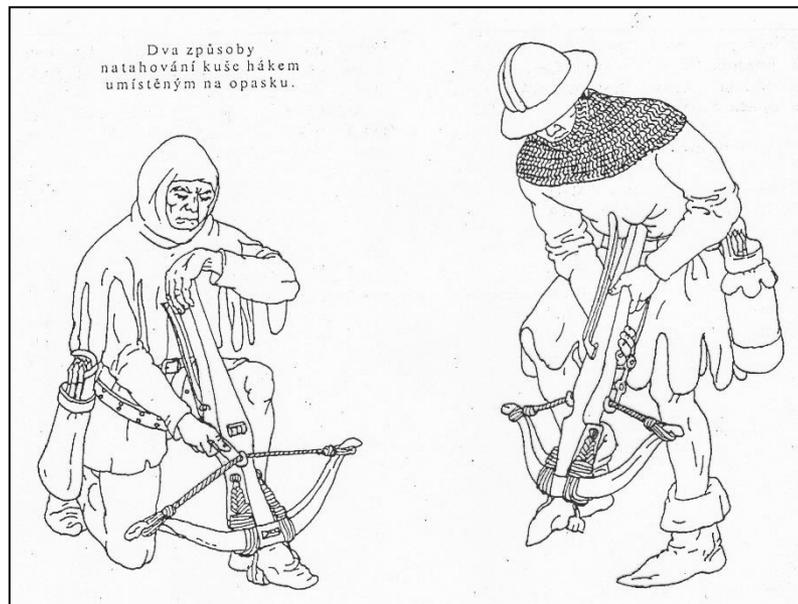
Koně, stáje, rytíř

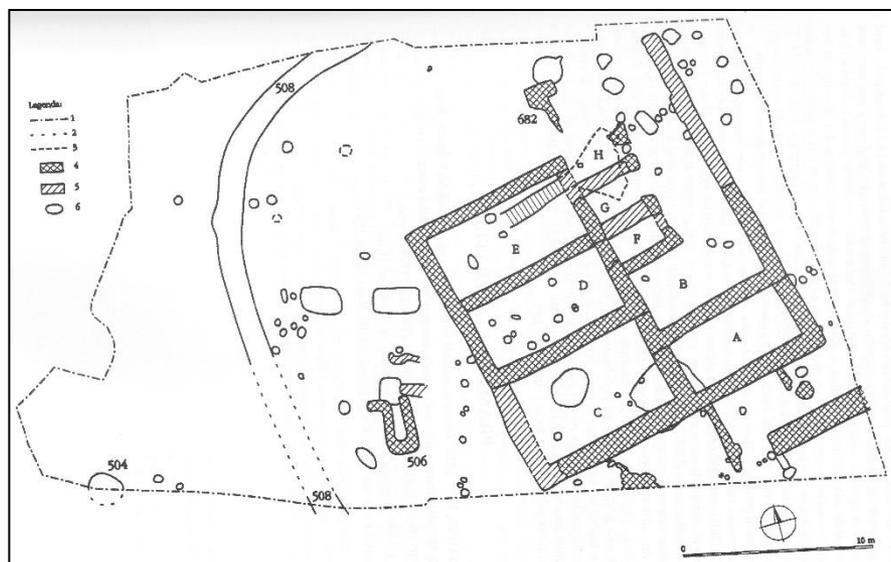
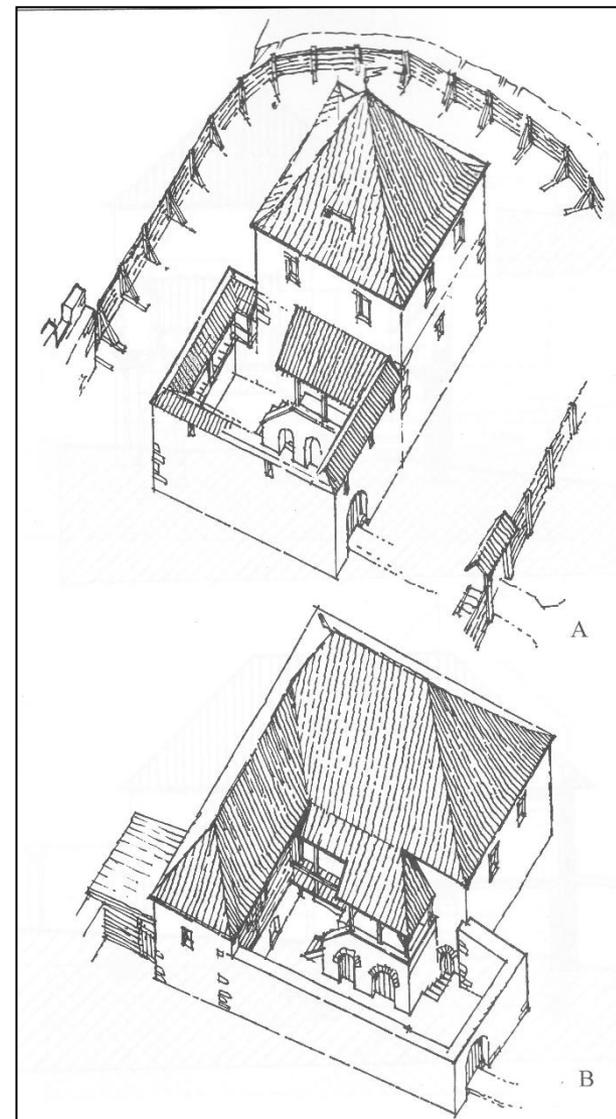
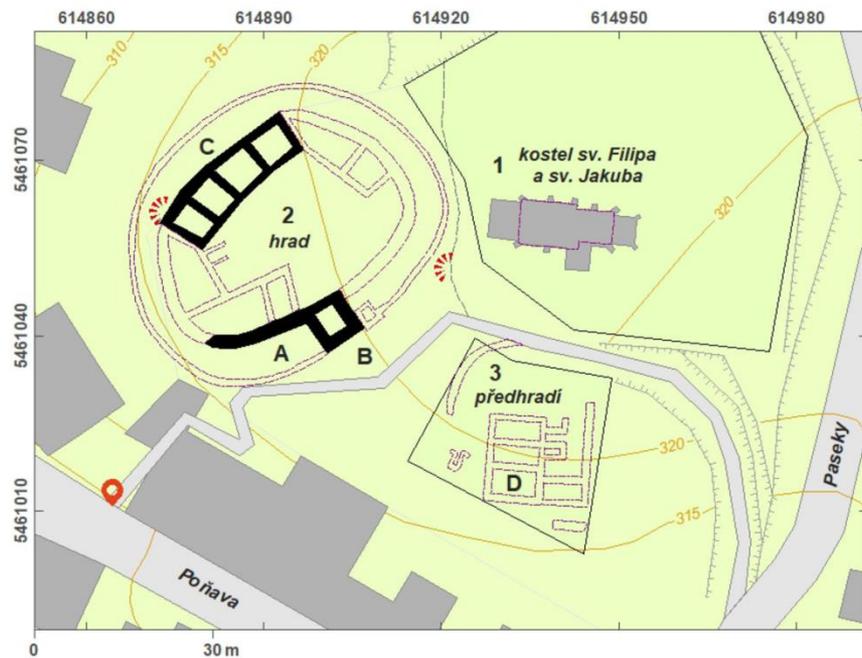

Obrana, obléhání bombarda

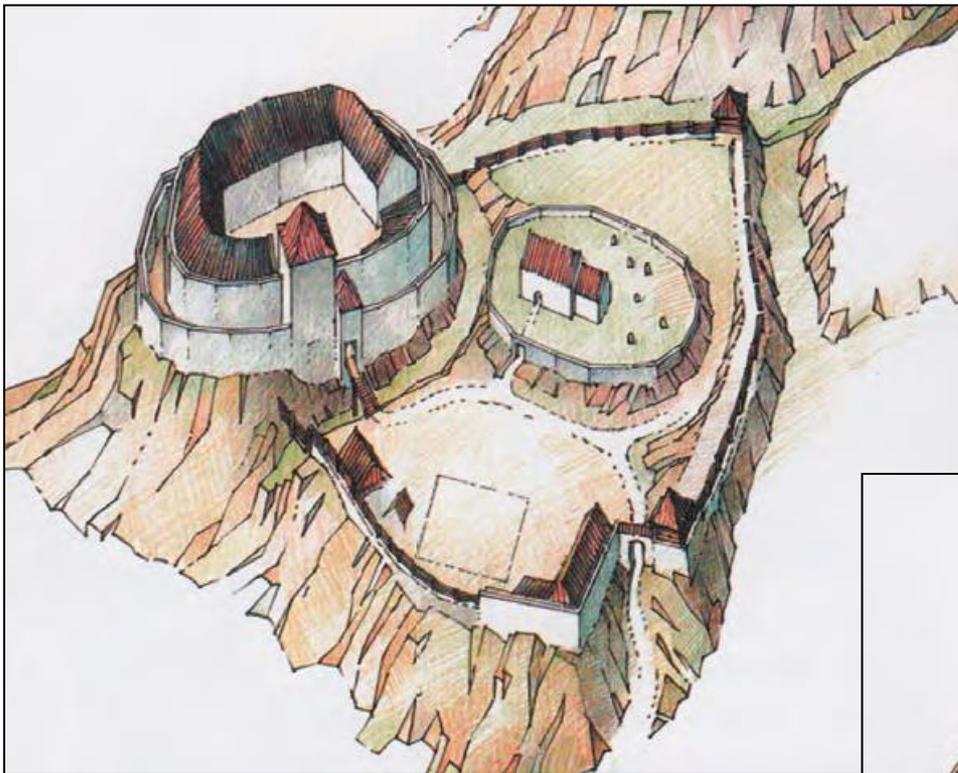

Lelekovice, tvrz

Lelekovice, hrad

Počátek 15. století

Závěr 15. století

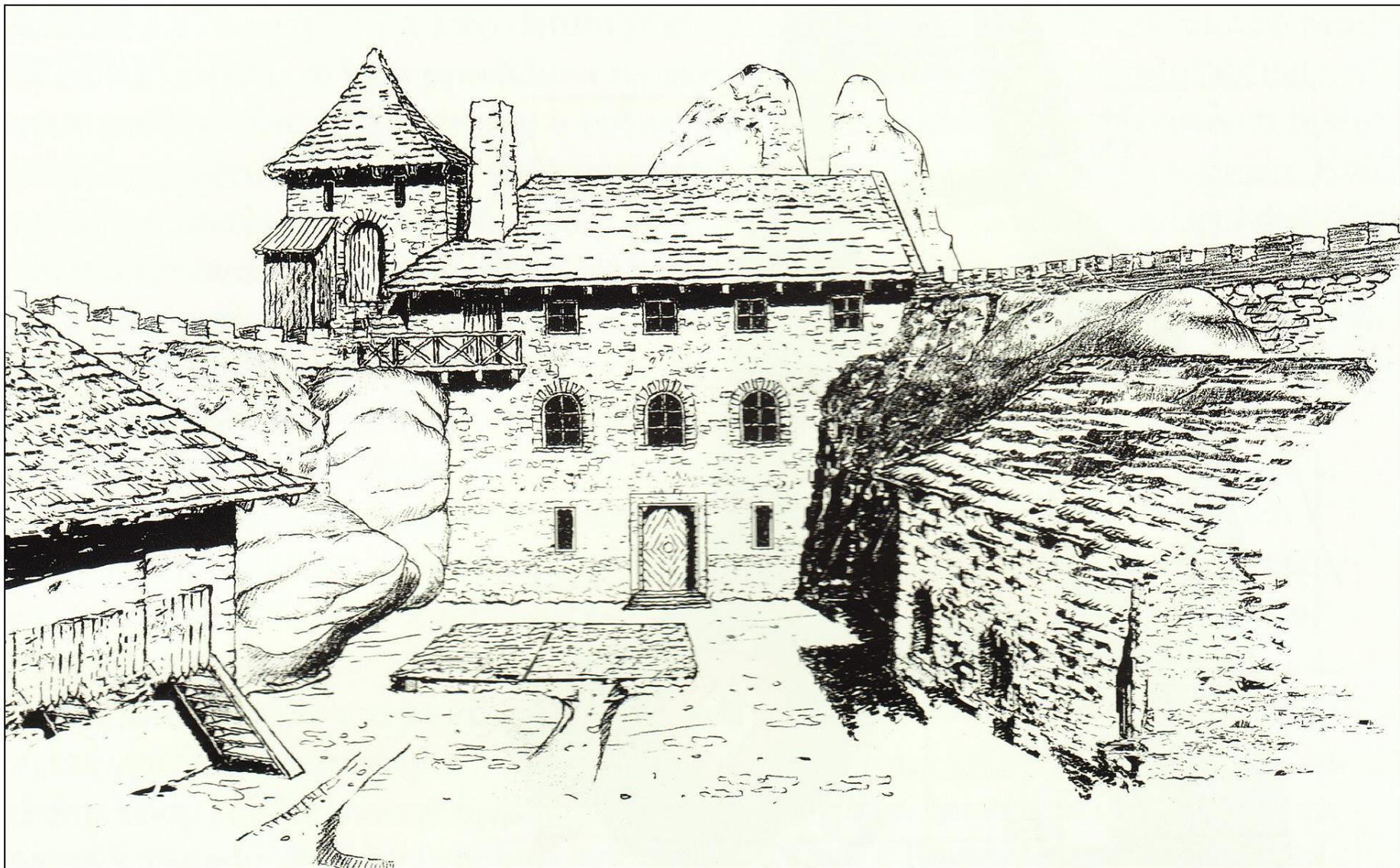
Hrad Skály u Jimramova

Stavba 1376-1388 – Archleb ze Skal – 20 obyvatel.

Erhart ze Skal, Erhart Puška z Kunštátu a jeho bojová družina od r. 1415, družina 10-40 osob.

R. 1438 500 Táboritů, hejtman Jan z Březan (odchází), zbytky družiny dobývány r. 1440.

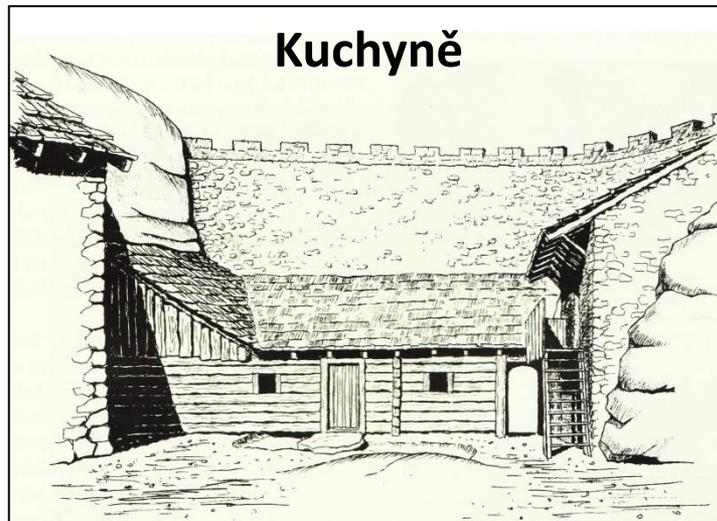
Palác s věží a prevetem.

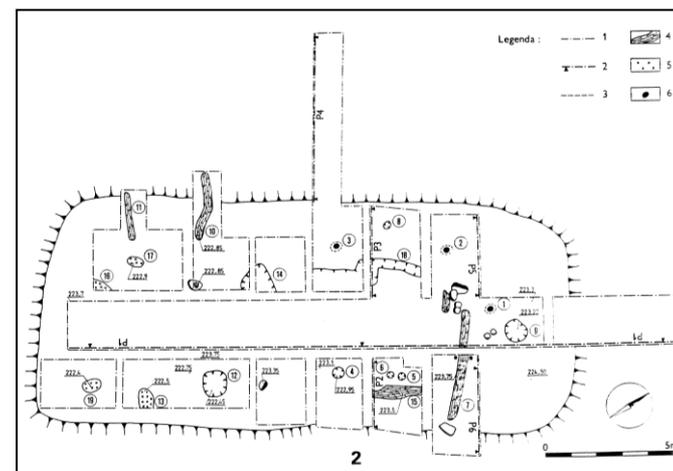
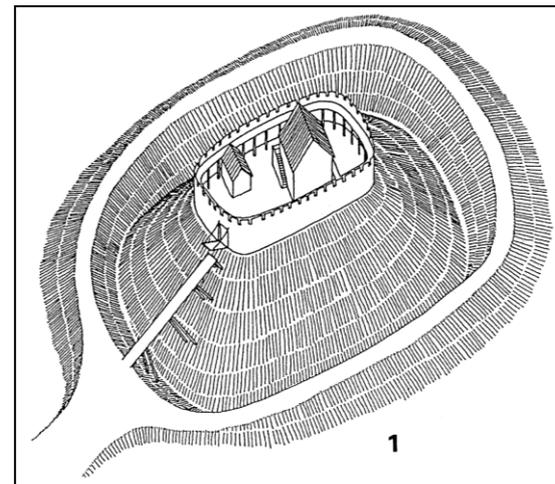
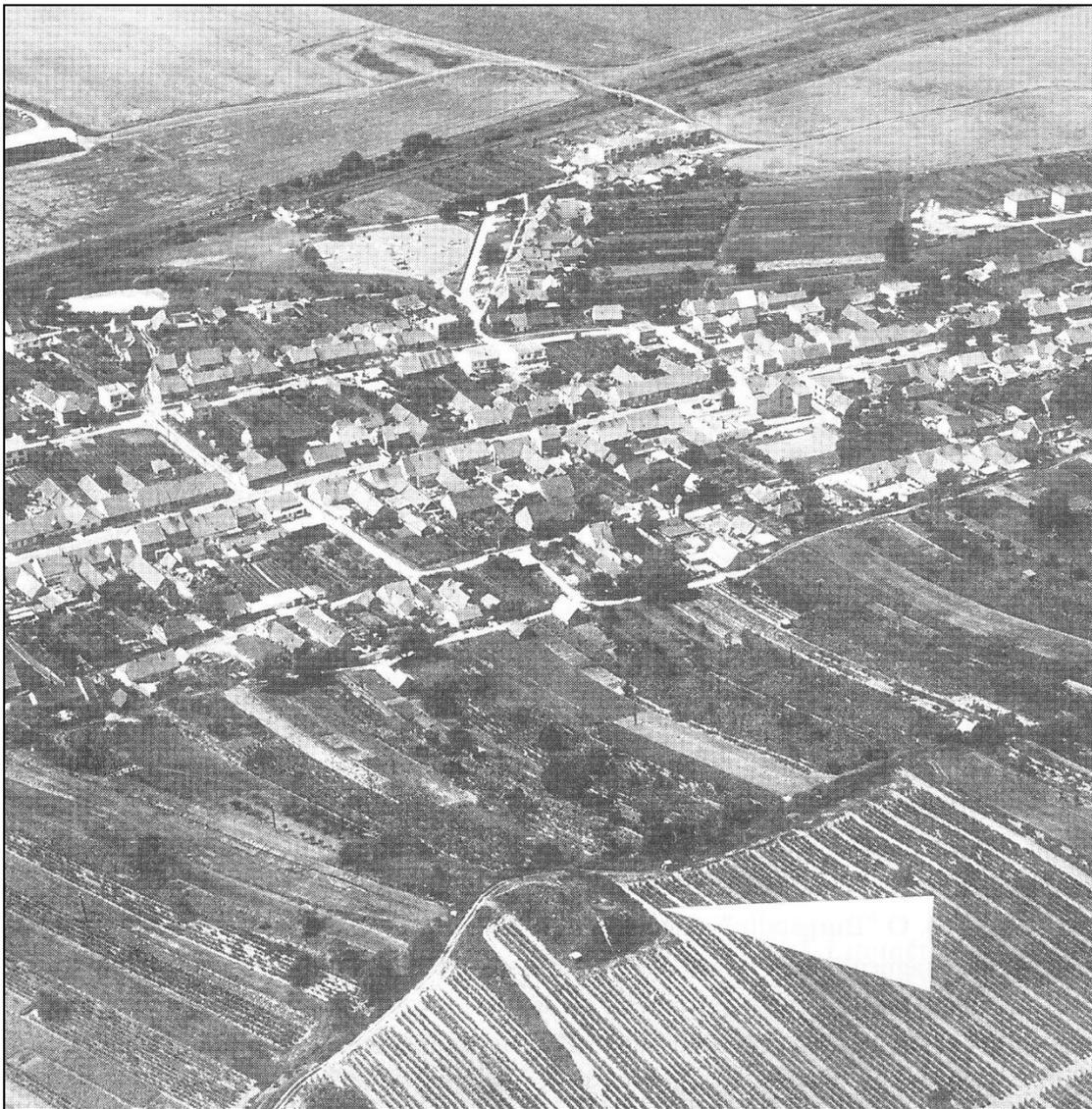
„Purkrabství“ a řez
palácem.

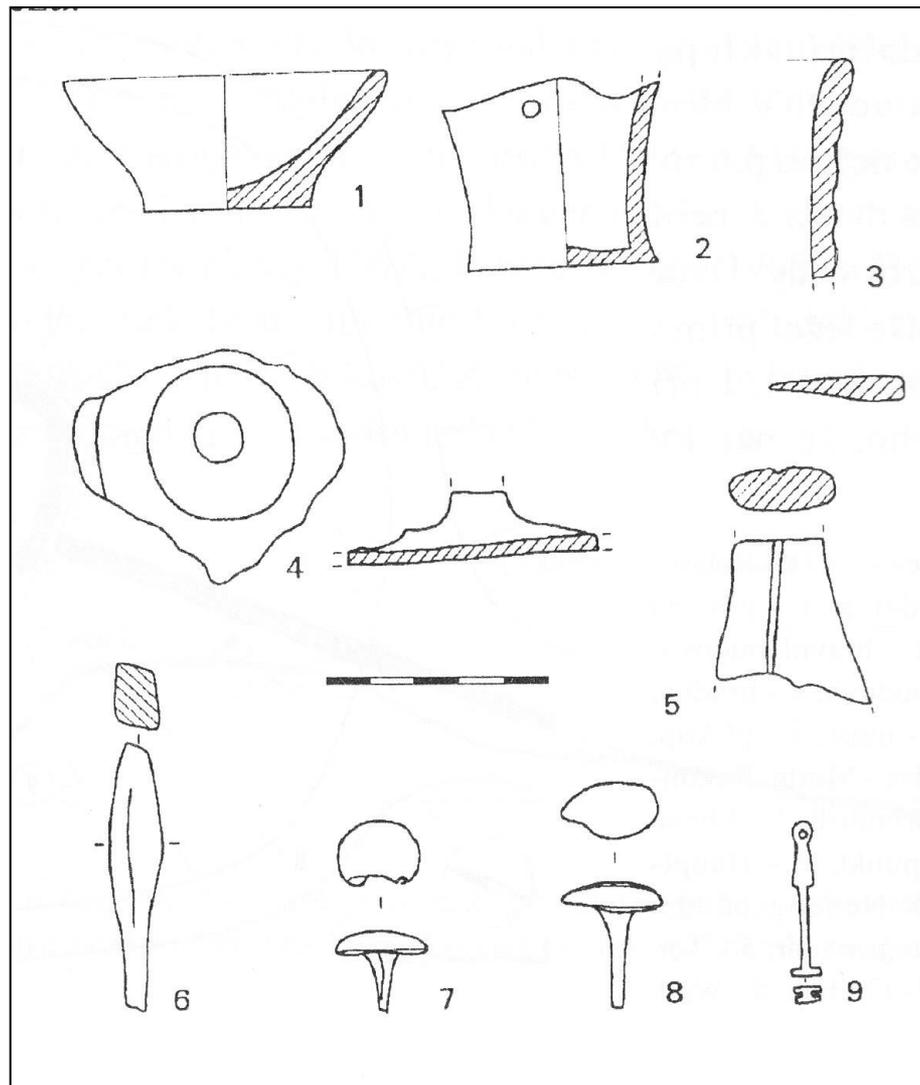
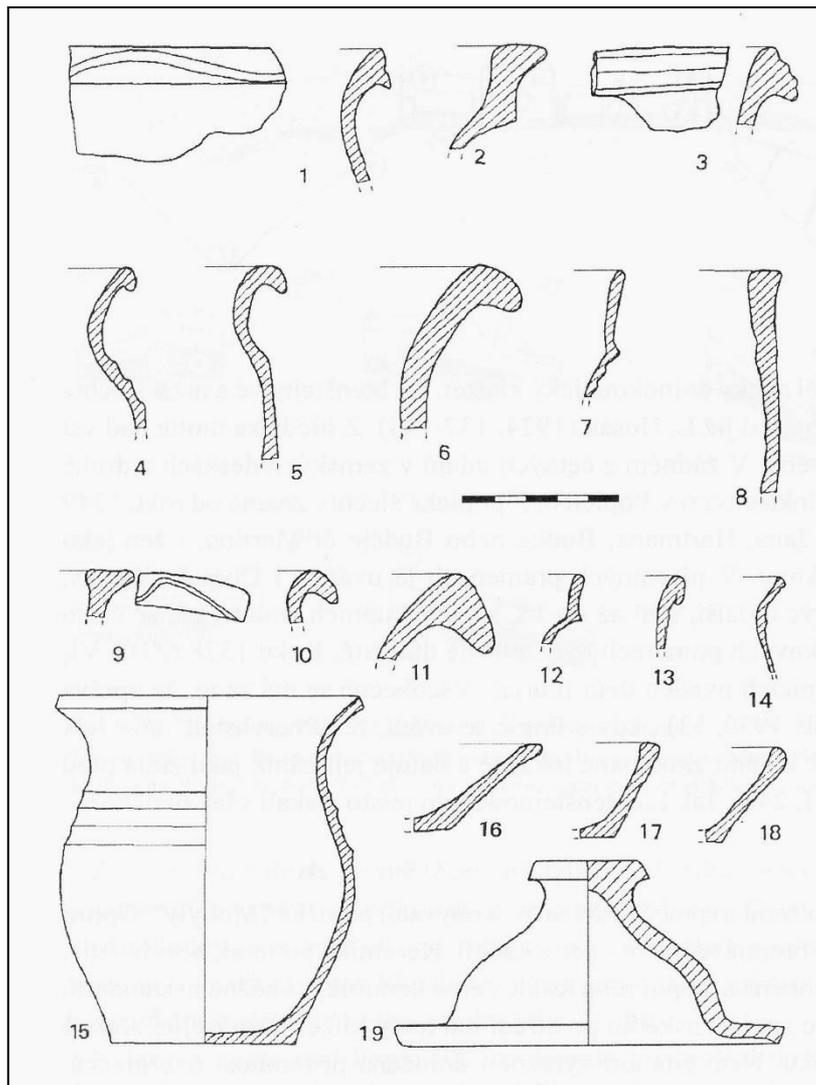
Kuchyně

HRAD SKÁLY, 1380-1440

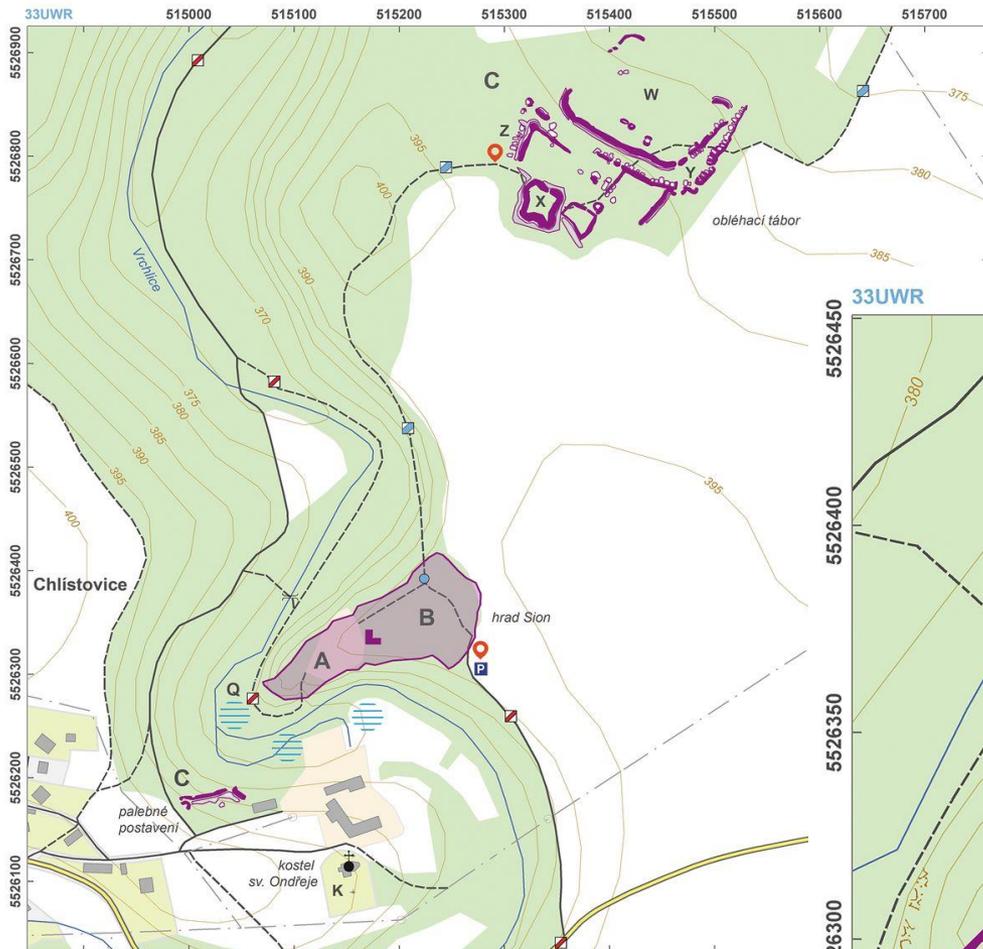

Popice, hrádek

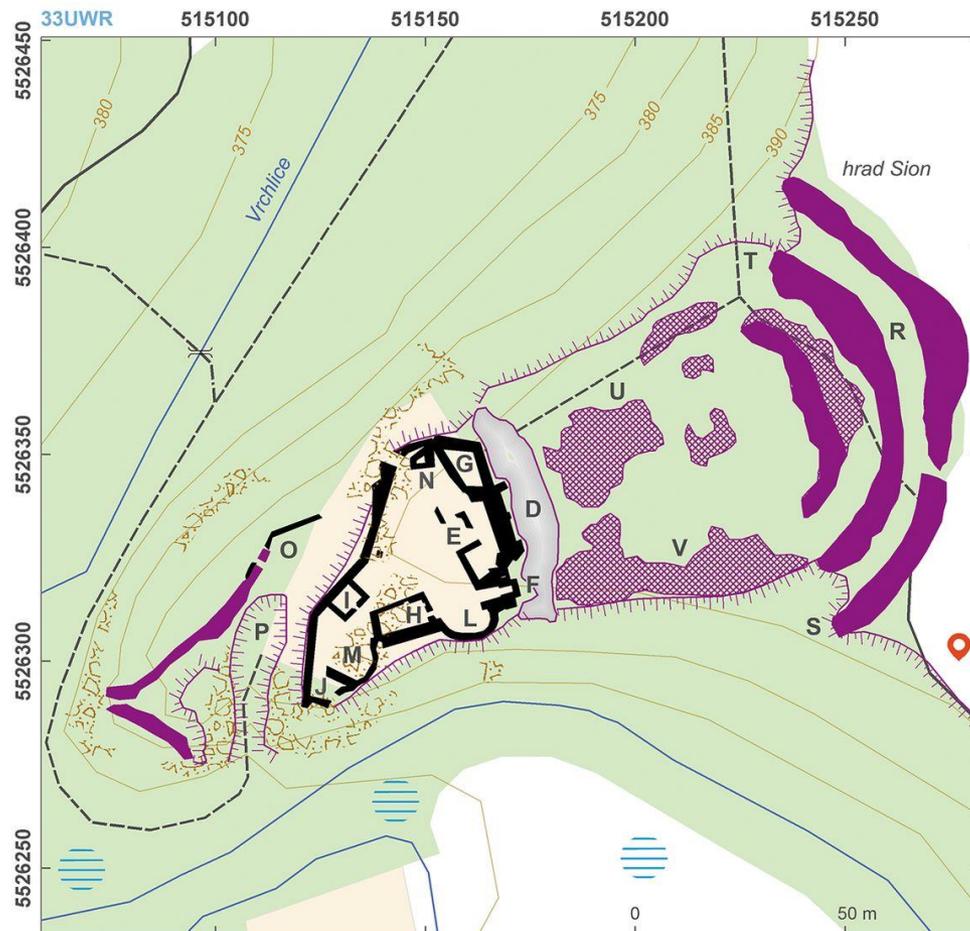
Popice, hrádek

Chlístovice (Kutná Hora)

Sion, hrad a obléhací tábor

zánik 6. září 1437
Jan Roháč z Dubé

